

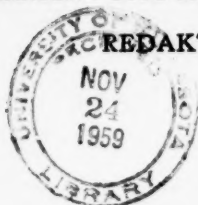
NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT

UDGIVET AF NATIONALØKONOMISK FORENING

REDAKTIONSUDVALG:

KNUD HANSEN . OTTO MÜLLER . POUL NØRREGAARD RASMUSSEN

REDAKTØR: POUL MILHØJ

*

1959

97. BIND . 3.-4. HEFTE

*

INDHOLD:

	Side
NYE LINIER I BYGGEFINANSIERINGEN.	
<i>Af Viggo Nerby</i>	141
RESEARCH IN THE ECONOMICS OF THE AGRICULTURAL FIRM. <i>By Earl R. Swanson</i>	155
DEN TEKNISKE UDVIKLING OG DANSK INDUSTRI.	
<i>Af A. N. Neergaard</i>	165
OM CROSS-SECTION ANALYSE AF INVESTERINGS-TEORIER. <i>Af I. Grünbaum</i>	177
LØNSTRUKTUREN I DANSK INDUSTRI SIDEN 1946.	
<i>Af Anders Henrik Dahl</i>	192
DET VIDENSKABELIGE ARBEJDE VED KØBENHAVNS UNIVERSITETS ØKONOMISKE INSTITUT	221
LITTERATUROVERSIGT	225
BOGANMELDELSER (se omslagets 3. side)	242

DANSKE BOGHANDLERES KOMMISSIONSANSTALT
KØBENHAVN . MCMLIX

DEN DANSKE LANDMANDSBANK

AKTIESELSKAB

**Hovedkontor: Holmens Kanal 12
København K.**

58 filialer i København og omegn - 61 filialer i provinsen

KAPITAL-FORVALTNING

Frie og båndlagte kapitaler modtages til forvaltning. Reglement tilsendes på forlangende. (Telf. 6500, lokal 343).

VÆRDIPAPIRER modtages i opbevaringsdepot.

AKTIER og OBLIGATIONER
købes og sælges.

BOXE udlejes.

**Alle forespørgsler besvares omgående af vore afdelinger og af vort hovedkontor
Central 6500, lokal 65.**

Telegram-adresse: LANDMANDSBANK

NYE LINIER I BYGGEFINANSIERINGEN¹

Af VIGGO NØRBY*

Dette års folketingsamling har stået i byggeriets tegn. I løbet af efteråret gennemførtes fem love af betydning for byggeriet: en lejelov, en boligfinansieringslov, to ejendomsskattelove og en ændring i folkeforsikringsloven. Fornylig fremsattes lovforslag vedrørende boligtilsyn og sanering, og en af de nærmeste dage fremsættes forslag til en ny landsbygge lov. For fuldstændigheds skyld kunne der måske være grund til at nævne, at også loven om lån til landarbejderboliger har været oppe til revision.

Hele dette lovgivningsarbejde må ses i sammenhæng. Dette gælder naturligvis i første række de fem boligpolitiske love fra efteråret. Leje- og finansieringslovgivning kan nu engang ikke skilles ad. Finansieringsforholdene er afgørende for lejeniveauet og lejeudviklingen afgørende for investeringslysten. Men foruden den politiske målsætning, som væsentlige dele af dette lovgivningsarbejde er udtryk for, er arbejdet også et forsøg på rationalisering og å jour-føring af uhensigtsmæssige love, og det skulle, når det er gennemført, forhåbentlig betyde en forenkling i vor administrative organisation på dette område. En å jour-føring af vor bygningslovgivning, der nu er over 100 år gammel, skulle forhåbentlig betyde, at det offentlige ikke længere behøver at knytte særlige tekniske vilkår til sin økonomiske støtte for at lappe på en mangelfuld bygningslovgivning. Gennemførelsen af saneringsloven skulle gøre det muligt at få en mere langsigtet planlægning på dette område af betydning både for produktionen og boligmarkedet.

Når vi i aften skal tage en enkelt side af problemerne op – finansieringen af nybyggeriet – kan dette derfor ikke ske, uden at vi også må strejfe de andre problemer, og da navnlig husleje problemerne. Endnu et forbehold vil jeg gerne tage, inden jeg begynder på emnet. Med titlen »Nye linier i byggeriets finansiering« har jeg i mindre grad tænkt på de valgte metoder – disse følger nemlig, som De siden vil se, i nogen grad banede veje – men derimod på de nye politiske og administrative linier.

Den kritik, der i de senere år på det politiske og erhvervsmæssige plan har været rettet imod vor boligpolitik, har koncentreret sig om to forhold: Huslejereguleringen og statsfinansieringen. Diskussionen har ofte været

1. Foredrag i Nationalekonomisk Forening den 17. marts 1959.

* Direktør i Byggeriets Realkreditfond.

præget af nogen uklarhed angående oprindelsen til og ansvaret for de kritiserede forhold. Det kunne måske derfor være nyttigt indledningsvis at forsøge en kort, objektiv historisk analyse af udviklingen siden 1939.

Da man i 1939 ophævede den frie prisdannelse på det danske boligmarked, skete det dels ud fra en velbegrundet frygt for en spekulation i en eventuel boligknaphed og dels en mindre velbegrundet forventning om, at det skulle være muligt trods prisstigningerne under krigen at vende tilbage til normale prisforhold på boligmarkedet, når krigen sluttede. Samtidig var der – naturligvis, kan man vel sige – enighed om, at man under og navnlig efter krigen skulle stimulere nybyggeriet gennem en omfattende statslånevirkksomhed og søge det boligpolitiske mål: fastholden af førkrigslejen – opnået gennem subsidier til nedbringelse af driftsudgifterne. Disse subsidier bestod dels i fritagelse for kommunale og statslige ejendomsskatter og dels – og navnlig – i nedsættelse af statslånerenten under den gældende markedsrente. Disse mål og midler blev gentagne gange bekræftet af et enigt folketting.

Frygten for boligknaphed viste sig jo desværre at være mere end velbegrundet. Til gengæld blev forventningen om, at det prismæssigt skulle blive muligt på boligmarkedet at vende tilbage til forholdene før krigen, en skøn illusion, der brast.

Vore byggepriser er i dag ca. tre gange så høje som i 1939, og det er vort lønniveau også. Og til trods for meget betydelige subsidier til nedbringelse af ejendommens driftsudgifter, er lejen nu næsten dobbelt så høj som i 1939 og ville uden subsidier være næsten tre gange så høj.

Resultatet af denne udvikling blev en stærk spænding mellem huslejen i gammelt og nyt byggeri, og den store del af befolkningen, der var så heldig at have en bolig i den gamle boligmasse, kom til at betale en væsentlig mindre del af deres indkomst i husleje end før.

Samtidig har staten måttet overtage en stadig stigende del af nybyggeriets finansiering. I de senere år er henimod 90 % af nybyggeriet blevet finansieret af staten, og denne kendsgerning blev yderligere understreget ved, at i det enkelte byggeforetagende kom statslånet til at udgøre en væsentlig større andel af byggeomkostningerne end før krigen på grund af svigtende prioritering gennem de sædvanlige kanaler.

Huslejestoppet og den stærke forskel mellem huslejen i den gamle og den nye boligmasse har haft en række uheldige virkninger: manglende bevægelighed på boligmarkedet, kunstig stimulering af boligbehovet, social uretfærdighed, uheldige pristalsvirkninger, svigtende vedligeholdelse af de gamle ejendomme. Men, hvad der navnlig har betydning for aftenens emne, spændingen har betydet, at der bestandig vil være en latent udlejningsrisiko i nybyggeriet, som dels begrænser finansieringsmulighederne og dels rummer en betydelig fare for tilbagegang af nybyggeriet, når vi nærmer os tidspunktet for mætningen af boligunderskuddet.

E
en r
S
subs
Det
som
beg
lån
årg
D
beg
var
til
ofte
dett
H
vej
and
prop
bety
ken
foru
R
mer
at r
Ud
900
sam
ind
her
øvr
vær
ved
øko
lett
end
L
mar
og
ting
såd
af
10*

Enhver omlægning af nybyggeriets finansieringsforhold må derfor have en revision af vor lejelovgivning til forudsætning.

Samtidig har den stærkt stigende statsfinansiering og de akkumulerende subsidier givet anledning til bekymring på det økonomiske og politiske plan. Det samlede udlån af statskassen til nybyggeriet under og efter krigen er som bekendt nået op over 5 milliarder kr., og indtil man var begyndt at begrænse de løbende subsidier udgjorde disse på de allerede udbetalte statslån formentlig op imod 130-140 mill. kr. med en stigende tendens. Hver ny årgang byggeri lagde ca. 10-12 mill. kr. til på subsidiekontoen.

Den kritik, der er kommet til orde mod statslåneordningen har haft mange begrundelser. Den har skabt et større byggeri, end vi har råd til, den har været inflationsskabende, den har skabt valutavanskeligheder, den har ført til socialisering af byggeriet o.s.v. Jeg skal ikke her komme ind på disse ofte meget politisk prægede argumenter. Den politiske linie fremover på dette område er jo lagt.

Hvor stort et boligforbrug, landet har råd til, må afgøres ud fra en afvejning af boligbyggeriets samfundsmæssige betydning sammenlignet med andre investeringer, og når man frem til det resultat, at et bestemt boligprogram er en nødvendighed, så må det for så vidt være af underordnet betydning, om dette boligprogram finansieres af kapitalmarkedet via de kendte institutionelle kanaler, eller om den finansieres via statskassen, forudsat at statsfinansieringen er tilrettelagt på forsvarlig måde.

Retfærdigvis må det dog vist indrømmes, at man ikke herhjemme sammenlignet med andre lande, hvis økonomiske og sociale standard, vi plejer at måle os med, har lagt os på noget højere niveau for boligproduktionen. Ud af et samlet nationalprodukt på ca. 36 milliarder kr. bruger vi kun godt 900 mill. kr. på boligproduktion – lidt demagogisk sagt nogenlunde det samme som vi anvender på indkøb af biler og motorcykler. Prisudviklingen inden for byggeriet har ikke vist inflatoriske tendenser, idet prisudviklingen her – det gælder materialer såvel som lønninger – har holdt trit med den øvrige udvikling i samfundet, og generelt set har statens udlånsvirksomhed været likviditetsmæssigt nogenlunde neutral. Når man ikke desto mindre ved flere lejligheder har benyttet byggevirksomheden som regulator i det økonomiske liv, er det vel i nok så høj grad, fordi det er et område, der er lettere at regulere, og hvor en regulering har en mere umiddelbar virkning end på andre områder.

Det blev jo ret hurtigt efter krigen klart for alle, at den målsætning, som man havde opstillet for efterkrigstidens boligpolitik, ikke kunne fastholdes, og at en nyorientering måtte ske. Een ting er imidlertid at anerkende tingenes tilstand, en anden at få skubbet de politiske brikker på plads på en sådan måde, at der åbnes mulighed for en praktisk politisk gennemførelse af de nye linier. Flere tilløb blev gjort. Men først i 1951 fik man taget det

første lille skridt. Det lykkedes den konservative boligminister Axel Møller at få drevet en kile ind i huslejestoppet. Det skridt måtte imidlertid betales med en betydelig udvidelse af det sociale sigte i boligstøttelovgivningen. Først 1955-lovgivningen betegnede en mere dybtgående revision på dette område. Det vil huskes, hvorledes der her gennemførtes en trinvis husleje-forhøjelse over 3 år, som i forbindelse med nye skatter og overvæltning af tidligere skatter, ialt kom til at betyde en husleje-forhøjelse på ca. 30 %. Inden for finansieringen foretog man to væsentlige ændringer, nemlig dels en overgang fra udlån til underrente til udlån til markedsrente i forbindelse med løbende subsidier beregnet efter boligens areal, de såkaldte m²-tilskud, og dels en 4-års plan for en gradvis nedbringelse af statens udlånsvirksomhed.

Det blev imidlertid først ved etableringen af den nuværende flertals-regering, at der skabtes grundlag for en mere dybtgående ændring af vor boligpolitik. Allerede ved sin tiltræden gav regeringen udtryk for sit ønske om at afløse de hidtidige statslån med en statsgarantiordning, og senere suppleredes denne programsætning med et ønske om en begyndende afvikling af de gældende huslejereguleringer i visse områder og en gradvis tilpasning af vore forskellige huslejeniveauer.

Om de nye lejeregler skal jeg blot erindre om, at afviklingen af husleje-reguleringen påbegyndes på den måde, at man, i de områder af landet, hvor bolignøden i det væsentlige er afhjulpet, og hvor man iøvrigt har kunnet konstatere, at reguleringen i forvejen ikke har haft nogen særlig betydning, helt ophæver huslejereguleringen. Det drejer sig om landdistrikter og by-områder under 3.000 indbyggere, medmindre kommunalbestyrelsen bestemmer, at den skal opretholdes. For byområder med mellem 3.000 og 20.000 indbyggere fastholdes reguleringen, medmindre kommunalbestyrelsen vedtager dens ophævelse, og endelig fortsætter man huslejereguleringen fuldt ud uden mulighed for kommunalt initiativ i alle byområder med over 20.000 indbyggere. Opsigelsesforbudet kan ophæves i de mindre byområder under 3.000 indbyggere. I de områder, hvor huslejereguleringen fastholdes, bygger man videre på den hidtil kendte tretrinsforhøjelse med yderligere to trin. Den samlede leje-forhøjelse bliver i løbet af disse 2 år 30 %, hvoraf ejeren får de 16 % og de kommunale ejendomsskatter tager de 14 %. Med udgangen af 1960 har vi således fået en samlet leje-forhøjelse siden 1939 i den danske boligmasse på ca. 60 %. Herefter bliver der en fredningstid for lejerne på 3 år, hvor husleje-forholdene altså skal have tid til at falde til ro, og hvor man skal konstatere, om den gennemførte regulering er tilstrækkelig til at fjerne ulemperne af det hidtidige huslejestop, eller om man om 5 år, når den nugældende lejelov udløber, igen skal tage fat på en yderligere trinvis forhøjelse. Allerede på nuværende tidspunkt må man vel vurdere situationen således, at en yderligere forhøjelse vil komme på tale, medmindre pris-forholdene skulle udvikle sig ganske ekstraordinært gunstigt. Forholdet er

jo det, at i løbet af nogle år begynder de hidtidige subsidier til nedbringelse af driftsudgifterne i nybyggeriet at løbe ud, og dette vil naturligvis afstedkomme, at den spænding, som man netop nu er ved at afsvække, igen vil kunne komme til at virke med betydelig styrke.

Herefter kan vi gå over til finansieringsproblemerne. Den tanke melder sig straks, om ikke den begyndende liberalisering af huslejen skulle muliggøre en tilbagevenden til finansieringsforholdene før krigen. De gode gamle dage, der altid, når årene er gået, tegner sig i et gyldent skær, medens ulemperne fordunkles. Kan kredit- og hypotekforeningerne ikke overtage en større del af finansieringen end hidtil, og vil der ikke igen af sig selv opstå et 3. prioritetsmarked, der ligesom i 30'erne kan dække den manglende finansiering.

Kredit- og hypotekforeningernes tilbageholdende lånepolitik under og efter krigen har ofte nok været kritiseret både i politiske og erhvervsmæssige kredse.

I lovgivningen er grænserne for kreditforeningernes belåning fastsat til 60 % af ejendommens værdi og for hypotekforeningernes vedkommende til 75 % inclusive foranstående behæftelser. I tiden inden 1. verdenskrig udgjorde kredit- og hypotekforeningslånene tilsammen 70-75 % af anskaffelsessummen for nybyggeri, men i mellemkrigsperioden udgjorde belåningen omkring 55 % i Østifterne og noget mere i Jylland. For så vidt angår det statsstøttede etagebyggeri, der blev afsluttet i 1939-40, lå kredit- og hypotekforeningslånene gennemsnitligt tilsammen på 59,5 % af anskaffelsessummen.

På grund af den økonomiske udvikling under og efter den anden verdenskrig, stigningen i byggeomkostningerne, huslejestoppet m.v. faldt foreningernes andel i finansieringen af nybyggeriet betydeligt, og belåningen kom til at ligge helt nede på omkring 30 % af anskaffelsessummen.

Ganske vist har der i årene siden 2. verdenskrig været en stadig stigning i foreningernes udlån beregnet i kroner pr. m², men da byggeudgifterne samtidig er steget forholdsmeæssigt næsten lige så meget, har resultatet været, at kredit- og hypotekforeningernes belåning i forhold til anskaffelsessummen indtil det sidste par år kun er steget lidt.

En af årsagerne til, at belåningen af beboelsesejendomme har ligget så lavt, er måske nok, at foreningerne har været noget påvirket af den politik, som føres med hensyn til landbrugsejendomme, selv om det er panter af vidt forskellig karakter. Erfaringerne viser imidlertid, at medens der kan være en ret betydelig risiko ved udlån i landbrugsejendomme, er der næsten ingen risiko i byerne. Som eksempel herpå kan nævnes byggekrakket i København i 1908, da 10.000 lejligheder stod tomme. Realkreditinstitutterne i hovedstaden forblev næsten uberørt af denne krise, og kun en enkelt hypotekforening led tab af betydning.

En mere afgørende årsag til det lave belåningsniveau har været husleje-

stoppet. Lånenes størrelse fastsættes jo ikke på grundlag af anskaffelsessummerne, men på grundlag af ejendommens værdi i handel og vandel, og selv om lejen måske ikke er direkte bestemmende ved udfindelsen af handelsværdien, er den i hvert fald af væsentlig betydning. Så længe en væsentlig del af lejlighederne udlejes til en leje, der ligger langt under den omkostningsbestemte leje i nybyggeriet, må dette forhold være bestemmende for vurderingen af lejens holdbarhed i nybyggeriet. Ganske vist er lejen for så vidt en afledt størrelse, bestemt af andre faktorer, og på lidt længere sigt må handelsværdien tilpasse sig de normale byggeomkostninger, og i et frit boligmarked vil bevægelserne i den således bestemte handelsværdi forplante sig til hele boligmassen.

Kredit- og hypotekforeningerne giver uopsigelige, svagt amortisable annuitetslån og må derfor søge at danne sig begreb om, hvorledes forholdene på boligmarkedet vil udvikle sig et godt stykke frem i tiden. Dette er nødvendigt for at kunne lægge lånene i et niveau, som er afstemt både efter sikkerhedshensynet og realkreditens samfundsmæssige opgave, men selv med tilbørlig hensyntagen hertil forekom foreningernes låneniveau urimeligt lavt. Erfaringerne gennem mange år viser jo, at hovedretningen i prisernes bevægelse er opadgående. En deflationsperiode som den, man oplevede i tyverne, behøver man vist ikke at regne med. Selvfølgelig kan der ske fald i byggepriserne, bl.a. på grund af tekniske fremskridt m.v., men et virkeligt afgørende prisfald vil forudsætte også en nedgang i lønningerne, og dette er selv på langt sigt yderst usandsynligt, bortset fra en ren katastrofesituation, men i så fald må det være lovgivningsmagts opgave at træffe de nødvendige foranstaltninger, og det må for så vidt være realkrediten utedkomende.

Der har i det sidste par år kunnet konstateres en meget væsentlig stigning i kredit- og hypotekforeningsbelåningen. Denne har vel haft sin årsag både i troen på, at et prismæssigt tilbageslag ikke længere var muligt og i forventningen om den sig nærmende liberalisering af huslejen. Den hårde kritik af låneniveauet har vel også betydet noget, og sidst men ikke mindst har det sikkert haft sin betydning, at de debitorer, der bygger med statslån, ikke efter overgangen fra statslån til markedsrente længere har været interesseret i de mindst mulige foranstående lån.

Det vil imidlertid næppe være realistisk at gå ud fra, at kredit- og hypotekforeningernes låneniveau vil blive relativt højere end i 30erne.

Der må altså tilvejebringes en supplerende finansiering. Kan man ikke klare sig med den 3. prioritering, vi havde i 30erne? 3. prioritetsmarkedet var dengang i høj grad uorganiseret. Læser man den betænkning, som »Tredieprioritets«-kommissionen afgav i 1947, får man et tydeligt billede deraf. Denne kreditgivning var – ikke mindst i tider, der ikke var præget af pengeregighed – ofte meget dyr, og det beroede i ikke ringe udstrækning

på tilfældigheder, om der i det enkelte tilfælde kunne opnås et 3. prioritetslån til en rente og kurs, der stod i passende forhold til sikkerhed og øvrige lånevilkår. Det almindelige var, at lån blev ydet til en nominel rente på 5 %. Amortisationstiden var i reglen 15-20 år med ret for kreditor til at opsiges lånet efter 10 års forløb eller endog således, at restbeløbet uden opsigelse forfaldt til betaling efter et sådant tidsrum. Lånene blev forrentede og amortiserede gennem annuiteter på 8-10 %, og pantebrevene blev afsat til en sådan underkurs, at en effektiv rente selv af gode 3. prioriteter androg 8-9 % og til tider mere. Selv om tredivernes byggeri hvilede på en mere forsvarlig økonomisk organisation end byggeriet op til det store krak i 1908 – en byggesagfører sammenfattede sine erfaringer fra dengang ved at sige, at der i byggeriet altid er en, der bliver sorteper – så var byggeriets låneforhold næppe således beskafte, at nogen ansvarlig ville tilstræbe en genoplivelse af disse forhold. Dertil kommer, at 20 års intensiv statslånevirk-somhed har skabt en tilvænning hos banker, leverandører, entreprenører o.s.v. med hensyn til en hurtig afvikling af deres tilgodehavender. En tilvænning, der naturligvis ud fra ethvert synspunkt må siges at være sund og rigtig.

Ved udarbejdelse af de finansieringsregler, der skulle afløse statslåne-lovgivningen, stod det derfor klart, at der måtte tilvejebringes grundlag for en mere organiseret prioritering.

De nye finansieringsregler indeholdes i lov om boligbyggeri. (Læg mærke til, at loven har fået en anden titel end tidligere love på dette område.) Hovedideen i loven er den, at man principielt forlader statslån og går over til statsgaranti for private lån, men også på andre punkter indebærer loven nydannelser. Det gælder navnlig med hensyn til lovens sociale side, hvor der som bekendt er sket en væsentlig udvidelse af støtten til børnerige familier. Hidtil har det været således, at huslejerabat til børnerige familier kun blev givet til de familier, der boede i nybyggeri opført af sociale bolig-selskaber siden 1939 eller opført af private med statslån siden 1950.

Nu udvides huslejerabatordningen til at omfatte alle børnerige familier, uanset hvor de bor, når blot lejligheden opfylder rimelig teknisk og hygiej-nisk standard.

Et væsentligt punkt i diskussionerne om forberedelserne til den nye lov-givning var spørgsmålet om generelle subsidier – m²-tilskuddene. I det op-rindelige politiske oplæg var tanken den, at man egentlig helt burde ophæve disse tilskud. På den ene side fandt man, at mange lejere, der nød godt af m²-tilskud, lå på et indkomstniveau, der satte dem i stand til at betale lejen uden subsidier, og på den anden side var m²-tilskuddene ikke store nok til at hjælpe de familier, der havde et virkeligt socialt behov.

En øjeblikkelig ophævelse af alle generelle subsidier ville imidlertid betyde, at det generelle huslejeniveau ved subsidiernes ophævelse ville tage et spring

opad, og dette ville naturligvis vanskeliggøre hele denne tilpasningsprocedure, som man forsøgte at gennemføre. Resultatet blev derfor, at man, samtidig med at det faldende renteniveau gjorde det muligt at nedbringe de hidtil gældende tilskud, valgte at fortsætte med m²-tilskud endnu nogle år, således at de skulle begynde at falde bort i 1967 og helt ophøre i 1974.

Hovedbestemmelserne i loven tager som sagt sigte på at muliggøre en overgang fra statslån til statsgaranti, og mulighederne for at gennemføre denne overgang hviler igen på følgende hovedbestemmelser:

For det første gives der boligministeren adgang til at godkende oprettelsen af nye finansieringsinstitutter, der skal kunne yde sekundære lån i nybyggeri. Institutternes vedtægter skal godkendes af ministeriet, og der anordnes et særligt tilsyn. Lånegrænsen for disse lån fastsættes til 75 % af ejendommens værdi, men med mulighed for at gå højere, enten når der ydes garanti fra stat eller kommune eller anden supplerende sikkerhed: kautionsforsikring eller garanti fra en bank. Loven åbner adgang for ministeriet til at indskyde en garantikapital i sådanne nye institutter.

Den anden hovedbestemmelse – og det tør nok siges at være en bestemmelse, der har optaget sindene stærkt, da den blev forelagt i folketinget – er boliglovens paragraf 3. Således som forslaget oprindeligt lød, gav det finansministeren bemyndigelse til, efter samråd med boligministeren og inden for beløb fastsat i finansudvalget, at foretage opkøb og gensalg af obligationer med henblik på at sikre stabile finansieringsvilkår for nybyggeriet.

Som ventet gav dette forslag anledning til betydelig diskussion. Ikke blot reagerede oppositionen, men også Nationalbanken reagerede mod bestemmelsen henvisende til, at denne stabiliseringsvirksomhed var en Nationalbankopgave, og at en deling af denne opgave kunne føre til farlige situationer for landets økonomi. Banken fandt bestemmelsen overflødig, idet Nationalbanken ville give tilsagn om at yde nye finansieringsinstitutter – oprettet i henhold til boligloven – al fornøden støtte. Diskussionen har formentlig klaret luften, hvormed forslaget for så vidt har opfyldt en funktion, og den resulterede i den ændring i forslaget, som vel også hele tiden havde ligget i luften, at opkøb og gensalg af obligationer skulle foretages efter samråd med Nationalbanken.

Den tredje hovedbestemmelse med henblik på at sikre en regelmæssig kanalisering i nybyggeriet er lovens bestemmelse om, at statens garantiramme fastsættes for 3 år ad gangen, således at der, når et års garanti er opbrugt, lægges et nyt tredje år til. Herved muliggøres der en mere rolig rytme i hele byggeprocessen, end vi hidtil har kendt til.

Selv om hovedvægten således lægges på statsgarantien for private lån, fastholdes der dog en vis ramme for statslån. Først og fremmest som et sikkerhedsnet under hele systemet for det tilfælde, at man ikke gennem statsgarantiordningen kan opretholde det boligprogram, som regeringen

måtte have lagt, men dernæst også som en mere permanent ordning for visse formål. Statslåneordningen som en sikkerhedsforanstaltning af hensyn til programmet gælder dels i overgangsåret, mens nyordningen indkøres, og dels også mere permanent efter en vis aftrapning. Det understreges dog, at denne statslåneramme – bortset fra det første år – kun kan sættes i kraft, såfremt byggeriet ikke på anden måde kan holdes oppe på det program, som regeringen har lagt.

Den permanente statslåneordning for visse kategorier af byggeri gælder i første række socialt og kulturelt byggeri af den art, som hidtil har kunnet få statslån, men dernæst er der indført en helt ny statslåneordning omfattende visse bygningsforbedringer i den gamle boligmasse. Den politiske begrundelse for denne sidste nyordning har naturligvis været på den ene side, at grundejerne har måttet aflevere en del af deres forhøjelsesmuligheder gennem ejendomsbeskatningen og dels på den anden side, at lejerne i de gamle lejligheder, som trænger til forbedringer, har måttet finde sig i en meget betydelig lejeforhøjelse.

Hvorledes kommer nu det nye system til at virke? Om 14 dage skulle hele apparatet sættes i gang. Den nye lovgivning har allerede inden den blev vedtaget udløst initiativ på forskellige fronter. På et tidligt tidspunkt kom Sparekasserne frem med deres forslag til en udlånsramme for parcelbyggeri. Først på sommeren tog Provinsbankerne initiativet til en skitse for en udlånsordning for byggeri i provinsen, og endelig kom i december Danske Bankers Fællesrepræsentation i samarbejde med Danmarks Nationalbank og Fællesorganisationen af almennyttige danske Boligselskaber med forslag om etablering af Byggeriets Realkreditfond med den opgave at formidle finansieringen af såvel statsgaranterede som ugaranterede lån til udlejningsbyggeri i hele landet og parcelhusbyggeri i hovedstaden. Hele feltet er således dækket.

Regeringen har nu søgt finansudvalget om fastlæggelse af garantirammen for første 3-års periode forudsættende et årligt byggeprogram på 23.000 lejligheder og omfattende en garanti for et byggeri svarende til 16.000 lejligheder årligt.

De ydre rammer for de »nye tider« ligger altså klar i store træk.

Hvordan med detaljerne. Dette kan jeg bedst illustrere ved at skildre de overvejelser, man har gjort sig i Byggeriets Realkreditfond, som jeg har den daglige ledelse af.

Lånegrænserne for de lån, som fonden kan yde, kommer i overensstemmelse med lovens bestemmelser til at ligge på 75 % uden garanti, 85 % for privat byggeri med garanti og 90 % for småhuse til mindre bemedlede og 94 % for socialt byggeri. Lånegrænser, som altså stort set svarer til de lånegrænser, man også kendte forhen for statslånene. I tilfælde af garanti rækker denne fra 65 % og op efter.

Afviklingstiden for de nye lån bliver 45 år for udlejningsbyggeri og 30 år for parcelhusbyggeri. Disse afviklingsvilkår indebærer en skærpelse i forhold til de nuværende regler, hvorefter man har haft en væsentlig længere afdragstid på statslånene. Navnlig betegner afdragsvilkårene for parcelhusbyggeri en væsentlig afkortning, som må ses i sammenhæng med, at man på det private marked normalt har opereret med forholdsvis korte afdragstider for disse lån. Hertil kommer yderligere den betragtning, at man har villet tilstræbe, at en familie kan nå i det væsentlige at få afdraget et lån, inden indtægterne begynder at svigte på grund af pensionsalderens indtræden.

I de to finansieringsinstitutter, som bankerne har oprettet vil det blive vilkår for opnåelse af lån, at der, ligesom i kredit- og hypotekforeningerne indbetales et indskud. Indskuddet vil komme til at udgøre 3 % for den del af lånet, der ikke er underlagt en offentlig garanti, medens der ikke tages indskud for den del af lånene, der er stats- eller kommunegaranterede. Der skal betales et bidrag til en reserve- og administrationsfond på 0,6 % for den del af lånet, som ikke er statsgaranteret, medens der for den resterende del af lånet kun skal betales en forholdsmæssig andel i administrationsomkostningerne. Alle reservefondsopsamlinger – enten det nu drejer sig om indskud eller de løbende bidrag – akkumuleres i fonden og bliver ikke, således som i kredit- og hypotekforeninger tilbagebetalt de pågældende. Til gengæld bliver der ikke tale om nogen form for solidarisk hæftelse mellem låntagerne.

Berigtigelsesmåden for institutterne bliver til at begynde med, ligesom i kredit- og hypotekforeningerne, udlevering af kasseobligationer, som skal sælges på markedet. Jeg sagde udtrykkelig »til at begynde med«, idet både loven og vedtægterne forudsætter, at berigtigelsen kan ske på anden vis. Der er således f.eks. ikke noget i vejen for, at fonden optager lavt forrentede kasseobligationslån på markedet eller modtager direkte kontante indskud og udlåner de indvundne midler kontant til pari og til markedets effektive rente, lige så lidt som der naturligvis er noget i vejen for, at fonden anvender sine opsamlede reserver som direkte udlån. Man har imidlertid i styrelsen fundet det rigtigst, at man i starten holder sig inden for de prøvede metoder, indtil apparatet er indkørt.

Når sådanne nye obligationer skal bringes på markedet, må man naturligvis – som enhver sælger – overveje, hvorledes man gør sin vare særlig attraktiv. Nu har det ofte nok været fremført fra det obligationskøbende publikum, at man anser konverteringsrisikoen som en af de ubehageligste mangler ved vore kasseobligationer, og man har herved henvist til de erfaringer, man har gjort i 30'erne og under krigen.

Det har derfor været overvejet, at man eventuelt skulle ind på at etablere låneforhold, hvori man begrænser debtors handlefrihed i låneforholdet, således at han helt afskæres fra at foretage kontante indfrielse eller ned-

bringelser af lånet, ligesom man har været inde på det spørgsmål, om fonden skulle give afkald på serievise indfrielse. Disse overvejelser har ført til det resultat, at et afkald på retten til kontant indfrielse næppe vil blive vurderet efter fortjeneste fra obligationskøbernes side, idet man sikkert ikke helt tør stole på, at folketinget ikke i en given situation ville tillade låntagerne at bryde kontrakten, og dels kan der måske også fremsættes visse etiske indvendinger mod at binde debitor så stærkt mange år frem i tiden. Man er derfor i fondens styrelse af den opfattelse, at man bør holde de konverteringsbegrænsende foranstaltninger inden for rammerne af den gældende kreditforeningslov, hvilket vil sige, at man afskærer debitors kontante nedbringelse i 10 år fra lånets optagelse og fra fondens side giver afkald på serievise opsigelser i 10 år fra seriens åbning.

Det er iøvrigt tanken at komme på markedet med to serier. En serie, der hviler på de korte lån i parcelhusbyggeriet, og en anden serie, der hviler på 45-års lån i udlejningsbyggeriet. Serierne tænkes lukket hvert 3. år, hvilket altså vil sige, at den længste løbetid for en obligation vil blive 33 og 48 år.

Hvem vil nu købe de nye obligationer. Ja, købsinteressen vil blive påvirket af sikkerheden, renten og omsætteligheden. Vedrørende sikkerheden må tages i betragtning, at obligationerne for en stor del – jeg vil tro for langt over halvdelens vedkommende – vil være underlagt med statsgarantier, medens den resterende del af obligationsmassen vil være funderet i pantebreve, der har sikkerhed inden for 65–75 % af værdierne. Dertil kommer yderligere en garantikapital, der er tegnet for fonden, som ved stiftelsen udgør 60 mill. kr. og som suppleres med vore akkumulerende reserver og yderligere nytægning af garantikapital. I henhold til vedtægterne vil dækningsforholdet mellem kasseobligationer, der ikke har statsgaranti, og den tegnede kapital være 1 til 10 og i Provinsbankerne endda 1 til 6. Sikkerhedsmæssigt ligger de nye obligationer ikke ringere, men snarere bedre end hypotekforeningernes obligationer. Hvor renten kommer til at ligge, er det naturligvis ikke til at vide, men ud fra en sikkerhedsmæssig vurdering burde den ikke ligge over hypotekforeningsobligationerne.

Hvad omsætteligheden angår, kan der særlig være grund til at fremhæve bankernes og forsikringsselskabernes rolle. Bankerne er jo som obligationskøbere blandt vore store købere med en samlet obligationsportefølje på ca. 1,3 milliarder kr. Her må særlig fremhæves Nationalbankens tilsagn om at ville rebelåne bankernes beholdninger af de nye institutters obligationer.

En ganske særlig rolle spiller imidlertid forsikringsselskaberne som obligationskøbere.

Af en opgørelse fra 1954 fremgår det, at forsikringsselskaberne havde anbragt over 3 milliarder kr. af deres midler på ialt ca. 5 milliarder kr. i obligationer fra kredit- og hypotekforeninger, og de lå dermed inde med

over en trediedel af hele den eksisterende obligationsmasse. Med en samlet obligationsomsætning inden for forsikringsselskaberne på op imod 700 mill. kr. årlig, og med en årlig tilgang til forsikringsfonden på ca. 300 mill. kr. skulle netop forsikringsselskaberne have gode muligheder for opkøb af de nye obligationer. Endnu har forsikringsselskaberne vel ikke umiddelbart adgang til at anbringe deres forsikringsfonds i disse obligationer uden særlig tilladelse, medmindre de vil bruge deres frie 15 %, men folketinget har under udvalgsbehandlingen af forslag til lov om forsikringsvirksomhed ændret forslaget bestemmelse vedrørende anbringelsen af forsikringsfonden, således at de kasseobligationer, der udstedes af institutter, der har fået godkendelse i henhold til boligloven og dermed er underkastet et offentligt tilsyn, vil blive sidestillet med kredit- og hypotekforeningsobligationer. De formelle hindringer for forsikringsselskabernes aktive medvirken på dette område er dermed ryddet af vejen, og det næste skridt bliver da at skabe den interesse hos forsikringsselskaberne, som skal få dem til at gå ind i en investering på dette område. Givet er det i hvert fald, at en tilbageholdenhed fra det obligationskøbende publikum og ikke mindst fra forsikringsselskabernes side, ville give boligministeren et godt argument for at lade sikkerhedsnettet i boligloven træde i funktion, og folketinget et lige så godt argument til en tilbagevenden til den hidtidige statslånevirkomhed.

Selv om de ydre rammer for placeringen af de nye lån således kan siges at være i orden, må naturligvis spørgsmålet om hvilken indflydelse hele denne omlægning vil have på kapital- og renteforholdene her i landet og dermed såvel på nybyggeriets husleje som på den økonomiske aktivitet give anledning til overvejelser.

I de kommende år vil der efter boligministeriets skøn være behov for et årligt boligbyggeri af 23.000 lejligheder. Investeringen i et nybyggeri af dette omfang kan antages at ville udgøre omkring 900 mill. kr. årligt. Med den stigende kredit- og hypotekforeningsbelåning i de seneste år kan man antage, at staten – om statslåneordningen var blevet fortsat efter 1955-lovens principper, men i et omfang svarende til det nævnte byggebehov på 23.000 lejligheder årligt – i de kommende år skulle præstere et årligt udlån på omkring 400 mill. kr. til nyt boligbyggeri.

Fremtidig skal disse beløb på 400 mill. kr. årligt i det væsentlige fremskaffes på det almindelige lånemarked. Der er grund til straks at gøre opmærksom på, at det ikke kan ventes at få nævneværdig likviditetsmæssig betydning, at man nu fra de nye låneinstitutters side skal give forhåndslån samtidig med at staten afvikler statslåneordningen ved endelig berigtigelse af lån til de fuldførte ejendomme. Forhåndslånene vil jo blot likviditetsmæssigt træde i stedet for byggelånene.

Staten har haft tre kilder til fremskaffelse af sit store udlån, nemlig salg af statsobligationer, dels træk på Nationalbanken og dels skatterne.

Hvis finansministeriet havde fremskaffet midlerne til statens udlån gennem salg af statsobligationer, havde overgangen til udlån fra Byggeriets Realkreditfond og andre lignende finansieringsinstitutter ikke medført nogen problemer, idet disse institutters obligationsudbud da blot ville være trådt i stedet for udbuddet af statsobligationer.

I de senere år har der imidlertid ikke været noget egentligt nettosalg af statsobligationer, og selv om der i 1954 og 1955 har været et vist træk på Nationalbanken, er dette forhold i de seneste par år ændret, således at statens gæld til Nationalbanken er blevet noget nedbragt. Udlånene til boligbyggeriet er i den seneste tid så godt som udelukkende blevet finansieret ved hjælp af statens ordinære driftsindtægter, d.v.s. skatterne.

Det er derfor nødvendigt at inddrage de forskellige finanspolitiske muligheder i overvejelserne om, hvilken virkning den skete boligpolitiske omlægning vil have på kapital- og renteforholdene.

Det er klart, at hvis staten i fuldt omfang benyttede de indtægter, der bliver ledige ved bortfaldet af boliglånene, til obligationskøb eller eventuelle afdrag på ældre obligationslån, ville kapitalmarkedet være stillet som før omlægningen. Selv om der fornylig er vedtaget en skattelettelse på ca. 50 mill. kr., tør man næppe påregne, at denne vej vil blive betrådt i et sådant omfang, at de formindskede udlån vil blive modsvaret af lige så store ned sættelser af skatterne.

Det må vel snarere påregnes, at finansministeriet vil opretholde en ligevægt mellem på den ene side indtægter og på den anden side udgifter og udlån, og at denne ligevægt næppe bliver tilvejebragt alene ved en reduktion af indtægterne.

Det er vel sandsynligt, at en del af de midler, som staten nu ikke længere behøver at udlåne til boligbyggeriet, i stedet vil blive investeret i de for den fremtidige økonomiske udvikling såre vigtige forskningsanlæg. Hvis dette sker, vil kapitalmarkedet tilsyneladende komme til at mangle disse midler. Samtidig vil beskæftigelsen, forbruget og indkomsterne imidlertid vokse, og der vil ad denne vej blive tilført kapitalmarkedet øgede udlånsmidler.

I løbet af 1958 har kredit- og hypotekforeningerne haft et nettonyudlån på ca. 1,2 milliarder kr. eller ca. 400 mill. kr. mere end sædvanligt. Denne stigning er vel til en vis grad forårsaget af stigende lånegrænser; men der er næppe tvivl om, at dette store udlån i væsentlig grad har været en eengangsforeteelse – en omprioritering forårsaget af det faldende renteniveau. Der skulle derfor være plads for en ikke helt ringe afsætning af andet end kredit- og hypotekforeningsobligationer i den kommende tid.

Beskæftigelsen og dermed indkomsterne kan vel ventes i den kommende tid at komme til at ligge på et højt niveau, og tilgangen af midler til låne markedet må derfor forventes at blive særdeles god, hvis likviditeten fortsat øges. Selv om den hidtidige likviditetsforøgelse ikke skulle blive fortsat, ja,

selv om der endog skulle indtræde en vis likviditetsforringelse, må man dog regne med, at der stadig er gode muligheder for anbringelse af de nye realkreditinstitutters obligationer til hævdede kurser. Dette gælder i særlig grad hvis staten anvender en del af de ledigblevne midler til udlån til sådanne formål, som ellers skulle finansieres over det almindelige kapitalmarked.

Alt i alt kan man vist konstatere, at man vanskeligt kunne tænke sig en bedre udgangssituation for overgangen fra statsfinansiering til privat finansiering af boligbyggeriet.

Hermed nærmer vi os afslutningen af aftenens emne. De vil have set, at nyordningen – som jeg indledningsvis bemærkede det – måske ikke er udtryk for nye revolutionerende tanker. Man følger de banede stier. Man har valgt den lagdeling af prioriteringen, som ifølge dansk dogmatik skal give den billigste belåning uanset det dermed forbundne større administrative besvær. De ofte fremsatte ønsker om en enhedsfinansiering, som man har i nogle lande – bl.a. de angelsaksiske – har man ikke villet gennemføre. Man har – dog kun indtil videre – valgt berigtigelse af lånene gennem udstedelse af kasseobligationer med de deraf følgende ulemper for debitor, og man har derved i hele ordningen bibeholdt lidt af den stivhed, der i dag præger vort lånemarked.

Mange problemer er endnu ikke afklarede og løses først efterhånden som det nye system bliver indkørt, men jeg føler mig overbevist om, at der med det nye lovgrundlag og de udlånsrammer, som banker og sparekasser har skabt, er tilvejebragt et godt udgangspunkt for en reform af boligbyggeriets finansieringsforhold.

RESEARCH IN THE ECONOMICS OF THE AGRICULTURAL FIRM

By EARL R. SWANSON*

Research in this area is, in principle, designed primarily to aid farmers in making decisions. At state colleges in the United States this pragmatic orientation derives, at least in part, from the administrative structure which connects the teaching, research and farm advisory activities found in each of the states. As in other endeavors agricultural economists have become quite specialized in their interests, e.g., marketing, land-tenure, governmental policy, price analysis, etc. The discussion which follows falls into the specialization that has traditionally been called farm management. Even though the primary research objective in this specialty may be that of helping individual farmers with their economic problems, studies of this type are also frequently of aid in analysis of national agricultural policy.

The examples and discussion which follow represent a further specialization within the field of farm management; reference is made only to types of analysis which utilize rather directly certain aspects of the theory of the firm under conditions of certainty.¹ Thus, for our purpose here, the static theory of the firm is viewed as a sufficiently close approximation of the decision process employed by farmers to be useful as basis for empirical work. This is a somewhat controversial point among agricultural economists. On the one hand, some farm management research workers are devoting considerable effort to a study of the decision process itself, drawing concepts not only from economics, but from other disciplines as well.² On the other hand, traditional accounting concepts continue to play an important role in much of the primarily descriptive empirical research work in farm management.

* Professor, University of Illinois, Fulbright Research Scholar at the Royal Veterinary and Agricultural College 1958/59.

1. For a discussion of the use of uncertainty models in agriculture see Hildreth, C. Problems of uncertainty in farm planning. *Journal of Farm Economics*. 39: 1430-1441. December 1957.

2. See a group of papers: Progress and problems in decision making. *Journal of Farm Economics* 37: 1097-1125. December 1955 and Johnson, Glenn L. Methodology for studying decision making. *Journal of Farm Economics* 39: 1215-1226. December 1957.

Production Function Analysis

The familiar concept of the production function has served as a basis for a number of economic studies since World War II.¹ In general, these studies have been at two levels – (1) the total farm firm and (2) technical sub-units within the firm.

The total farm production function studies have characteristically used data from a sample of farms and have employed a single function linear in the logarithms of the variables (Cobb-Douglas) with five or six classes of inputs.² The total product or dependent variable has usually been some type of aggregate sales figure. Studies at this level serve chiefly to aid in making a general productivity analysis when, for example, interest lies in comparison of estimated marginal value productivities between areas, time periods, institutional arrangements, etc., or a comparison of estimated marginal value productivities with market resource prices to detect deviations from equilibrium.

The popularity of total farm production function analysis has waned considerably in the United States in recent years. This is due to a more general recognition of problems of interpretation which affect the use of the results either in giving advice to farmers or as a guide to questions of governmental policy. Questions of interpretation center around the degree and kind of aggregation into the value of product and input categories, the omission of "management" as a variable, and the frequent high intercorrelation among input categories.³

Use of total farm production function analysis may however, serve as a valuable supplement to the usual type of descriptive studies made of the economic aspects of agriculture. Much effort is devoted by agricultural economists to the description of changes in the structure of agriculture through time. Trends in the "land-labor ratio", "labor-capital ratio", etc. as well as trends in the percentage composition of total costs (land, labor, machinery, etc.) have been described in some detail in the literature in agricultural economics. Use of the logic of marginal productivity analysis aids in a more systematic exploration of the implications of such data.

1. See Kristensen, Erik. Produktionsfunktioner. Ugeskrift for Landmænd 38: 547-550 and 39:567-569 1956, and also Kristensen's article: Production and Production Functions in Agriculture. Royal Veterinary and Agricultural College Yearbook 1958. pp. 26-47. Copenhagen 1958.
2. For an example of an attempt to employ simultaneous equations see French, B.L. Estimation by simultaneous equations of resource productivities from time series and cross sectional farm observations. Unpublished Ph.D. thesis. Iowa State College. 1952.
3. Griliches, Zvi. Specification bias in estimates of production functions. Journal of Farm Economics 39: 8-20. February 1957. Plaxico, James S. Problems of factor-product aggregation in Cobb-Douglas value productivity analysis. Journal of Farm Economics 37: 664-675. November 1955.

A recent study is a modest attempt to supplement such description by the use of the concept of the production function.¹ The study is based on data from 146 North-Central Illinois farms that had kept accounting records during the period 1936-1953. Examination of the data indicated, among other things, that the average size of farm increased during this period. The question arises (and the agricultural economist can hardly avoid attempting an answer) whether farm size has increased rapidly enough, too rapidly or at a satisfactory rate during this period. Questions concerning the level of use of other broad resource categories are also frequently of interest for both public and private policy. The estimated elasticities of production for each input category are presented in Table 1. A one-percent increase in, e.g. land investment in 1936-1939 would have resulted in an estimated increase in value of product of 0.292 percent.

Table 1. Elasticities of Production: 146 North-Central Illinois Farms.
1936-39 and 1950-53

Years	<i>Input</i>					Purchased Feed
	Land Investment	Buildings and Soil Improvements	Livestock Investment	Labor	Power and Machinery	
1936-39	.292 (.042) ^a	.133 (.025)	.027 (.022)	.511 (.054)	.024 (.021)	.086 (.012)
1950-53	.410 (.036)	.032 (.017)	-.010 (.016)	.304 (.040)	.137 (.038)	.166 (.012)

a) Standard errors of regression coefficients are in parentheses under their respective coefficients.

Clearly, some criterion is needed to assess the desirability of the changes in resource use. Marginal value productivities might be calculated using the sample mean values for the value of product and each of the input categories. Thus the estimated marginal value productivity of land investment in 1936-39 would be $0.292 (\bar{y}/\bar{x}_1)$, where \bar{y} and \bar{x}_1 represent the mean values of value of product and land investment respectively. Estimated marginal value productivities of each input might be computed in this fashion and compared with their unit market costs to determine the proximity to an equilibrium in terms of the marginal value productivity of each input equalling its marginal factor cost. However, at least two problems complicate this type of an interpretation. First, since production is not riskless, each estimated marginal value productivity contains a risk premium, the size of which it is difficult

1. Swanson, Earl R. Resource adjustments on 146 commercial Corn-Belt farms. *Journal of Farm Economics* 39: 502-505. May 1957.

to evaluate. Further, some input categories, for example livestock investment and power and machinery, contain a mixture of assets of varying lengths of life. This makes a meaningful estimate of a market cost for these inputs quite difficult. Ideally, the accounting procedures should permit a classification of inputs more appropriate for productivity analysis. However, most farm accounting procedures are designed for a different type of analysis.

Rather than using the marginal value product equals marginal factor cost type of equilibrium as a norm, it was believed in this study to be more meaningful to assume that the pre-World War II years 1936-39 represented a reasonably good degree of resource adjustment. Rapid changes in farm size and agricultural technique occurred both during the war and in the postwar years. We then pose the question: Were there significant departures in 1950-53 from the "equilibrium" of 1936-39? This formulation does not completely avoid the problems of the risk premium being included in the estimates of marginal value productivity and the aggregation of assets of unequal lengths of life, but this comparison appears to be more plausible than one involving marginal value productivities and market factor costs.

The input elasticities necessary in 1950-53 to equate marginal value productivities between 1936-39 and 1950-53 are as follows:

Land Investment	Buildings and Soil Improvements	Livestock Investment	Labor	Power and Machinery	Purchased feed
.254	.081	.030	.515	.045	.146

When these are compared with the actual estimated values for 1950-53 (Table 1), statistically significant differences occur (1% level) for land and labor. Since, in order to equate the 1950-53 marginal value productivity of land to its 1936-39 level, a lower elasticity is needed in 1950-53 than that which actually obtained, the pressure for larger farms is indicated. The opposite is true for labor; a higher elasticity is needed in 1950-53 to restore 1936-39 "equilibrium". If the 1936-39 period is accepted as one of reasonably good adjustment, the intervening years have apparently disturbed land and labor adjustments on these farms to a greater degree than in the case of the other resources. Measured against the base period 1936-39, quantities of the other input categories have apparently been adjusted in a satisfactory fashion to the changing environment.

Technical unit production function studies are involved with only a part of the total farm business. Consequently there is, in general, less aggregation of both inputs and products. Clearly the implication of these studies is to provide data rather immediately useful to the farmer in making decisions. Responses of crop yield to irrigation water, fertilizer etc. are examples of

technical unit production functions. The analysis is usually based on experimental data and the most successful studies have involved the cooperation of the technical specialist (agronomist, engineer, animal scientist, etc.), the economist, and the statistician.

It is useful to separate the two aspects of this type of study – the estimation of the technical relationship and the optimization procedure. If a continuous function is fitted to the data, the usual maximization of a profit equation subject to the production function may be the optimizing procedure. However, the technical coefficients from continuous functions may also be used in conventional planning and linear programming (see below). On the other hand many experiments are conducted with essentially continuous variables but the statistical analysis does not include the fitting of a continuous function. If, for example, a fertilizer experiment is conducted with various levels of fertilizer and several replicates at each level, an analysis of variance might be performed to determine if significant differences exist among levels. Such results may be used in conventional planning and linear programming but do not permit the refinement of being able to find optimum input combinations and level of production by methods of calculus.

Among other difficulties facing the continuous function analyst is the choice of the mathematical form of the function for which the parameters are estimated. Although it may seem that the relevant physical and biological theory would dictate the form, such is not usually the case. Unfortunately, the economic implications sometimes vary considerably with what is, within rather wide limits, largely an arbitrary choice of the functional form.¹

As an example of a technical unit production function, consider the following Danish study on swine feeding.² In this study a function linear in the logarithms of the variables was employed as well as a quadratic function. The quadratic function was chosen as a more realistic representation of the production surface. The estimated function was:

$$Y = -113.2 + 0.7630 X_1 - 0.001995 X_1^2 + 0.4994 X_2 \\ - 0.0002469 X_2^2 + 0.0002087 X_1 X_2$$

where Y =kg. of dressed pork, X_1 =feed units in a protein mixture, and X_2 =feed units of barley. Using various price relationships it was possible

1. Johnson, Paul R. Alternative functions for analyzing a fertilizer-yield relationship. *Journal of Farm Economics* 35: 519-529. November 1953, Baum, E.L. et.al. *Methodological Procedures in the Analysis of Fertilizer Use Data*. Iowa State College Press. Ames, Iowa. 1956. 218 pp.
2. Vestergaard Jensen, E. Forskellige protein- og fodernormer til svin i driftsøkonomisk belysning. *Tolvmandsbladet* 30: 8-16. January 1958.

to compute optimum combinations of protein feed and barley as well as the optimum feeding intensity.

In order for an optimum derived for a technical unit itself to be useful, one must be able to view this technical unit more or less independently of the other aspects of the firm. If such is not the case, in order to plan the operations of the total farm, an analysis is needed which takes into account the inter-relationships among the various technical units. The total farm production function discussed above is seldom suitable for such planning; in general, the level of aggregation in the variables is such that they are too gross to have operational meaning. Total farm production function analysis may plan an important preliminary role in selecting alternatives in planning, but it must be followed by a type of planning procedure in which it is possible to specify in greater detail the kinds and quantities of products and inputs for an optimum organization.¹

Farm Planning Procedures

Conventional planning methods usually start with consideration of the "best" use of a single resource. In some agricultural areas the focus is on land use, in others, labor or capital use. For example, if the procedure is land use oriented, the crops to be grown are selected in the initial phases. Then livestock is added to use resources not fully utilized by the cropping system. However, the interrelations between the cropping system and the livestock system may be such that it is necessary to modify the previously selected cropping system in order to include what is believed to be a desirable livestock system. In short, conventional planning proceeds piecemeal by considering in sequence each part the farm business; simultaneous consideration of the specified available resources and alternative products is not possible.

Cost-of-production studies are frequently used as a basis for planning in the conventional fashion. Thus, the product which shows the most profit receives the greatest emphasis in the planning procedure. Other information, however, must be informally injected into the plan. The difficulty in being able to draw logical conclusions from cost-of-production studies is the failure of the technique to adequately account for opportunity costs. In the central U.S., market prices for some of the resources (especially labor during slack seasons and the intermediate product of hay and pasture) are not applicable in terms of decision making.

Although conventional planning methods or "budgeting" lack mathematical rigor, they can be sufficiently systematic to be quite useful. These

1. Swanson, Earl R. Determining optimum size of business from production functions. Chapter 15 in *Resource Productivity, Returns to Scale, and Farm Size*, ed. by Heady, et.al. Iowa State College Press. Ames, Iowa. 1956. 208 pp.

methods form an important part of the undergraduate instruction in the agricultural colleges in the United States. The farm advisory service also employs various forms of budgeting in their activities. Indeed, one of the needed improvements in the farm advisory service is to emphasize the importance of viewing the farm business as a totality. Conventional planning methods aid in developing this viewpoint.

Linear programming has certain advantages over conventional planning. Using the linear programming model for purposes of short-run resource allocation, the opportunity costing procedure can be built into the model and we may avoid the explicit pricing of resources or intermediate products for which the market price fails to give a satisfactory indication of the on-farm price. In this manner, the linear programming model may offer a better guide to planning than conventional cost accounting procedures in which more or less arbitrary cost allocations among products are performed.

The logic and computational aspects of linear programming have previously been presented in this journal.¹ In developing a farm planning model for linear programming, we usually start with a specification of the relevant restricting resources. Thus we specify the quantities (and seasonal distribution) of the labor supply, land, building, capital, etc. Next we select the alternative products (activities) to be considered and assemble data on the resource requirements for each product. The data may, and usually do, come from a variety of sources. Some coefficients may come from selecting a few points on continuous functions that have been fitted to experimental data. Data on labor requirements is most likely to come from special studies conducted on farms. Certain technical data may come from farm accounts or surveys. Some coefficients may be simply the judgment of a technical expert. This variety of sources of technical data makes it quite difficult in practice to statistically assess the confidence limits of the solution of a programming problem. The same could, of course, be said concerning conventional planning results.

After the technical data have been assembled, other activities are added to the programming model to provide for the flow of intermediate products from a primary to a secondary enterprise, e.g., hay fed to livestock. In addition, we add buying and selling activities to permit the direct sale of primary products, e.g., grain, as well as their purchase in the event the supply produced proves inadequate for the requirements of the secondary enterprises, e.g., livestock. Finally, we choose prices and construct the profit equation, which is maximized subject to the specified restraints. The data requirements for programming are very similar to those in conventional

1. Danø, Sven. Linear programming i produktionsteorien I, II og III, *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 93:94-117, 205-233. 1955, 94:47-61. 1956.

planning and, of course, programming does not improve the basic technical data or price assumptions, but it does aid in a more systematic study of their implications.

Rather than give the details of a specific model, part of the results of one study are presented in Figures 1 and 2.¹

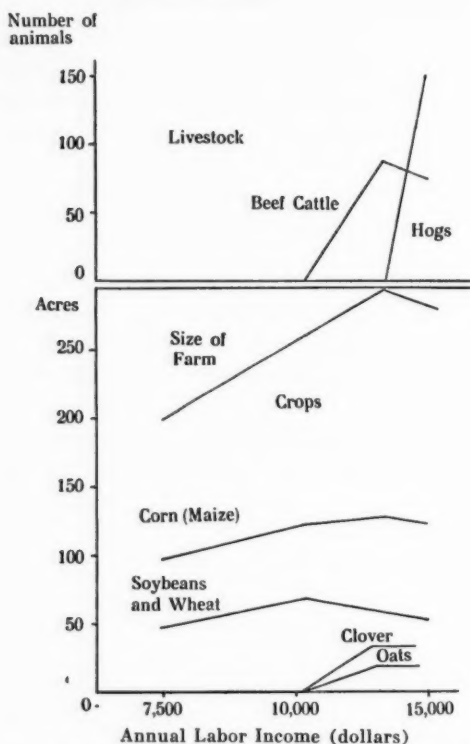

Figure 1. Minimum labor farming systems for various labor incomes. Labor use ranges from approximately six months to a maximum of twelve months. Systems refer to highly productive soils in central Illinois. Prices are 1946-1955 averages

In Figure 1 various crop and livestock combinations are presented which minimize labor input for various levels of annual labor income.² In effect,

1. Swanson, Earl R. Highest return farming systems for Drummer-Flanagan soils, Illinois Agr. Exp. Sta. Bulletin 629, June 1958. For an example under Danish conditions see Swanson, Earl R. A linear programming analysis of a family farm in Zealand, *Erhvervs-økonomisk Tidsskrift* 23:1-14, 1959.
2. Candler, Wilfred. A modified simplex solution for linear programming with variable capital restrictions, *Journal of Farm Economics*, 38: 940-955, November 1956.

the figure shows a shift from systems of farming in which grain is produced for direct sale to systems of livestock farming as labor inputs increase.

The effect of price changes on optimum farming systems may also be studied by the linear programming technique.¹ In Figure 2 the boundary line, for example, between areas A and B indicates price combinations of corn and hogs in which farming systems A and B yield the same labor income.

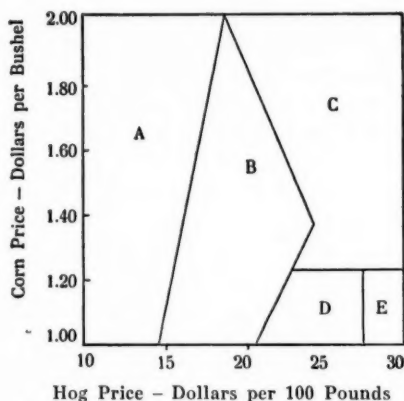

Figure 2. Price map for 160-acre farm with one-man labor supply. The letters indicate the farming systems that give maximum labor income with corn and hogs at the prices indicated on the vertical and horizontal scales

Farming Systems							
Area on price map	Land use					Livestock	
	Corn	Soybeans	Oats	Wheat	Clover	Hogs	Beef Cattle
	(acres)					(litters)	(number)
A	72	23	14	23	28	—	144
B	12	21	15	21	31	53	105
C	76	30	8	30	16	77	—
D	57	29	15	29	30	56	93
E	56	40	8	40	16	77	—

Linear programming offers promise in developing more reliable guides to farm planning through the development of "standard" or "bench-mark" farms within an area. An individual planning service for farmers does not, at the present time, appear to a reasonable undertaking for farm advisory

1. Hildreth, C. Economic implications of some cotton fertilizer experiments. *Econometrica* 23: 88-98. 1955.

services in the U.S. Linear programming also offers a method of testing "rules of thumb", by determining the range of situations over which the rules may be applicable. As is true in the development of "standard" farms, an important problem in establishing the generality of the rules is the selection of modal resource supplies and production coefficients.

One of the important values of the linear programming technique is the rigor which it enforces in thinking about the farm business. In a sense, it transfers the judgment and intuition involved in developing and comparing alternative plans to the establishment of a set of realistic relationships. Another important consequence of farm planning by linear programming is the dramatic way in which we discover deficiencies in our knowledge of technical coefficients. This may serve as a guide to technical workers for needed research.

It is not surprising that we find some actual farms that are quite successful following systems developed by trial-and-error that closely approximate optimum solutions as developed by linear programming methods. It might be argued that the research worker and his counterpart in the advisory service should simply study successful farms, describe their practices, and use this as a basis for giving recommendations to other farmers. However, linear programming, as well as classical production theory, gives us a conceptual framework which permits us to better explain and understand empirical phenomena. Such understanding is a prerequisite to being able to predict and hence aid farmers in decision making.

DEN TEKNISKE UDVIKLING OG DANSK INDUSTRI¹⁾

Af A. N. NEERGAARD*

Teknik og teknisk udvikling, der er et hovedspørgsmål overalt på jorden i øjeblikket, er ikke et fænomen af i dag. Lige så længe, der har været mennesker, har der været teknik – lige fra de tidligste stenaldersamfund, naturligvis noget mere primitivt end det, vi nu forstår ved teknik – men dog teknik. Den rivende udvikling, der har været i de sidste århundreder, har sin rod i den fundamentale forandring, der fandt sted under renaissance og den derefter følgende tid med hensyn til forståelse af naturen, forandringen fra at søge sin trang til viden tilfredsstillet ved rent spekulative metoder til at få den tilfredsstillet med eksperimenter. Denne eksperimenteren, der igennem de sidste århundreder har givet os hele vor nuværende naturvidenskabelige erkendelse, har med denne også givet os vor tekniske udvikling, en udvikling, der igennem de sidste århundreder er gået nogenlunde jævnt, selvom der har været perioder, hvor udviklingen har været noget hurtigere end i andre. Sådanne »hurtige« perioder er i reglen fulgt umiddelbart efter store naturvidenskabelige opdagelser eller banebrydende opfindelser, men de har aldrig haft karakter af spring i den samlede tekniske udvikling. Vi er for tiden inde i en periode, hvor den tekniske udvikling går noget hurtigere end i den foregående, men der er heller ikke nu tale om et spring i den samlede udvikling, selvom den relativ store hastighed, udviklingen foregår i for tiden, skyldes spring i udviklingen indenfor enkelte områder. Vil man forsøge at få en forståelse af, hvorledes den tekniske udvikling foregår, må man gøre sig klart, at udviklingen ikke foregår samtidig over alle de tekniske områder, men foregår ved forbedret teknik indenfor i reglen meget snævre områder, hvor forbedringen tit betyder et spring i udviklingen. Fra et sådant område kan en forbedring brede sig ikke blot til beslægtede, men også til fjerntliggende områder, hvor det på forhånd var meget vanskeligt at se, at der overhovedet var nogen mulighed for at bruge denne forbedring. En sådan spredning indenfor den samlede teknik tager tid – ofte ret lang tid – fordi den oprindelige forbedring i reglen skal tilpasses eller yderligere

1. Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 12. maj 1959.

* Dr. techn., direktør for Toms Fabrikker A/S.

udvikles for at kunne bruges indenfor de andre felter. Et klassisk eksempel på en sådan udvikling er Ford's indførelse af samlebåndet ved automobilproduktionen i 1913. Dette spring i udviklingen indenfor en enkelt virksomhed bredte sig hurtigt til den øvrige automobilindustri og derfra til beslægtede industrier, og derefter langsomt til fjernere liggende tekniske områder, således at det i dag næsten 50 år efter, selvom det har fået en enorm udbredelse, næppe er taget i brug indenfor alle de områder og virksomheder, hvor det med fordel kunne anvendes.

Med det stade, den tekniske udvikling har i dag, betragtes tekniken af nogle som menneskehedens velsignelse – af andre som dens forbandelse. De første hævder – og med rette – at hele vor levestandard er baseret på vor nuværende teknik, og at en yderligere forbedring kun kan finde sted ved yderligere teknisk udvikling. De sidste, at vor tekniske udvikling er sket på bekostning af en lang række andet for mennesket værdifuldt, og at den bærer kimen i sig til hele vor kulturs undergang, idet de tænker på de ødelæggelsesmidler, tekniken allerede nu kan frembringe, og de sikkert endnu frygteligere, den i fremtiden vil komme til at frembringe. Men ligegyldigt under hvilke af disse synspunkter, man betragter tekniken, må man erkende, at hele den udvikling, vor naturvidenskabelige erkendelse har forårsaget såvel på de tekniske som på beslægtede områder, har bragt det menneskelige samfund i en situation, der ikke alene kræver, at tekniken bevarer sit nuværende stade, men også at den fortsætter sin udvikling; en standsning i denne udvikling vil helt automatisk føre til vor nuværende kulturs undergang. Udviklingen af vor videnskabelige og tekniske kunnen er, enten man kan lide det eller ej, blevet en nødvendighed.

Den tekniske udvikling har altid sigtet efter 2 af hinanden ret uafhængige mål. Det ene ved tekniske forbedringer at gennemføre de tekniske processer, således at de kræver mindre og mindre menneskeligt arbejde – ja helst helt overflødiggør det, således at de eneste mennesker, der er beskæftiget ved gennemførelse af de tekniske processer, er teknikerne. Det andet at omsætte en større og større del af vor naturvidenskabelige viden til teknisk kunnen og derved skabe noget nyt. Rationalisering, mekanisering og automatisering er veje, man går, for at nå det første mål. Automobiler og flyvemaskiner, radio og fjernsyn, nye spindestoffer og nye medicinalvarer er resultater af bestræbelserne for at nå det andet mål. Betingelserne for at nå målene vil være en forøgelse af vor naturvidenskabelige viden, hvilket kun kan ske ved forøget forskning, såvel rent videnskabeligt som teknisk, og uddannelsen af og beskæftigelsen af forskere er derfor en uomgængelig nødvendighed for at føre den tekniske udvikling videre.

Forskeren alene skaber imidlertid ikke nogen teknisk udvikling. Den ved forskningen erhvervede viden må omsættes til teknisk kunnen og denne igen til praktik, og denne omsætning af forskerens viden til praktiske resul-

tater – det vil sige færdige varer – må foretages af teknikere og kan være en både lang og trang vej, men før vejen er tilbagelagt, har den tekniske udvikling ikke fundet sted. Disse teknikere må være af vidt forskellig kvalitet afhængig af, om deres opgave er at omsætte den videnskabelige viden til teknisk kunnen, eller de skal tilrettelægge produktionen, så den bedst muligt udnytter denne tekniske kunnen. Det er indlysende, at når den tekniske udvikling som et af sine mål har at overflødiggøre den menneskelige arbejdskraft, således at kun teknikere er beskæftiget ved produktionen, må disse teknikere have en vidt forskellig fond af viden såvel kvalitativt som kvantativt afhængigt af hvilken funktion, de skal udføre indenfor den mere eller mindre mekaniserede produktion. Den tekniske udvikling kræver derfor uddannelse og beskæftigelse af teknikere i stadig større og større antal. Teknikere med den højeste videnskabelige uddannelse, og fra denne gruppe rekrutteres en væsentlig del af forskerne, og teknikere med speciel praktisk uddannelse af alle mulige grader, således at enhver teknisk funktion kan udøves af en tekniker med netop en dertil svarende uddannelse. En sådan differentiering af den tekniske uddannelse er simpelthen en nødvendighed for at skaffe det tilstrækkelige antal teknikere. Det ville være en håbløs opgave og ganske urationelt at give dem alle en højere uddannelse.

Den tekniske udvikling og især den side af den, der har som mål at mekanisere produktionen, har, samtidig med at den mere eller mindre fuldkomment når dette mål indenfor de enkelte produktioner, bevirket, at de enkelte produktionsenheder har fået en langt større kapacitet, end man med de tidligere og mindre mekaniserede enheder er vant til. Dette er en nødvendig følge af, at mekanisering og især fuld mekanisering kræver store investeringer, der skal forrentes og amortiseres, især amortiseringsudgifterne kan være overordentlig store, fordi udviklingen går så hurtigt, og af at man naturligvis ikke indfører mekaniserede produktioner blot for mekaniseringens skyld, men for ved hjælp af dem at kunne producere den enkelte vareenhed billigere, og man har ikke udnyttet mekaniseringen rigtigt, før produktionsenheden har nået en sådan størrelse, at en yderligere udvidelse ikke vil gøre den enkelte vareenhed billigere. Denne produktionsenhed er under den tekniske udvikling, der har fundet sted gennem de sidste hundrede år, stadig blevet større og større, og såvidt man kan se, er grænsen langt fra nået endnu. Det er en af de følger af den tekniske udvikling, man ofte glemmer, idet man blot siger, at den mekaniserede produktion er billigere end den ikke mekaniserede uden at tage med i betragtning, at betingelsen derfor er, at den mekaniserede enhed udnyttes, at den større varemængde, der produceres, afsættes – sælges. Det vil sige, at man først og fremmest gennemfører og videreudvikler den mekaniserede produktion de steder, hvor man i forvejen afsætter en så stor mængde af den enkelte vare, at mekaniseringen umiddelbart kan fuldt udnyttes, eller hvor det med rimelighed kan

antages, at den med mekaniseringen opnåede prisreduktion kan bevirke, at produktionen kan afsættes. Indførelse af mekaniserede processer, hvor en af disse to betingelser ikke er tilstede, vil blot betyde overflødige investeringer eller bortødslen af kapital. Det er derfor naturligt, at det først og fremmest er de store industrilande med det tilstrækkeligt store marked, der fuldt ud kan udnytte denne side af den tekniske udvikling. Dermed være ikke sagt, at små lande og mindre virksomheder ikke kan udnytte denne side af vor tekniske kunnen. Det kan de naturligvis, blot er det for dem langt vanskeligere at få det fulde udbytte af den. Det er et af de ubønhørlige krav, den tekniske udvikling stiller til de erhverv eller virksomheder, der fuldt ud vil udnytte den, at der skal afsættes stadig større og større varemængder, og da den tekniske udvikling påvirker alle producerende erhverv, kan disse varemængder kun afsættes under den forudsætning, at levestandarden stadig stiger, og det er måske en af de største vanskeligheder, der vil komme, for fuldt ud at udnytte den tekniske udvikling – at levestandarden ikke kan stige tilstrækkelig hurtigt til, at de nødvendige varemængder kan afsættes. Det er allerede tilfældet i øjeblikket, og de forskellige varetyper må derfor konkurrere om den eksisterende købekraft, hvilket stiller helt andre krav til de producerende virksomheder end tidligere. Tidligere var det tilstrækkeligt, for at en virksomhed kunne få succes, at den kunne producere sine varer lidt bedre, lidt billigere eller lidt mere tiltrækkende end andre virksomheder indenfor samme branche. I dag er det stadig nødvendigt, men det er ikke tilstrækkeligt. I dag må virksomhederne tillige konkurrere om den forhåndenværende købekraft med alle mulige andre brancher. Den må med andre ord påvirke det købende publikum. Dette nødvendiggør, at de producerende virksomheder må anvende en stadig større og større del af sine samlede omkostninger på salgsarbejdet, at en del af det, der spares ved den billigere produktion, må bruges til et forøget salgsarbejde for i det hele taget at kunne få den billigere produktion. De overvejelser, der må til, før en virksomhed går i gang med forarbejderne til en mekanisering af sin produktion, må altså ikke alene som før nævnt gå ud på, om den afsætning, den har, er tilstrækkelig for en mekaniseret produktion eller om den prisreduktion, der følger med mekanisering, er tilstrækkelig til at sikre afsætningen, men også – og det er ofte det væsentligste – om der kan findes sådanne argumenter over for det købende publikum, at afsætningen kan få en for mekaniseringen tilstrækkelig størrelse, om virksomheden med andre ord råder over et tilstrækkeligt godt salgsapparat eller kan skabe et sådant. Hvor produktionen ikke drejer sig om egentlige forbrugsvarer, må dette salgsarbejde ofte være af teknisk art. Salget må foretages af teknikere, der er i stand til at påvirke køberne med tekniske argumenter.

Den mekaniserede produktion har tillige nødvendiggjort, at der ofres langt mere på produktionens tilrettelæggelse og planlægning, end det tidligere har

været nødvendigt. Ustilstrækkelig planlægning kan umuliggøre udnyttelsen af enhver mekaniseret produktion. Ved den mekaniserede produktion, hvor den enkelte vareenhed ikke mere overvåges af den person, der fremstiller den, stilles tillige store krav til en vidt gennemført kvalitetskontrol. Den tekniske udvikling vil bevirke, at tyngdepunktet i en virksomhed ikke mere vil være selve produktionen, men planlægningskontoret, tegnestuen, laboratoriet og salgsafdelingen.

Den tekniske udviklings forløb har, fra den egentlige mekanisering satte ind for et halvt hundrede år siden og indtil nu, bevirket en bemærkelsesværdig forskydning af det i virksomhederne beskæftigede personales art. I begyndelsen en kraftig stigning i antallet af egentlige arbejdere, derpå en stagnation i antallet af arbejdere men en kraftig vækst i antallet af forskere og teknikere, og til slut en direkte formindskelse af arbejderantallet – en endnu kraftigere vækst af teknikere og en betydelig vækst af det ved salget beskæftigede personale. Denne sidste udvikling har bevirket, at man også indenfor denne del af virksomhederne, har taget alle de tekniske hjælpemidler, man har, i brug og har udviklet en hel del nye, at man kort sagt i så stor udstrækning som muligt har mekaniseret denne del af virksomhederne. Også de led, der ligger mellem den producerende virksomhed og det købende publikum, har måttet tage del i den tekniske udvikling. Hele distribueringen – såvel transporten som en gros- og detailhandelen har gennemgået og vil sikker i fremtiden endnu kraftigere gennemgå en virkelig teknisk udvikling for ikke at bruge større omkostninger til denne distribuering end højst nødvendigt. Man kan sige, at det er konkurrencen, der har fremtvunget en rationalisering af distribueringen, men man kan efter min mening med større ret sige, at det er den tekniske udviklings krav om forøgelse af levefoden, der har fremtvunget den. Den tekniske udvikling kræver, at det enkelte menneske for sin indtægt kan købe flere og flere af de goder, der produceres. Det er kun muligt, dersom goderne kan sælges til en i forhold til indtægten stadig lavere og lavere pris. Den tekniske udvikling har bevirket, at selve produktionen kan gennemføres til – i forhold til tidligere – overordentlig meget lavere priser, men den store produktionskapacitet, der skal afsættes for at opnå denne lave pris, bevirker, at salgsarbejdet i selve produktionsleddet forøges, – skal dette ikke for kraftigt påvirke de priser, det købende publikum skal betale, og derved vanskeliggøre den billige produktion, må distribueringen gøres tilsvarende billigere. Det er ikke til hvilke priser, varerne kan produceres, men til hvilke priser, forbrugerne kan få dem, der bestemmer levefoden.

Det er gået med den tekniske udvikling i forhold til levefoden på samme måde, som med vort forhold til den tekniske udvikling. Vi har sat den i gang, og det er nu vor eksistens om at gøre, at vi holder den i gang. Den tekniske udvikling har fået levefoden til stadig at stige, og det er nu den tekniske

udviklings eksistens om at gøre, at den stadig stiger. Denne vekselvirkning mellem den tekniske udvikling og vor levefod gør sig naturligvis kraftigst gældende, hvor den tekniske udvikling er længst fremskreden, men den vil gøre sig gældende overalt, hvor man ønsker, at levefoden skal stige og holde trit med levefoden i de lande, hvor den tekniske udvikling er længst, altså også her i landet. Vi kan ikke få vor levefod til at stige, medmindre vi tager del i den tekniske udvikling, og det store problem for os er, hvorledes vi skal muliggøre, at den tekniske udvikling bliver nyttiggjort indenfor vort erhvervsliv. Som jeg tidligere har nævnt, er det langt vanskeligere at gøre fuldt ud brug af vor tekniske kunnen i et lille marked end i et stort, og det kan undertiden – når markedet er meget lille som det danske – være helt umuligt.

Den danske industri består af forholdsvis få større og middelstore virksomheder og en stor mængde mindre og små virksomheder, og den er, som industrien i de fleste andre lande, udviklet fra håndværksmæssigt drevne virksomheder, der efterhånden har tilpasset sig den industrielle produktion. Vor industri er kommet i gang på et væsentligt senere tidspunkt end industrierne i det, vi nu kalder de store industrilande, hvilket vel for en stor del skyldes, at Danmarks erhverv indtil den allerseneste tid har været domineret af landbruget, der var det hele landet bærende erhverv. Først igennem de sidste halvt hundrede år – og især i de sidste 10-15 år – har industrien indtaget en større og større plads, for nu at være af samme størrelsesorden og af samme dominerende betydning for landet, som landbruget. Den danske industri er stort set udviklet gennem de sidste par menneskealdre, og den var – indtil kriserne satte ind efter den første verdenskrig – vel i det store og hele af samme lødighed, som industrien i andre lande, hvormed vi med rette kunne sammenlignes. Kriserne efter første verdenskrig bevirkede en total forandring i vilkårene for dansk industri. Vi fik her i landet valutarestriktionerne, der for en meget stor del spærrede for indførsel af andre landes industriprodukter, og de store industrilande beskyttede deres produktion især af færdigvarer med såvel kvantitative restriktioner som tårnhøje toldmure. Danmark blev ligesom de fleste andre lande et mere eller mindre lukket område industrielt set, og dette skete nogenlunde samtidig med, at den tekniske udvikling kom ind i en periode med en særlig kraftig acceleration, der er forøget igennem hele det siden da forløbne tidsrum. Dette måtte nødvendigvis, på grund af det danske markeds lidenhed, skabe store vanskeligheder for fuld udnyttelse af den tekniske udvikling indenfor dansk industri, langt større vanskeligheder, end den tilsvarende afspærring skabte for de større lande. Kun en begrænset del af dansk industri formåede at udnytte den tekniske udvikling, i det væsentlige den del, der nu udgør de middelstore og store virksomheder. Netop disse har kunnet gøre det, enten fordi det danske marked i sig selv var tilstrækkelig stort til at beskæftige produktions-

enheder af en passende størrelse, eller fordi disse virksomheder har forstået – og har haft muligheder for – at udnytte begge sider af den tekniske udvikling, eller i udpræget grad den side, hvis mål er at skabe nyt. Sådanne virksomheder vil ofte – til trods for høje toldmure – have en mulighed for at skabe en betydelig eksport, fordi deres produkter er forud for tilsvarende i andre lande, og med en sådan eksport kommer muligheden for at udnytte den anden side af den tekniske udvikling. Dansk industri rummer heldigvis mange sådanne virksomheder, og deres eksistens beviser med al ønskelig tydelighed, at hvor mulighederne har været tilstede, har dansk industri formået at følge med i den tekniske udvikling.

Den største del af dansk industri består imidlertid af mindre eller små virksomheder, der for overhovedet at eksistere, har været nødsaget til at have et ret bredt produktionsprogram, og for sådanne virksomheder er det overordentlig vanskeligt at udnytte den tekniske udvikling, fordi de ingen muligheder har for at afsætte så store mængder af den enkelte vare, som betinges af en rational produktion. Mindre og små virksomheder findes også i lande med en meget høj teknisk udvikling, men i disse lande er sådanne virksomheder i reglen specialister, der kun fremstiller een enkelt eller nogle ganske få varer, og en lille virksomhed, der kun fremstiller een enkelt vare og kan afsætte denne i tilstrækkelig mængde, vil have lige så gode muligheder for at udnytte vor tekniske kunnen som en stor virksomhed.

Alle vor mindre og små virksomheder har, til trods for at de ikke har været i stand til at udnytte den tekniske udvikling, været uundværlige for landet, idet de har givet beskæftigelse til en meget stor del af befolkningen, der uden dem ville have været henvist til mindre produktivt arbejde, hvorved levefoden her i landet ikke ville have kunnet nå den højde, den har. Det er den danske industris tunge hverv at skulle beskæftige langt den største del af landets befolkningstilvækst, og den under hele perioden siden valuta-centralens indførelse førte politik har reelt været baseret på, at det har været vigtigere at sikre beskæftigelsen, end at industrien overalt udnyttede den tekniske udvikling. Ikke blot for industriens skyld men for landets, vil det være nødvendigt, at denne politik ændres, så det bliver muligt for hele industrien – også de mindre og små virksomheder – at udnytte den tekniske udvikling, og derigennem fremskaffe den produktive beskæftigelse.

At de små og mindre danske virksomheder kan udnytte den tekniske udvikling vil naturligvis først og fremmest kræve, at disse virksomheder har øjnene åbne for, hvad den tekniske udvikling kan betyde for dem, har forståelsen af, at det ikke blot er store virksomheder, der kan afse millioner på forskning og teknisk udvikling, der har muligheden for at udnytte vor tekniske kunnen, men at det også kan gøres af små virksomheder, der næsten intet behøver af ofre, men kun skal forstå at øse af den alment tilgængelige viden. Jeg skal villigt indrømme, at det sikkert i mangfoldige tilfælde har skortet på denne

forståelse, i modsat fald ville vi have haft en langt mere udtalt mangel på teknikere, end vi har. Dersom teknikere af de forskellige uddannelsesgrader virkelig blev brugt overalt, hvor de burde bruges, ikke blot for at holde den daglige produktion i gang, men også overalt hvor en teknisk udvikling var mulig selv i mindre skala, og myndighederne havde forståelsen af, hvor nødvendig en specialisering af vor produktion er, ville meget være vundet. Den mindre industri har en gyldig undskyldning for, at den ikke anvender tilstrækkeligt mange teknikere, nemlig den, at disse teknikere ikke eksisterer, så den har ingen mulighed for at anvende dem. Denne mangel på teknikere vil i de kommende år blive afhjulpet, og det drejer sig da om, at de små og mindre virksomheder eller blot nogle af dem får forståelsen af og muligheden for at udnytte disse teknikere lige så hurtigt, som de fremkommer. Jeg nærer ingen tvivl om, at har først nogle af de virksomheder, der i dag ikke rigtig kan indse nytten af at anvende for eksempel ingeniører, først fået succes ved at anvende sådanne, skal det nok smitte. En af de veje, man kan gå for at nyttiggøre den tekniske udvikling indenfor de mindre virksomheder – og forøvrigt også indenfor visse af de middelstore og store – vil være at formindske deres produktionsprogram ved, at grupper af virksomheder deler produktionen mellem sig, så den enkelte kun fremstiller en enkelt eller nogle få varer, at de specialiserer sig. En gennemførelse af en sådan strukturalisering ville være af overordentlig stor værdi for dansk industris muligheder, men vi får aldrig en sådan gennemført, dersom dette er ensbetydende med, at de virksomheder indenfor en branche, der deltager i en sådan og derved faktisk deler markedet mellem sig, samtidig kommer ind under monopoltilsynets område og den dermed følgende priskontrol. Muligheden for at dette sker, må totalt fjernes, før man kan vente, en sådan udvikling kommer i gang, men den skal i gang, dersom vi i fremtiden skal have nogen mulighed for at beskæftige vor befolkning med en stigende levestandard.

At få en kraftig teknisk udvikling i gang i vore mindre og små virksomheder er som sagt en nødvendighed, men som det også er sagt, er det en udvikling, der ikke kan forløbe fra det ene år til det andet, fordi en sådan teknisk udvikling tager tid. Det kan ikke lade sig gøre, fordi vi ikke råder over den tilstrækkelig store mængde teknikere, og heller ikke, fordi den kræver en omstilling hos vore politiske myndigheder, og det tager som bekendt også tid, sommetider alt for lang tid. Hertil kommer, som jeg har nævnt flere gange, at en fuld udnyttelse af vor tekniske kunnen kræver produktionsled af en vis størrelse, og det er på forhånd langt fra givet, at det danske marked er tilstrækkelig stort dertil, selv ved en til det yderste drevet strukturalisering.

Hvor det har været muligt for dansk industri at nyttiggøre den side af den tekniske udvikling, der fører til dannelsen af noget nyt, har dette altid ført til bemærkelsesværdige resultater. Denne del af den tekniske udvikling be-

skæftiger sig jo ikke blot med at frembringe helt nye varer og stoffer, varer og stoffer om hvis art og karakter, man intet kan vide, før de er fremkommet, men også, og det er for dansk industri det vigtigste, med videreudvikling og forbedring af allerede kendte varer. Den indsats, der kræves for at nyttiggøre denne side af den tekniske udvikling, er af en helt anden karakter end den, der kræves for at nyttiggøre rationaliseringen. Det er noget helt andet at gennemføre en rationel produktion af et radioapparat end at udvikle en transistor til erstatning af radiorøret. De tekniske muligheder for sådanne nyfrembringelser er som tidligere nævnt betinget af den nødvendige naturvidenskabelige forskning. En sådan forskning må her i landet i det væsentlige finde sted på de højere læreanstalter og universiteter, hvor forskningen kan foregå uden noget direkte pres for at opnå teknisk brugbare resultater. Vi har her i landet uden for al tvivl et menneskemateriale, der fuldt ud magter en sådan forskning, men vi har sørgelig få muligheder for disse mennesker til at drive den. De på de højere læreanstalter og universiteter ansatte professorer og videnskabelige medarbejdere er i reglen beskæftiget til op over begge øren med administrative og undervisningsmæssige pligter, så de ingen – eller så godt som ingen tid har – til at drive forskning. Det vil, dersom vi vil følge blot nogenlunde med i denne side af den tekniske udvikling, være nødvendigt, at der ansættes væsentlig flere mennesker på disse steder, så de hver især kan have en passende tid til rådighed til den rent naturvidenskabelige forskning. Dette vil naturligvis koste penge, men de beløb, der vil medgå dertil, vil altid være meget små for eksempel i sammenligning med, hvad vi anvender til arbejdsløshedsunderstøttelse, men det er en af de sikreste af alle veje til at undgå arbejdsløshed, og dermed understøttelsen, at udvikle vor tekniske kunnen. Det er efter min mening snævertsynet, at man betragter det som en nødvendig udgift at udbetale arbejdsløshedsunderstøttelse samtidig med, at man finder det unødvendigt at støtte den forskning, der kan overflødiggøre denne udbetaling. Som jeg allerede har nævnt, giver forskning alene ingen teknisk udvikling, og det gør den heller ikke her i landet, men det – at der drives videnskabelig forskning – giver inspiration til den tekniske forskning, der drives af virksomhederne, en inspiration, der ikke kan fås alene ved de forskningsresultater, der kan læses om i litteraturen. Til dette kommer, at den direkte kontakt mellem den videnskabelige og tekniske forskning, der kun kan komme, når de drives indenfor samme område, ofte vil føre til aktuelle nyskabelser, det vil sige sådanne, der umiddelbart kan anvendes indenfor virksomhederne uden at være beslaglagte af andres patenter og lignende.

Forsøg på at udnytte denne side af den tekniske udvikling er betydelig mere risikofyldt end at udnytte rationaliseringen, og det er vel derfor, at det især er indenfor de store og middelstore virksomheder, at sådanne forsøg gøres. Jeg nærer dog ingen tvivl om, at også de mindre virksomheder med

stort held kunne dyrke denne side af den tekniske udvikling, men det vil kræve, at disse virksomheder har forståelsen af at vurdere de muligheder, dette indebærer – og sådanne arbejdsvilkår og indtjeningsmuligheder, at de kan bruge en vis del af deres overskud til sådant arbejde. De kan næppe tage del i den naturvidenskabelige forskning, dertil vil deres ressourcer ikke række, men de kan have blot een vågen veluddannet tekniker, der kan følge og forsøge at udnytte, hvad der fremkommer af naturvidenskabeligt nyt indenfor området – de må med andre ord have en tekniker, hvis eneste opgave er at opfinde.

Dansk industri har sikkert mulighed for bedre at følge med i den tekniske udvikling, end den hidtil har gjort, men dette er, foruden af industrien selv, også betinget af en lang række faktorer, hvorpå industrien ingen indflydelse har, for eksempel det danske markedes størrelse og den handels-, finans- og pengepolitik, landet fører. At følge med i den tekniske udvikling kræver i alle tilfælde investeringer, ofte for den enkelte virksomhed meget store investeringer, såvel i anlæg som i researcharbejde. Mulighederne for at få den til investeringen nødvendige kapital må være tilstede, og derpå har det jo i de sidste 10-15 år skortet betydeligt. Men desuden må den politik, landet fører, være så ensartet – så stabil – at erhvervslivet kan planlægge for en årrække ud i fremtiden. Ingen kan forvente, at nogen virksomhed skal investere store kapitaler i tekniske anlæg eller researcharbejde, når den, hvad øjeblik det skal være, kan forvente, at en kovending i den førte politik kan gøre det hele værdiløst.

Den udvikling, der må finde sted indenfor dansk industri, for at den skal kunne opfylde sin mission, kan ikke forventes at ske ved start af nye virksomheder, der, for at være konkurrencedygtige, kræver meget store og kostbare anlæg, hvis produktionskapacitet er så stor, at en væsentlig del af produktionen skal eksporteres for at holde anlægget i gang. Risikoen ved start af sådanne virksomheder vil være alt for stor for landet i sin helhed. Udviklingen må foregå ved at nyttiggøre den tekniske udvikling indenfor bestående virksomheder eller ved start af nye af en sådan art og beskaffenhed, at deres første udvikling kan ske ved forsyning af hjemmemarkedet. Enhver virksomhed, der vil gøre sig håb om at konkurrere på eksportmarkedet, må have et hjemmemarked tilstrækkelig stort til at tillade en udnyttelse af den tekniske udvikling.

Som middel mod det danske markedes lidenhed findes kun to muligheder, enten at skaffe os et større marked eller selv blive en del af et større marked. Det vil sige, enten at eksportere under de forhold, hvorpå dette nu engang kan ske, eller tilslutte os et af de større markeder, der er eller vil blive dannede.

Begge disse muligheder kræver af dansk industri, at den er konkurrencedygtig, hvilket som bekendt afhænger af en meget lang række faktorer, men

jeg vil vove at påstå, at den tekniske udvikling indenfor industrien, er den mest dominerende af disse faktorer. Svinger den, er der ikke andet end direkte statstilskud, der kan hjælpe, men den kan – på den anden side – ikke alene give fuld konkurrencedygtighed, den må have hjælp af nogle af de øvrige faktorer.

Vi har hidtil forsøgt at udvide vort marked ved at udnytte den første af disse muligheder, og industrien har, hvad eksporten viser, formået at udnytte denne mulighed. Jeg har hidtil søgt at klarlægge, hvilke muligheder dansk industri har haft for under disse forhold at udnytte den tekniske udvikling, og har prøvet at gøre klart, at uden en omlægning af den her i landet i den sidste menneskealder førte politik, vil det næppe være muligt at komme ret meget videre ad denne vej. Dertil kommer, at mulighederne for yderligere at udnytte eksportvejen, foruden af dansk politik også er afhængig af den politik, der føres i modtagerlandene, en politik vi vel i det store og hele ingen indflydelse har på, og som i høj grad kan forøge usikkerheden for dansk industri og dermed vanskeliggøre at komme videre i den tekniske udvikling.

Der er for mig ingen tvivl om, at skal dansk industri have mulighed for at udnytte den tekniske udvikling, må vi tilslutte os et eller andet større marked, men dette vil kræve, at dansk industri på det tidspunkt, hvor tilslutningen til et sådant marked bliver effektiv, står på gennemsnitlig samme tekniske stade, som industrierne i de lande, vi danner markedet med. Dette må være et krav, alle landenes erhverv stiller. Er dette krav ikke opfyldt, vil erhvervene i det land, der er mindst udviklet i den henseende, være aldeles prisgivet, fordi det ikke er muligt, hverken fra den ene dag til den anden eller fra det ene år til det andet – at gennemføre en blot nogenlunde fuldkommen teknisk udvikling. Det er noget, der nødvendigvis må tage et åremål. Når jeg siger, at lande, der sluttet sammen til et større marked, må være ensartet udviklet i teknisk henseende, forstår jeg naturligvis derved, at deres enkelte erhverv i gennemsnit skal stå på samme tekniske stade, at enkelte brancher eller virksomheder har et lavere teknisk stade end tilsvarende i de andre lande, betyder intet, når blot det samme er tilfældet med andre brancher i de øvrige lande. Noget sådant vil kræve en omstilling eller udligning, der nok kan være meget vanskelig at komme igennem for de brancher, det drejer sig om, men dog ikke kan være ødelæggende for helheden. Dette bliver først tilfældet, dersom det ene land eller enkelte lande har hele erhverv, der er gennemsnitlig dårligere teknisk udviklet end de tilsvarende i de øvrige lande. Det er vel, når alt kommer til alt, dette forhold, der gør det så vanskeligt at få landbruget med i de forskellige markedsplaner, fordi dette erhverv står på meget forskellige stadier i teknisk henseende i de forskellige lande.

Da dansk industri på det tidspunkt, hvor tilslutningen til et større marked bliver effektiv, må stå på gennemsnitlig samme tekniske stade som indu-

strien i de lande, vi danner marked med, vil det afhænge af, hvilket marked vi tilslutter os, eller først tilslutter os, hvilken teknisk udvikling industrien til den tid skal have nået. De muligheder, dansk industri vil få, for i det tidsrum, der vil hengå fra beslutningen om tilslutning til et større marked tages, og til markedet bliver effektivt, at gennemgå den til det nye marked nødvendige tekniske udvikling, vil være helt afgørende for, om dette kan nås. Det vil sige, at betingelserne i overgangstiden må være sådanne, at de tillader den del af dansk industri, der under de hidtidige vilkår ikke har formået fuldt ud at udnytte den tekniske udvikling, at få mulighed derfor. Sådanne muligheder skabes ikke ved at åbne landets grænser for ubegrænset import, når de øvrige lande, der skal deltage i markedet, samtidig beskytter en måske bedre teknisk udviklet industri med høje toldmure. Under sådanne omstændigheder kan den tekniske udvikling, der er påkrævet, ikke finde sted. Overgangen til et større marked må være sådan, at den giver dansk industri muligheder for eksport til dette marked i overgangstiden i samme udstrækning og på samme betingelser, som der gives dette marked adgang til eksport til os, i modsat fald, vil man afskære dansk industri fra at få de afsætningsmuligheder, som fuld udnyttelse af den tekniske udvikling kræver, og så kan danske arbejdere, danske teknikere og industridrivende være lige så dygtige, de være vil – dersom det ikke er opfyldt – har de ingen muligheder.

Den rapport, Direktoratet for vareforsyning udsendte om industriens muligheder ved en tilslutning til et større marked – den såkaldte chokrapport – har gjort et vist indtryk, fordi den fastslår, at ca. 40% af dansk industri vil komme ud for alvorlige vanskeligheder ved en sådan tilslutning. Indtrykket skyldes, at procenten er så *høj* som 40. Det forstår jeg ikke. Havde den gjort indtryk, fordi procenten var så *lav* som 40, var det efter min mening mere rimeligt.

Tager man de omstændigheder i betragtning, dansk industri har haft at arbejde under i den periode, hvor dens vækst har fundet sted – og de muligheder, den har haft for at udnytte den tekniske udvikling, som jeg har søgt at gøre rede for, tjener det den til ære, at 60% er sådan stillet, at de uden større vanskeligheder vil kunne tilslutte sig et større marked bestående af Europas største industrilande.

Der er for mig ingen tvivl om, at vil man fra myndighedernes side være med til at ændre de indenlandske forhold, så de kan være til hjælp for industrien, og gøre hvad der er muligt for at skabe tilfredsstillende overgangsforhold, vil også langt den største del af de resterende 40% kunne nå en sådan teknisk udvikling, at også de uden fare kan tilslutte sig et sådant større marked. Når et større marked – efter overgangstiden – er effektivt, vil det betyde, at nye virksomheder kan starte, og bestående kan udvikles med hele dette marked som hjemmemarked, hvilket ikke kan undgå at give store muligheder for den initiativrige danske industri til fuldt ud at udnytte den tekniske udvikling.

OM CROSS-SECTION ANALYSE AF INVESTERINGSTEORIER

Af I. GRÜNBAUM*

(1) Det er altid med interesse og nysgerrighed man giver sig i lag med statistiske undersøgelser, der vil bekræfte eller afkræfte økonomiske teorier. Econometrikerne med Tinbergen i spidsen har ydet adskilligt godt arbejde i denne retning, fortrinsvis i form af tidsserie analyser af makro-kategorier.

To amerikanske universitets-økonomer er i et nyt værk¹ gået en anden vej, nemlig cross-section analyse af mikro-kategorier. Da det altid er et spørgsmål, hvor mange sammenhænge der går tabt ved sammenlægningen i total-kategorier, er det med særlig interesse, man giver sig i lag med et sådant forsøg på statistisk teori-verifikation, der i modsætning til den Tinbergske skole bevæger sig på firma niveau.

I det følgende skal først gives en kort fremstilling af forfatternes statistiske resultater, dernæst følger nogle betragtninger over metodens anvendelighed til formålet. Endelig diskuteres de investeringsteoretiske konklusioner, forfatterne drager af det statistiske materiale og herunder rejses spørgsmålet, om de teorier, forfatterne når til, virkelig kan siges at stemme overens med deres egne statistiske resultater, samt om kun disse teorier gør det, eller om der muligvis er visse andre teorier, som heller ikke strider mod iagttagelserne. Som bekendt kan statistiske undersøgelser kun modbevise men aldrig bevise en teoris rigtighed,² rigtighed i betydning virkeligheds-relevans. I den retning er der vel iøvrigt principielt ingen forskel på økonomiske teorier og f.eks. fysiske teorier, den teori er »rigtig«, som ved en eliminationsproces er blevet tilbage som den, der bedst forklarer det stigende antal forskellige iagttagelser af det virkelige univers (det fysiske eller det samfundsmæssige).

Den følgende fremstilling vil kun behandle bogens statistiske materiale i relation til teori-verifikationen. Kritisk behandling af bogens statistisk-tekniske problemer, er forfatteren af denne artikel ikke kompetent til.

1. John R. Meyer og Edwin Kuh: The Investment Decision. Harvard Economic Studies, Vol. CII, Harvard University Press. 1957.

2. Tinbergen: Økonometri. Kbh. 1948, s. 107.

* Amtsforvalter, Hjørring.

(2) Som grunddata anvender forfatterne oplysninger om ca. 600 amerikanske firmaer for hvert af de fem år 1946 til 1950. Det drejer sig hovedsagelig om, hvad man kan kalde større og vel indarbejdede aktieselskaber, som sælger på oligopolistisk prægede markeder. Forskellen i virksomhedernes kapitalintensitet er bortelimeret ved en branchegruppering, hvor alle virksomheder i samme gruppe har tilnærmelsesvis samme kapitalintensitet. Der opereres med 15 industrigrupper, jfr. tabel 3 nedenfor.

Efter indledende undersøgelser og prøveforsøg ender forfatterne i deres cross-section analyse med at operere med 8 variable, nemlig foruden investeringsudgiften, der skal forklares, følgende 7 forklarende variable: salg, profit, løbende afskrivningsudgifter, kapacitetsvariablen (se nedenfor), forandring i salget, afskrivningsreserven og likviditetsreserven. De to sidste er statusposter. Alle 8 variable er overalt divideret med den pågældende virksomheds kapital, angiveligt for at fjerne eventuelle virkninger af for »skæv« fordeling af data efter virksomhedsstørrelse (for mange mindre, for få af de helt store aktieselskabsgiganter). På grund af collinearitet mellem profit og salg er alle andre uafhængige variable hver gennemarbejdet i to modeller, hvoraf den ene kun indeholder profit og den anden kun salg, kaldet henholdsvis profitmodellen og salgsmodellen.

De to modeller har følgende struktur:

Salgsmodel:

$$[I_t = f_1 (S_t, D_{t+1}, A_{t+1}, S'_t, C_t, L_{t+1}, u_t)] \times \frac{1}{K_{t+1}}$$

Profitmodel:

$$[I_t = f_2 (P_t, D_{t+1}, A_{t+1}, S'_t, C_t, L_{t+1}, u_t)] \times \frac{1}{K_{t+1}}$$

hvor

I	bruttoinvestering
S	salg
P	profit
D	afskrivninger
A	afskrivningsreserven (»aldersvariablen«)
S'	forandring i salg
C	kapacitetsvariablen (se nedenfor)
L	likviditetsreserven
K	den faste kapital
u	udtryk for »random« faktorer
t	året.

Profitten er »unlagged« i alle tilfælde undtagen for 3 industrigrupper: papir- og papirmasseindustrien, petroleumsindustrien og metalproduktionsindustrien.

For hver af de femten industrigrupper i hvert af de fem år har man så mange sæt samhørende iagttagelser af de 8 variable, som der er virksomheder i gruppen, og på grundlag heraf har man for hver gruppe for hvert år beregnet partielle korrelationskoefficienter mellem investeringen og hver af de 7 uafhængige variable.

Desuden er der til belysning af, hvad forfatterne kalder »long run«, foretaget samme beregning af korrelationskoefficienter for hver industrigruppe for femårs-gennemsnitsværdierne af nogle udvalgte variable (profit, salg, løbende afskrivninger og kapacitetsvariablen).

Bogen indeholder også en del andre undersøgelser, således over virksomhedsstørrelsens betydning f.eks. for likviditeten som investeringsbegrænsende faktor, samt nogle mere traditionelle undersøgelser efter tidsseriemetoden af f.eks. rentens betydning (hvor man i lighed med Tinbergen og andre når til, at rentens betydning for investeringerne er negligabel). I denne artikel vil vi imidlertid kun beskæftige os med cross-section korrelationerne af årstallene og femårstallene.

Kapacitetsvariablen ser således ud:

$$\text{salget}_t \times \frac{\text{kapital}_{\min}}{\text{salget}_{\min}}$$

hvor t betyder det løbende år og min det år af de fem, hvor forholdet $\frac{\text{kapital}}{\text{salg}}$ var på minimum for den pågældende virksomhed, idet forfatterne går ud fra, at da var vedkommende virksomhed nærmest ved fuld kapacitetsudnyttelse. Variablen giver altså udtryk for en forhåndsformodning om, at kapitalen øges i takt med, hvad salget øges udover salget i det år, hvor virksomheden var nærmest fuld kapacitetsudnyttelse.

Selv om det allerede indirekte er fremgået af det sagte, kan der være grund til også direkte at fremhæve, at de funktionsforløb, der opereres med, er *sammenligninger fra virksomhed til virksomhed indenfor samme periode* (et år, henholdsvis et femår).

(3) Af de 7 uafhængige variable var de 2 status-kategorier, nemlig afskrivningsreserven, der betragtes som et udtryk for virksomhedens kapitalgodealder og kaldes for »aldersvariablen«, og likviditetsreserven, der er de let realisable statusposter opgjort netto.

Korrelationen mellem investeringen og aldersvariablen var for hvert af de fem enkeltår 1946 til 1950 og for gennemsnittet af dataværdierne for femåret i gennemsnit for alle industrier:¹ $\div 0,169$, $\div 0,051$, $\div 0,054$, $\div 0,031$, $\div 0,037$, og for femåret $\div 0,207$. Det betyder dels, at sammenhængen mellem

1. S. 92.

investeringerne og kapitalgodealderen var relativ svag, dels at den sammenhæng, der var, gik i retning af: jo ældre jo mindre investeringer.

Forsåvidt afskrivningsreserven kan betragtes som udtryk for alderen, siger forfatterne, må dette betragtes som en afkræftelse af ekko-teorierne (Marx, Einarsen m.fl.). Det er dog et spørgsmål, om dette holder stik.

Hvad dette cross-section resultat viser, er vel alene, at når man sammenligner fra *virksomhed til virksomhed indenfor samme periode*, investerer virksomhederne med de ældste kapitalgoder mindst, et resultat der f.eks. stemmer overens med Marshalls opfattelse af de gamle og unge træer i skoven. Men ekko-teorien drejer sig om et *makro*-økonomisk fænomen i det konjunkturrelle *tidsforløb*. Det store ryk i investeringerne sker for alle – unge som gamle virksomheder – nogenlunde samtidig i konjunkturopgangen. Depressionen, der selv har sine egne årsager, har – ligeledes for alle, unge som gamle – udskudt investeringsvirksomheden en vis kortere eller længere tid, og dermed opstår muligheden af, at reinvesteringsbehovet når en vis typisk levealder er nået, vil presse stærkere og stærkere på, eventuelt stærkest eller endog udelukkende i de yngre virksomheder. Og dette skulle så kunne være medvirkende til at vende udviklingen. En sådan anskuelse ses ikke at være modbevist af de omtalte cross-section resultater.

Noget andet er så, om der overhovedet findes nogen typisk levealder. Bl.a. Tinbergen¹ mener, at spredningen i kapitalgodernes levetid er så overordentlig stor og en vejet alderskurve for kapitalgoderne derfor så flad, at også en tids-analyse vil give nul resultat i det korte løb, medens reinvesteringsbehovet derimod kan tænkes at spille ind i trenden.

Meyer og Kuh betragter deres cross-section korrelationer mellem investering og aldersvariabel som en bekræftelse af noget de kalder »senilitets-effekten«: jo mere et firma *er* sakket agterud, jo mere vil det fortsat sakke agterud, en antagelse som allerede Marshall som nævnt omtalte muligheden af, og som de statistiske resultater i dette tilfælde rigtigt bekræfter, fordi der her er tale om en teori om forholdet mellem forskellige firmaer på samme tid.

Likviditetsreserven udviser også gennemgående små og ret mange negative korrelationer med investeringerne. Til gengæld udviser denne variable høj positiv korrelation med aldersvariablen. De er følgesvende, fordi forældede virksomheder, der af lutter senilitet har mistet pusten, fører en »konservativ« finansieringspolitik, så deres likviditetsreserve bliver stor, fordi de ikke tør bruge pengene, så meget mere som de løbende likviditetskilder: profitten og afskrivningerne er små.

(4) Af de resterende fem uafhængige variable udgår dernæst den klassiske accelerationsfaktor – forandringen i salget – af de årlige resultater som

1. Tinbergen: Statistical Testing of Business-Cycle Theories, I s. 40 og II s. 139.

følge af for ringe og blandede positive og negative korrelationer. For de fire andre er der derimod i et eller flere år for et flertal industrigrupper mærkbare positive korrelationer.

Hovedresultaterne for eetårs-analysen kan samles i følgende tabel 1, der viser de årlige gennemsnit for samtlige industrigrupper under eet af de partielle korrelationskoefficienter mellem investering på den ene side og profit-, afskrivnings-, salgs- og kapacitetsvariablen på den anden side.

Tabel 1^a. Årsgennemsnit af partielle korrelationskoefficienter.

År	Profit	Afskrivninger ^{a)}	Salg	Kapacitet ^{a)}
1946	0,007	0,083	0,076	0,476
1947	0,073	0,066	0,056	0,452
1948	0,217	0,093	0,206	0,173
1949	0,266	0,259	0,255	0,119
1950	0,210	0,280	0,181	0,049

^{a)} Profitmodellen.

Det fremgår af disse tal, at samlet salg på det nærmeste har samme virkning som profitten i det korte løb (selv om virkningen er en smule svagere), hvoraf forfatterne slutter, at der i det korte løb er et lineært forhold mellem salg og profit, hvilket efter deres formening hænger sammen med vandret grænseomkostningskurve og prisfastsættelse udfra gennemsnitlige variable omkostninger plus procenttillæg.

Løvrigt fremgår det, at kapaciteten var den førende investerings-»årsag« i 1946 og 1947, hvorefter profitten tog føringen i 1948, og afskrivningerne derefter rykkede op til sammen med profitten at være de stærke faktorer i 1949 og 1950.

(5) Her kan der være grund til at standse op og prøve at klare, hvad sådanne cross-section analyser egentlig indebærer.

Således som den statistiske undersøgelse er gennemført i denne bog, er den udtryk for en sammenligning mellem forskellige virksomheder indenfor samme periode.

Lad os f.eks. antage, at firma A i samme år har større profit end firma B, men alligevel mindre investering, alt som nævnt i forhold til kapitalen (alle variable er divideret med firmaets kapital). Det kan f.eks. skyldes, at A er i en stærkere monopolistisk situation, hvor den højere profit hænger sammen med restriktiv produktionspolitik. I cross-section analysen har profitten så ingen indflydelse på investeringshøjden. Men derfor er det alligevel både muligt og sandsynligt, at man får det stik modsatte resultat, hvis

1. Hentet fra bogens s. 118 og 122.

man følger det enkelte firma i tid, altså finder at både A og B hver for sig investerer mere, hvis profitten ligger højere end tidligere og mindre, hvis profitten ligger lavere end tidligere, forudsat forholdet mellem de to firmaers monopoliseringsgrad er uændret.

Lad A og B have samme produktion og kapital, men A den dobbelte profit i kraft af større monopolgrad. Lad investeringen udgøre samme andel af kapitalen (ved f.eks. en udvidet efterspørgsel er det nærliggende at tænke sig, at de bevarer det indbyrdes kapitalinvesteringsforhold uændret). For periode I kan man da opsætte følgende talekseksempel:

	Produktion	Kapital	Profit	Investering
Firma A	100	100	20	20
» B	100	100	10	20

En cross section analyse som bogens vil vise, at investeringen er uafhængig af profittens højde.

Lad efterspørgsel, afsætning, profit og investering fordobles i næste periode for begge virksomheder hver for sig, hvorefter man i periode II får:

	Produktion	Kapital	Profit	Investering
Firma A	200	—	40	40
» B	200	—	20	40

Tidsserieanalysen vil vise, at den samlede investering stiger med profitten (her I = lig 4/3 P), medens cross section igen for periode II vil vise nul afhængighed.

Hvis crosssection analysen som variable benyttede sig af forandringer i virksomhedsdata i stedet for deres absolutte værdier, ville billedet se anderledes ud, f.eks. således

$$\frac{I_t}{I_{t+1}} = f\left(\frac{P_t}{P_{t+1}}\right)$$

idet en sådan analyse for det her konstruerede eksempel ville vise, at virksomhedernes investeringsforandringer forholder sig som deres profitforandringer. Det er muligt, at en parallel gennemførelse af cross section analysen både med de absolutte data og de relative stigningsdata eller lignende ville have haft noget at vise os.

Forfatterne har imidlertid ikke været inde på denne tanke, og bogens analyse er alene gennemført på basis af de absolutte dataværdier. Det gælder altså om at holde fast som baggrund for sine økonomiteoretiske fortolkninger af bogens statistiske resultater – som jeg går ud fra som rigtige –

at hvad der forklarer den simultane fordeling mellem virksomhederne intet direkte behøver at forklare om investeringernes fordeling over tid.

Lad os nu tænke os, at der sker et skift i monopoliseringen, så B bliver lige så monopolstærk som A. Man kan da få i periode I:

	Produktion	Kapital	Profit	Investering
Firma A	100	100	20	20
» B	100	100	10	20

og i periode II:

Firma A	100	100	20	20
» B	100	100	20	20

Her vil bogens metode vise et skift fra, at investeringen er uafhængig af profitten i periode I til afhængighed i periode II (fordi virksomhederne nu i højere grad er kommet i samme prispolitiske klasse og derfor i højere grad reagerer ens). Tidsserie-metoden vil denne gang vise, at der ingen afhængighed er mellem investering og profit, profitten er øget uden virkning på investeringen.

Som man kunne vente har hver metode således sine opgaver at løse.

I investeringsteorien, hvor hovedproblemet vel er, hvorledes investeringerne udvikler sig i tiden, kommer man næppe uden om, at lade tidsserie-metoden trække det tunge læs. Den ulempe det til visse formål kan være, at denne metode er forbundet med total kategorier, der kan mistænkes for at skjule sammenhænge, man er interesseret i, er der om nødvendigt udvej for ved finere opdelinger. Principielt – og efter elektronregnemaskinerne næppe heller praktisk – er der vel ikke noget i vejen for at føre »findelingen« helt igennem til den enkelte virksomhed. På forhånd må det imidlertid forekomme tvivlsomt, om der vil være vundet meget herved. Kommer man ikke let ved en sådan atomistisk opløsning til at spille kræfterne på et utal af individuelle udsving, som ophæver hinanden ved passende større grupperinger, og som alligevel ikke får indflydelse på de samfundsmæssige kategorier, det i det store og hele drejer sig om at udforske?

Dette må formentlig også gælde hvor det, som her, drejer sig om at nå frem til driftsherrernes investeringsmotive, selv om disse ved første indskydelse nok burde studeres på virksomhedsniveau. Det der har interesse også her, kan ikke være alle mulige tilfældige individuelle »luner« i investerings-adfærdsmønstret, men derimod at få fat i de motive, der har »massekarakter« og derfor giver samfundsmæssigt udslag i investeringerne. Det siger sig selv, at disse bemærkninger kun har relation til statistisk behandling af økonomiske virksomhedsdata, det kan muligvis ligge helt anderledes f.eks. ved interview-undersøgelser, driftsherre-psykologiske undersøgelser o. lign.

Hvordan det nu end forholder sig, bliver spørgsmålet, om hvorvidt man

skal bruge tidsserie- eller cross section metoden til udforskning af investeringsmotiverne stadig tilbage. Tidsseriemetoden vil kunne klargøre motiverne til, at investeringerne er forskellige i tid, cross section metoden hvorfor de er forskellige fra virksomhed til virksomhed på samme tid, hvilket som nævnt er to helt forskellige ting.

Cross section metoden synes følgelig at have sin mission på to felter: 1) Ved selvstændig undersøgelse af samtidig eksisterende forskelle mellem virksomhedernes alder, størrelse, monopoliseringsgrad (hvis man ellers kan finde et anvendeligt praktisk statistisk kriterium herfor) m.m. og disse forskelles indflydelse på investeringerne. 2) Som supplement til tidsserieundersøgelser.

Således er det vel sandsynligt, at *skiftet* i den simultane analyse fra kapacitetsvariablen dominans i 1946 og 1947 til profittens dominans i 1948 og videre til profittens plus afskrivningernes dominans i 1949 og 1950 med hensyn til hvad der forklarer firmaernes *indbyrdes* investeringsniveau, er udtryk for et skift over *tiden* i alle eller de fleste enkelte virksomheders investeringspolitik. Men kun tidsserieundersøgelser kan i sidste ende *bevise*, om f.eks. profitten havde nul indflydelse på investeringerne fra 1946 til 1947.

(6) Vi vender os nu til forfatterne fortolkning af deres cross section resultater, jfr. tabel 1 foran. Det er her ikke muligt at behandle alle de to forfatteres – ofte inciterende – undersøgelser og redegørelser. Kun nogle hovedteser og ifølge sagens natur navnlig de mere tvivlsomme tages op i det følgende.

Iflg. tabel 1 foran var 1946 og 1947 en periode med omstilling fra krig til fred, med ophør af en række krigstidsrestriktioner, med stigende dækningsmuligheder for fredsbehov, med inflation og med kraftig ekspansion i erhvervslivet samt med store opsamlede likviditetsreserver fra krigens tid. Fra midten af 1948 satte en såkaldt recession ind, der slog helt igennem i 1949 men fra midten af 1950 afløstes af en ny opgang (Koreakrigen).

Forfatterne forklaring til tabel 1 foran ser i korthed således ud: i 1946 og 1947 var de klassiske betingelser for accelerationsteorien opfyldt, rigelig likviditet, fuld kapacitetsudnyttelse og en kraftig og varig afsætningsstigning. Ganske vist viste den klassiske accelerationsvariabel (forøgelse i salget) nul indflydelse, men til gengæld viste kapacitetsvariablen, som forfatterne betragter som udtryk for en modificeret accelerationsteori, kraftig cross section virkning.

Da den fra krigen opsparede likviditet var opbrugt, og omslaget satte ind i midten af 1948, mistede kapaciteten sin indflydelse, og til gengæld overtog profitten og afskrivningerne føringen.

Disse to variable betragter forfatterne som ganske overvejende likviditetsfaktorer. Afskrivningerne er praktisk talt rene likviditetskilder. Profitten

ind
rin
I
teo
tet
no
fin
ove
son
afh
i f
rin
I
til
gra
pun
at
M
me

(7)
ger
nog
inv
S
ger
rec
end
mæ
nin
og
og
I
stø
af
me
sig
vist
ska

1. S
2. S

indeholder ganske vist desuden et »forventningsmoment«, men dette er af ringe betydning i forhold til profittens rolle som likviditetskilde.

Forfatternes teori for investeringerne i det korte løb er altså en likviditetsteori, som de kalder for »residual funds« teorien. Det er dog ikke en likviditetsteori i Keynes'k forstand, idet renten hos dem som nævnt ikke spiller nogen rolle. Likviditeten betyder her i første række virksomhedens selvfinansierede købekraft overfor investeringsgoder, og der lægges i bogen overordentlig vægt på selvfinansieringen, herunder i et vist omfang også som basis for lejlighedsvis henvendelse til lånemarkedet. Investeringerne afhænger i det korte løb i første række af de indtjente midler, der er tilbage i form af afskrivninger og i form af ikke udloddet profit til køb af investeringsgoder.

Forfatterne betragter altså afskrivninger og profit næsten alene som kilde til efterspørgsel efter investeringsgoder. Derimod er det kun i forsvindende grad (profittens »forventningselement«), at de udfra et omkostningssynspunkt anser profithøjde som den faktor, der gør det rentabelt, »profitabelt«, at investere.

Men er dette synspunkt nu rigtigt? Og stemmer det overhovedet overens med deres egne statistiske resultater?

(7) Lad os betragte afskrivningerne først. Forfatterne siger.¹ at afskrivninger er en praktisk talt ren likviditetsvariabel, bl.a. fordi der ikke heri indgår noget forventningsmoment, ligesom en undersøgelse viste, at virkningen på investeringerne ikke var afhængig af tekniske forhold (levealderen).

Som det fremgår af tabel 1 foran, er der stærk indflydelse fra afskrivningernes størrelse til investeringerne i 1949 og 1950, d.v.s. i stagnations- og recessionsperioden. Endvidere er korrelationen mærkbart større for små end for store virksomheder.² Heraf drager forfatterne den slutning, at skattemæssigt fremskyndede afskrivninger (jfr. vore hjemlige love om afskrivninger og investeringsfonds) vil have positiv virkning på investeringerne, og dette i særlig grad i tider (og i områder), hvor der hersker stagnation, og især for mindre virksomheder.

I så fald kan man imidlertid rejse spørgsmålet, om ikke virkningen af større afskrivninger på investeringerne i hvert fald også er influeret direkte af besparelsen i skat som en slags »gevinst«. Er det tilfældet, er det ikke mere et rent likviditets- eller efterspørgselssynspunkt men noget der nærmer sig et omkostningssynspunkt, som bestemmer investeringsomfanget. Ganske vist hævdes det undertiden, at man ikke sparer skat, men kun får udskudt skattebetalingen. Men selv i så fald tjener man renter hvortil kommer, at det

1. S. 101 og 115.

2. S. 177, jfr. tabel 2 nedenfor.

kun er udfra en statisk betragtning, man ikke tjener direkte i skat. Ser man dynamisk på det, kan en virksomhed blive ved med at *udvide* sine investeringer og derved stadig udskyde mere skat, end der forfalder. I praksis er der næppe tvivl om, at megen investering foretages direkte med henblik på skattebesparelsen.

Med disse betragtninger skal ikke afvises, at den konstaterede indvirkning fra afskrivninger til investeringer i første række hænger sammen med afskrivningerne som en likviditets- og efterspørgselskilde efter investeringsgoder, men der gør sig altså selv i dette tilfælde formentlig et vist ikke-negligeabelt yderligere element, en slags omkostningssynspunkt, gældende.

(8) Dernæst kommer vi til profitten. Herom siger forfatterne:¹ »... the fact that the rise in importance of both depreciation expense and profit variables coincide tends to strengthen the view that the profit-investment relationship is founded on liquidity rather than expectational considerations. ... the fact that the two behave very similarly suggests that it is the common liquidity element that underlies the observed behavior patterns. In short, the time and industry relationships between the correlations is most readily explained if causation is said to run from profits, depreciation and sales to investment and if the underlying motivation is imputed primarily to a firm's financial considerations.«

Tabel 1 foran forekommer imidlertid mig at vise lige det modsatte.

For der må formentlig være en årsag til, af profit og afskrivninger opfører sig diametralt modsat i det konjunkturelt mest afgørende år: 1948, den undersøgte periodes eneste »kriseår« i betydning omslag fra opgang til nedgang. Det er *alene* profitten, der fører i selve omslaget, og først *derefter*, i 1949, kommer afskrivningerne med ind i billedet. Denne *forskel* kan man formentlig kun forklare udfra det element, der adskiller profit fra afskrivninger, altså »forventningselementet« eller et omkostningssynspunkt d.v.s. det forhold, at profitten ikke mere forekommer tiltrækkende nok som incitament (i modsætning til finansieringskilde) til at investere. Når nedgangen i investeringer så først er sat ind og via multiplievirkningen på indkomster og afsætning forringer likviditeten, kommer afskrivningerne ind i billedet.

Herpå tyder også de statistiske resultater, forfatterne når til ved analysen af forskellen mellem små og store virksomheder, jfr. følgende tabel 2.

Det fremgår, at små virksomheder er stærkere bundet til likviditeten og store virksomheder til kapaciteten, men det interessante er, at profitten påvirker store og små virksomheder praktisk talt ens. Tallene viser en tydelig forskel mellem virkninger af afskrivninger og af profit, hvilket bedst for-

1. S. 125.

Tabel 2¹. Korrelationer efter virksomhedsstørrelse.

Uafh. variabel	Små	Store
	virksomheder	virksomheder
Profit	0.380	0.370
Afskrivn., profitmodel.....	0.165	0.145
» salgsmodel.....	0.120	0.090
kapacitet, profitmodel.....	0.146	0.452
» salgsmodel.....	0.020	0.270

klares ved, at det afgørende i profittens forhold til investeringerne er et omkostningssynspunkt, der på forhånd må formodes at være nogenlunde ens uanset virksomhedsstørrelsen, i modsætning til hvad likviditeten (afskrivningerne) er.

Af alt dette – og det vil faktisk sige af forfatterens egne statistiske resultater – synes altså at følge, at deres hovedtese for det korte løb er forkert. Tallene synes at vise, at profitten netop ikke i første række optræder som finansieringskilde (selv om den selvfølgelig også gør det), men som incitament og som »forventning«, anskues af driftsherrerne ud fra et omkostningssynspunkt. Dermed falder grundlaget for forfatterens »residual funds« teori.

Derimod synes de statistiske resultater at stemme udmærket overens med teorier, der lader investeringerne og dermed konjunktoren bestemme af profitudviklingen ud fra et omkostningssynspunkt, f.eks. Kalecki² eller med de tanker om relative trægheder som bestemmende for indkomstkravene herunder profitkravet, og dermed for investeringerne, som forfatteren til denne artikel tidligere har fremsat.³

(9) Til slut skal der ses på bogens behandling af det, forfatterne kalder »long run«.

De beregner igen sædvanlige korrelationer mellem investeringer og de uafhængige variable, men denne gang mellem variabelernes gennemsnitsværdier for hele femåret. For hvert firma er der altså en femårsværdi for hver variabel, og på grundlag heraf beregnes for hver af de 15 industrigrupper de partielle korrelationskoefficienter mellem investering og de uafhængige variable.

Hovedresultatet fremgår af følgende tabel 3.

1. Fra bogens s. 177.

2. Theory of Economic Dynamics, s. 97. Her indgår dog også opsparing ud af profitten ved siden af profitraten som bestemmende.

3. Nationaløkonomisk Tidsskrift 1939, hefte 4 og 5 og »Økonomisk Træghed og Langtidsanalysen«. Kbhvn. 1941. Se også anmeldelsen i Nationaløk. Tidsskr. 1957, side 329 ff.

Tabel 3¹. Korrelationer mellem femårsgennemsnitsværdier af de variable.

Industri	Profit	Afskrivninger ^{a)}	Salg	Kapacitet ^{a)}
Papir og papirmasse.....	0.247	0.586	0.190	0.292
Let kemi.....	0.023	0.446	0.294	0.297
Tung kemi.....	÷ 0.137	0.647	0.526	0.452
Petroleum.....	0.566	0.350	0.342	0.177
Gummi.....	0.789	÷ 0.034	0.729	0.135
Tung stålindustri.....	0.529	0.168	0.735	0.176
Metalprodukter.....	0.211	0.320	0.309	0.062
Anden metalindustri.....	0.169	0.139	0.211	0.280
Let elektr. industri.....	0.239	0.310	0.349	0.478
Tung elektr. industri.....	0.075	0.705	0.113	÷ 0.163
Transportmidler.....	0.565	÷ 0.798	0.409	0.755
Varige konsumgoder.....	0.112	0.266	0.547	0.463
Værktøjsmaskiner.....	0.140	0.750	0.547	0.730
Svære tekstilindustri.....	0.538	0.048	0.654	0.516
Anden tekstil.....	0.336	0.381	0.101	0.262

^{a)} profitmodellen.

I teksten² er kolonnen for afskrivninger af en eller anden ikke anført grund ikke medtaget hverken i teksttabellen eller i ræsonnementerne, og forfatterne når så til følgende konklusioner:

»Thus, in the short-run data, and particularly after the cessation of the more extreme postwar seller markets, profits was superior to sales, and to a lesser extent relative capacity as an explanatory variable for investment.

When the long-run or averaged data results are examined, however, the comparative importance of sales and profits is reversed. Sales turns out to be the more powerful explanatory variable.

Equally as interesting, the capacity variable which performed so unevenly on the annual data turns out to have one of the strongest partial correlations with investment in the averaged data...

Apparently there is a strong desire to maintain a relatively constant or stable capital output ratio in the long run...

In the long run... investment outlay seemed to be less sensitive to financial considerations and more closely conditioned by the kind of technological relationships between capital and output central to acceleration theories.³

1. S. 133 og s. 254.

2. S. 132 ff.

(10
dan
tilm
om
fra
lati
S
om
(he
hed
pro
fem
E
om
ster
den
for
og
fra
fem
M
væ
åre
I
i fe
A
ner
vir
at
slap
sæt
teo
cita
sæt
ses
de
bin
net
I
de
C

(10) I første omgang kan det måske forekomme noget chokerende, at sådanne – man fristes til at sige pêle-mêle gennemsnit, hvor to af de fem år tilmed må anses for ganske abnorme – skulle kunne sige os noget nyttigt om det, vi i teorien plejer at forstå ved »long run«. Men lad os da se helt bort fra begrebet »long run« og se rent praktisk, hvad disse cross section korrelationer på femårs-gennemsnitsdata indebærer.

Som fremhævet foran i forbindelse med omtalen af årstallene er der tale om sammenligning fra virksomhed til virksomhed indenfor een og samme (her femårs-) periode. Tabel 3 viser, at i denne periode forholdt virksomhedernes investeringer sig til hinanden i højere grad som deres samlede produktion og deres kapacitetsvariable end som deres samlede profit i femåret.

En enkelt periodes cross section korrelationer siger imidlertid yderst lidt om, hvorfor driftsherrerne i det ene år eller i den ene femårsperiode investerer mere eller mindre end i foregående. Og den nytte vi – bortset fra hvad denne metode direkte er indrettet på at belyse, nemlig simultane, interfirma forhold – trods alt kunne have af eet års undersøgelserne var da også først og fremmest det, man måske kunne læse ud af de skift i adfærd, der skete fra 1946-47 til 1948 og igen fra 1948 til 1949-50. Her har vi imidlertid kun eet femår.

Men har der da ikke fundet et slags skift sted i variabelernes forklaringsvægt, når vi sammenligner de fem enkelte år på den ene side med hele femåret under eet på den anden side, og hvad ligger der i givet fald i dette skift?

Lad os først se på, hvorfor salgs- og kapacitetsvariablerne er blevet førende i femårsgennemsnittene.

At teknikken (selvfølgelig i forbindelse med pris og omkostningsrelationerne) tilsiger et eller andet bestemt capital-output forhold, som den enkelte virksomhed stræber henimod i sine investeringer, synes indlysende. Men for at virksomhedens »ideelle« capital-output forhold skal give sig praktisk udslag i det *absolutte* omfang af virksomhedens investeringer, må der forudsættes fuld kapacitetsudnyttelse akkurat som ved al anden accelerations-teori, som forfatterne da også henviser til i deres long run fortolkninger, jfr. citatet foran. Deres long run accelerationsteori hviler således på en forudsætning om fuld kapacitetsudnyttelse, som ikke er dokumenteret, når bortses fra de foran omtalte årstal for kapacitetsvariablen for 1946 og 1947, og de kan jo ikke bruges til at forklare hvorfor femårstallene giver *stærkere* binding til salgs- og kapacitetsvariablerne end årstallene, hvilket faktum netop var udgangspunktet for forfatternes lange output-accelerationsteori.

Imidlertid kan man på anden måde uden tilgreb af særlige teorier forklare de fundne resultater.

Cross section resultatet for femårsgennemsnittene var som omtalt, at efter

styrke var investeringerne afhængige af salg, kapacitetsvariablen og profit. Ser vi væk fra profitten, kan det udtrykkes ved formelen:

$$[I = f(S_t, C_t)] \times \frac{1}{K_t + 1} \quad \text{hvor } C_t = S_t \times \frac{K_{\min}}{S_{\min}}$$

$\frac{K_{\min}}{S_{\min}}$ er en konstant for vedkommende virksomhed. Den er udtryk for det *faktiske* capital output forhold for det år i femåret, hvor vedkommende virksomhed var *nærmest* ved fuld kapacitetsudnyttelse, og kan vel betragtes som den bedst opnåelige tilnærmelse til den enkelte virksomheds »ideelle« capital output forhold. Dette forhold ligger nu i analysen fast for den enkelte virksomhed men er forskellig fra virksomhed til virksomhed, hvad der også teoretisk forekommer naturligt, da det bl.a. må variere efter, hvor stort et marked den enkelte virksomhed kan regne med (internal economics). Vi kan nu indsætte nogle tilfældige tal for at belyse de rent numeriske sammenhæng:

Virksomhed	S_t	$\frac{K_{\min}}{S_{\min}}$	$C_t = S_t \times \frac{K_{\min}}{S_{\min}}$
A.....	400	100 pct.	400
B.....	300	90 »	270
C.....	200	80 »	160
D.....	100	70 »	70

Det ses, at hvis S_t (salget) udvides eller beskæres proportionalt for alle virksomheder (f.eks. fordobles for alle), så vil også C_t (kapacitetsvariablen) forandre sig på samme måde (her altså fordobles for alle), og altså hele tiden give udtryk for akkurat samme forhold mellem virksomhederne, et forhold der er fastlagt dels af den »faste« fordeling af markedet, dels af de faste capital output forhold.

Forklaringen på de konstaterede korrelationer uden tilgreb til forudsætningen om den »lange« fulde kapacitetsudnyttelse *kunne* da f.eks. lyde således:

Det er tilstrækkeligt at forudsætte, at virksomhederne af oligopolistiske grunde har en vis tendens til indenfor et så relativt kort åremål som fem år at bevare *forholdet* mellem deres andele af det fælles marked, og som følge heraf også et nogenlunde stabilt *forhold* mellem deres kapitaludrustninger, men hver på sit niveau af capital output forhold.

Et sådant adfærdsmønster virksomhederne imellem vil – forudsat som nævnt at de almindelige konjunkturer i afsætningen rammer dem alle nogenlunde ens, hvilken forudsætning synes rimelig dels som følge af, at det drejer sig om virksomheder indenfor samme branche og dels af almindelige oligopolistiske grunde til at undgå priskrig – medføre, at virksomhederne

stræber efter at holde deres relative kapitaludrustninger sig imellem på et niveau, der er bestemt af markedsfordelingen samt af de respektive, af teknikken fastlagte capital output forhold. Jo længere tidsrum man tager, jo bedre overensstemmelse vil der af indlysende grunde være mellem investeringerne og de således bestemte kapitaludrustninger, derfor bedre overensstemmelse for fem år under eet end for hvert af de fem år.

Men denne tendens til oligopolistisk stabilitet berører kun investeringernes *fordeling* mellem virksomhederne. Den siger intet om, *hvor meget* der investeres af branchen som helhed og dermed af den enkelte virksomhed. Dette spørgsmål synes at måtte henvises til løsning ad tidsserie-vejen. Der er i hvert fald intet i den her behandlede femårsanalyses *statistiske* resultater, der synes at stride imod at profitten kommer ind i billedet som en afgørende faktor også set over længere tid, f.eks. ved en tidsserieanalyse baseret på data fra successive femårsperioder eller perioder der tilnærmelsesvis svarer til hele konjunkturcykler.¹

1. Hermed være ikke sagt, at en sådan tidsserie analyse på basis af »moving« flerårs-gennemsnit ikke ville vise, at investeringerne står i et tættere forhold til et teknisk capital-output forhold, end tilfældet er for år-til-år analysen. Dette er endda overvejende sandsynligt, for hvad der end er drivkraften i udviklingen af investeringerne, så investerer man for at opbygge et kapitalapparat, der skal producere varer, og som af tekniske grunde må have et vist forhold til denne vareproduktion. Over tilstrækkelig mange år er det derfor sandsynligt, at etårs-udsvingene i investeringerne mere eller mindre udligner hinanden. Det er derimod ikke let at se, hvad et sådant *gennemsnitsudtryk* for investeringer og capital-output kan have med det, man ellers forstår ved accelerationsteori, at gøre. Man tænke sig f.eks., at det teknisk bestemte forhold først indstiller sig ved »kapitalødelæg-gelse« under depressionen!

Og dermed er stadig heller ikke sagt noget om, hvad der er den drivende »årsag« i en sådan udvikling, og specielt kan cross section analyse af profittens og investeringernes simultane fordeling mellem virksomhederne, hvor så mange modstridende kræfter såsom forskel i monopolgrad, i alder m.v. gør sig forstyrrende gældende, intet udsige om, hvilken rolle profittens udvikling over tid spiller for investeringernes forløb over tid.

LØNSTRUKTUREN I DANSK INDUSTRI SIDEN 1946

En undersøgelse af, hvorledes lønstrukturen i dansk industri siden 1946 er påvirket af overenskomstfornyelser, automatisk lønregulering efter pristal og den såkaldte lønglidning¹

Af ANDERS HENRIK DAHL*

Ved hjælp af et ret omfattende statistisk materiale skal der i denne artikel trækkes en række forhold frem, som er af afgørende betydning for belysning og vurdering af efterkrigstidens lønudvikling.

Der foretages også vurderinger på baggrund af materialet, og disse er naturligvis i sig selv af subjektiv karakter, men læserne har dog via de forelagte tabeller og diagrammer muligheder for at kontrollere og eventuelt selv at vurdere anderledes.

Det skal på forhånd bemærkes, at begrebet »lønstruktur« i det følgende forstås i ret vid betydning, således at der ikke lægges særlig vægt på at belyse lønforskelle mellem de enkelte faggrupper. Endvidere ses der kun på arbejderlønningerne, og der skelnes ikke mellem industri og håndværk, idet en sådan skelnen vanskeligt kan foretages på baggrund af den eksisterende lønstatistik.

1. Bevægelsen i lønniveauet siden 1938.

Som baggrund for analysen af lønstrukturen i efterkrigsårene vises indledningsvis nogle hovedtræk af lønudviklingen tilbage til 1938, hvorved man får et klart udtryk for det karakteristiske ved lønudviklingen i en periode, hvor beskæftigelsen i modsætning til mellemkrigsperioden har været forholdsvis høj.

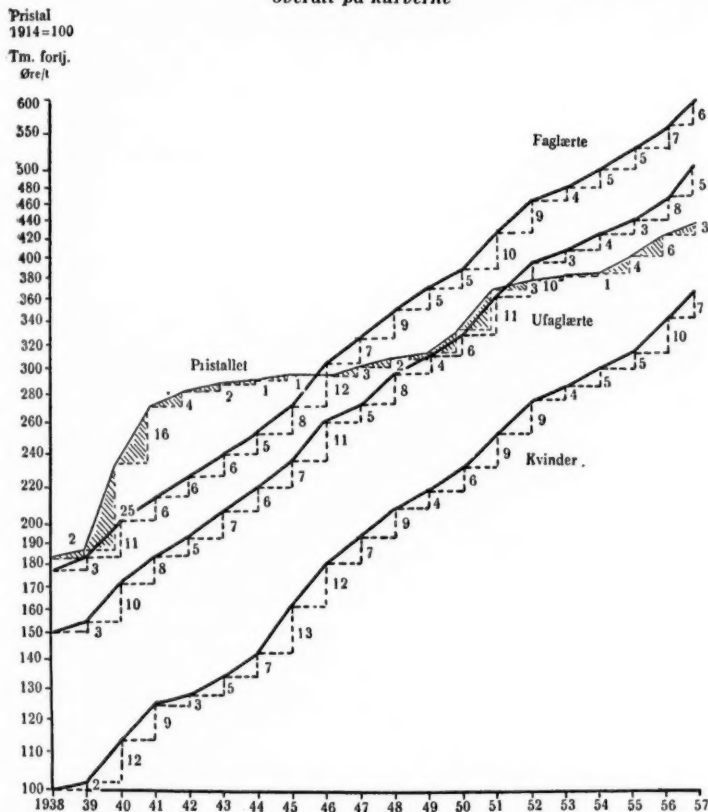
Diagram 1 på næste side viser lønudviklingen i denne periode for faglærte, ufaglærte og kvinder. Kurverne er i dette og de følgende to diagrammer indtegnet med halvlogaritmisk målestok, der som bekendt har den egenskab, at samme afstand i højden overalt betyder samme *procentvise* stigning. Tallene er gennemsnit for årene og stigningsprocenterne er angivet på kurverne. Det lønregulerende pristal er indtegnet på samme diagram.

1. Nærværende artikel er – med nogle mindre ændringer – forf.s. besvarelse af Nationaløkonomisk Forenings og Socialekonomisk Samfunds mindre prisopgave nr. 1, 1958.

* Fuldmægtig i Dansk Arbejdsgiverforening.

Diagram 1. Udviklingen i gennemsnitlig timefortjeneste ialt, excl. overtidstillæg, samt i detailpristallet 1938-1957

Procentvis målestok, d.v.s. samme afstand i højden betyder samme procentvise stigning overalt på kurverne

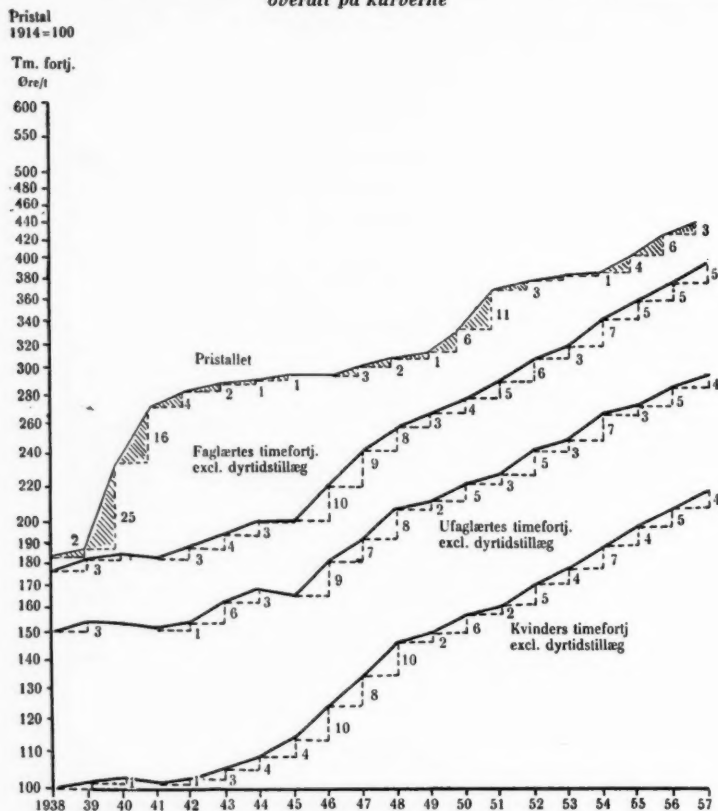
Kurverne er omtrent parallelle og de nærmer sig stærkt til rette linier. Overenskomstfornyelser afspejler sig næsten ikke. Stigningsprocenten er for faglærte og ufaglærte gennemsnitlig 6½ pct. om året og for kvinderne 7¼ pct.

Diagram 2 angiver lønudviklingen exclusive dyrtidstillæg (og overtidstillæg) for de samme grupper som i diagram 1. Også her er pristallet indtegnet og stigningsprocenterne angivet på kurverne. Det ses, at timefortjenesten uden dyrtidstillæg faktisk er steget lige så meget som pristallet, men udviklingen har dog været noget forskellig, især i krigsårene.

Diagram 3 belyser lønudviklingen fra 1946 til 1957. Her er opdelt på flere grupper, idet der er indtegnet kurver for faglærte, ufaglærte og kvinder såvel i hovedstaden som i provinsen, og der er endelig delt på akkordløn og

Diagram 2. Udviklingen i gennemsnitlig timefortjeneste ialt, *excl. dyrtidstillæg og overtidstillæg*, samt i detailpristallet 1938-1957

Procentvis målestok, d.v.s. samme afstand i højden betyder samme procentvise stigning overalt på kurverne

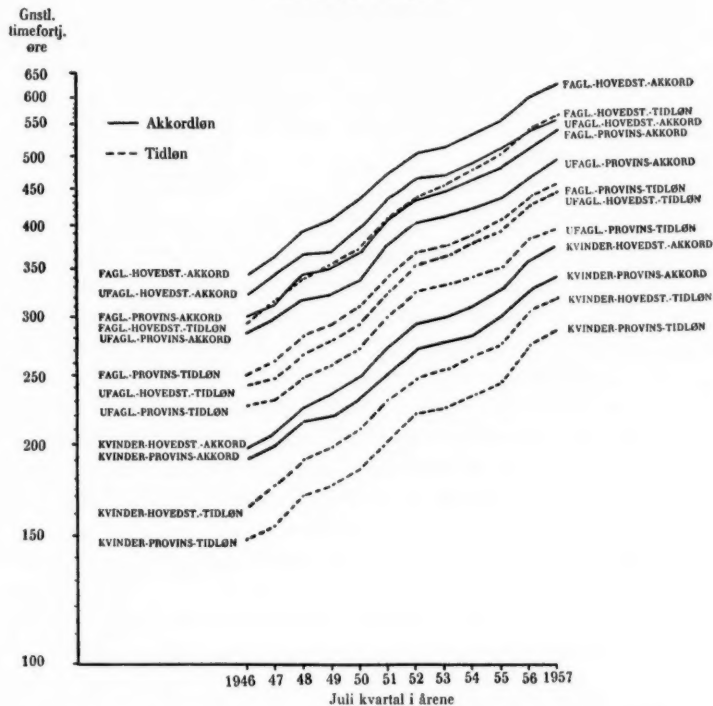

tidløn. Diagrammet giver udtryk for paralleliteten, også når man opdeler på flere grupper end ovenfor og deler efter aflønningsform.

Det har følgende været karakteristisk siden mellemkrigsperioden, at hovedgruppernes relative bevægelser har været ret ensartede. Den lønudjævnende politik, som har været typisk for perioden, er for så vidt slået fejl, idet de højerelønnede har bevaret deres relative stilling gennem længidning. Procentvis har de højerelønnede opnået det samme som de laverelønnede til trods for, at såvel dyrtidstillægsforhøjelser som overenskomstforhøjelser almindeligvis er ydet med samme beløb til f.eks. alle voksne mænd. Akkordarbejderne har også bevaret deres stilling, selv om der med enkelte undtagelser ikke er ydet generelt til disse ved overenskomstforhandlingerne.

Diagram 3. Lønudviklingen 1946-1957 for hovedgrupper opdelt landsdelsvis på akkord og tidlønsarbejde (juli kv. i årene). Genstl. timefortjeneste incl. dyrtidstillæg, men excl. øvrige tillæg

Procentvis målestok, d.v.s. samme afstand i højden betyder samme procentvise stigning overalt på kurverne

Ovenstående sandsynliggør stort set uændret lønstruktur fra 1946 til nu. Dette kan imidlertid ikke afgøres på baggrund af gennemsnittene alene. Man må her ind på at undersøge lønspredninger. Først skal der dog i næste afsnit redegøres for, hvorledes lønstigningen siden 1946 kan opspaltes på årsager. Parallelliteten i lønudviklingen, parret med den solidariske lønpolitik, gør det klart, at en opdeling vil vise, at lønglidningen er størst for de højt-lønnede grupper, idet disse netop bevarer deres relative stilling ved hjælp af lønglidning.

2. Opsplætning af lønstigningen siden 1946 på årsager.

Lønstigningerne kan hidrøre fra overenskomstforhøjelser, dyrtidstillægsstigninger eller lønglidning. Det sidste – lønglidningen – er reststigning, d.v.s. lønstigning udover, hvad der er aftalt ved kollektive overenskomstforhandlinger, og hvad der følger af pristalsreguleringen. Vi skal her prøve at analysere »lønglidningen«, inden tabeller, der belyser opdelingen, anføres. Dette

er nødvendigt, fordi forståelse af lønglidningsproblemerne i virkeligheden er forudsætningen for, at man kan læse tabellerne på rette måde.

Begrebet »lønglidning« har i efterkrigsårene været underkastet meget forskellige vurderinger. Nogle har betragtet det som sortbørsløn helt eller delvis. Andre har anset det for at være en afgørende faktor for lønudviklingen og følgelig betvivlet de kollektive overenskomstforhandlingers betydning. I nærværende skal man gå en mellemvej, hvor lønglidningen anerkendes som en meget vigtig faktor for lønudviklingen, men hvor man tillige gør opmærksom på, at lønglidningen sandsynligvis også er en følge af overenskomstmæssige lønforhøjelser.

Lønglidningen kan skyldes flere forhold:

- a. *Afsmitning eller løntilpasning*, idet både overenskomstforhøjelser og dyrtidstillægsforhøjelser forringer de højere lønnedes relative stilling. Efterhånden opnår disse compensation ved tillæg på arbejdspladserne.
- b. *Produktivitetsstigning* giver større akkordfortjenester. Bedre arbejds-metoder, bedre maskiner og bedre materialer, uden at akkorderne ændres, giver højere fortjenester til arbejderne.
- c. *Nye akkorder*, som til stadighed fastsættes i stor udstrækning, bliver som regel fastsat på et andet niveau end tidligere, idet man dels tager hensyn til lønudviklingen som helhed og dels til de pågældende arbejders fortjenester på de gamle akkorder.
- d. *Knapthed* på arbejdskraft driver lønningerne i vejret, og der opstår måske såkaldt »sortbørsløn«.
- e. *Andre faktorer*. Her kan nævnes virksomhedernes indtjening, ændringer i arbejderstabens sammensætning og ændrede lønsystemer.

Desværre kan man ikke med sikkerhed sige, hvilke forhold der er mest afgørende for lønglidningen. Den oven for angivne parallelitet i lønudviklingen de sidste 20 år, hvor man i udpræget grad har begunstiget de lavere lønnede ved den solidariske lønpolitik, gør det dog nærliggende at lægge vægt på udbud og efterspørgsel på arbejdsmarkedet, idet der øjensynlig er en tendens til, at lønstrukturen bevares uændret, selv om lønniveauet ændres. Dette fører til, at man trækker afsmitningen eller løntilpasningen frem som en vigtig faktor, og man erkender således, at arbejdsmarkedets parter via de kollektive lønforhøjelser også må tage et ansvar for en del af lønglidningen – måske endda en meget betydelig del.

Der skal nu ses på, hvorledes lønglidningens størrelse konstateres. Her viser det sig, at selv om man har en veludviklet lønstatistik, kan man ikke uden videre påvise lønglidningens omfang, fordi det er svært at angive, hvad der er ydet ved overenskomstforhandlingerne.

De generelle lønforhøjelser kan man nok få fat på. Virkningerne af under-organisationsforhandlingerne er det derimod næsten umuligt at få tal for,

og det samme gælder de overenskomstmæssige forhøjelser på arbejdspladserne i minimallønslagene¹ i selve overenskomstperioden.

Statistiske tabeller må derfor i nogen grad bygge på skøn, og dette praktiseres på den måde, at man stort set nøjes med at angive overenskomststigningerne ved de generelle forhøjelser. Herved bliver reststigningen, som udtryk for lønglidningen – noget større, end den egentlig burde være. For at bøde på dette benyttes som regel den fremgangsmåde, at man regner med, at forhøjelserne ved akkordarbejde er af samme størrelse i øre som ved tidlønsarbejde.

Når denne fremgangsmåde anvendes, skyldes det den kendsgerning, at generelle tidlønsforhøjelser hurtigt synes at slå igennem på akkord efter overenskomstfornyelserne. Dette forhold er naturligvis en vigtig årsag til, at der ikke ved overenskomstforhandlingerne lægges vægt på tillæg til akkordlønnede. Man ønsker nemlig ikke fra parternes side at begunstige de tidlønnede på akkordlønnedes bekostning. Tværtimod ønskes så meget akkordarbejde som muligt, men man ved af erfaring, at de akkordlønnede følger med i lønudviklingen, selv om de ikke direkte modtager forhøjelser i forbindelse med de generelle overenskomststigninger. Ofte ændres akkordsatserne dog i forbindelse med underorganisationsforhandlingerne, men det er som nævnt bl.a. disse ændringer, det statistisk er vanskeligt at få tal for.

Virkningen af pristalsreguleringen indeholder ingen usikkerhed af betydning, så længe ørereguleringen – som i øjeblikket – er det almindelige. Procentregulering vil imidlertid gøre det vanskeligt at fastlægge dyrtidstillæggets størrelse ved akkordarbejde, så jo mere det bliver almindeligt at indregne dyrtidstillægget, desto større usikkerhed opstår der, når man skal fastlægge et dyrtidstillægs størrelse i øre pr. time, og denne usikkerhed overføres naturligvis i så fald på lønglidningen, der beregnes som en reststigning.

Ovenanførte gør det klart, at der knytter sig megen usikkerhed til beregningerne af lønglidningens omfang. Formentlig er tallene for lønglidning stadig noget i overkanten, selv om man har tilregnet overenskomststigninger samme stigninger i øre ved akkord som ved tidløn. Da lønstigning ved pristalsregulering ligger nogenlunde fast, kunne der altså være tale om, at der stadig burde overflyttes noget fra lønglidning i form af reststigning til overenskomststigning, men det må man undlade, da det er umuligt at skønne over, hvor meget dette eventuelt skulle andrage. Af nemhedsgrunde anvendes

1. Der skelnes på arbejdsmarkedet mellem minimallønnede og normallønnede fag. Totalt er ca. 40 pct. af arbejderne minimallønnede og resten normallønnede. Op imod 70 pct. af de faglærte arbejdere er dog minimallønnede. Minimallønnede fag forudsætter løbende ændringer i overenskomstperioden i henhold til løfteparagraf, der tilsiger lønforskelle efter arbejderens dygtighed. Normallønnede fag har faste normallønninger, som kun kan ændres ved de kollektive lønforhandlinger. Her regnes med, at normallønnen er det almindeligt gældende.

Tabel I. Oversigt over lønstigninger 1946—1957 fordelt på årsager.

Forudsætning: Overenskomstmæssige tidlønsforhøjelser får tilsvarende virkning på akkord.

Akkordarbejde + tidlønsarbejde.

Hele landet	Stigning ialt	Heraf på grund af:		
		Pristals- regulering	Overens- komstfor- nyelser	Reststig- ning ∞ løn- glidning
	øre/t	øre/t	øre/t	øre/t
<i>Faglærte arbejdere.</i>				
Apr. kv. 1946—apr. kv. 1947.....	17	—	—	17
» » 1947— » » 1948.....	31	5	12	14
» » 1948— » » 1949.....	18	10	—	8
» » 1949— » » 1950.....	17	5	10	2
» » 1950— » » 1951.....	33	25	—	8
» » 1951— » » 1952.....	31	20	8	3
» » 1952— » » 1953.....	14	5	—	9
» » 1953— » » 1954.....	18	—	10	8
» » 1954— » » 1955.....	20	5	—	15
» » 1955— » » 1956.....	29	20	8	1
» » 1956— » » 1957.....	35	15	—	20
Hele periodens stigning:.....	263	110	48	105
Procentvis fordeling:	100 %	42 %	18 %	40 %
<i>Ufaglærte arbejdere:</i>				
Apr. kv. 1946—apr. kv. 1947.....	11	—	—	11
» » 1947— » » 1948.....	23	5	12	6
» » 1948— » » 1949.....	14	10	—	4
» » 1949— » » 1950.....	14	5	9	—
» » 1950— » » 1951.....	31	25	—	6
» » 1951— » » 1952.....	30	20	8	2
» » 1952— » » 1953.....	9	5	—	4
» » 1953— » » 1954.....	13	—	10	3
» » 1954— » » 1955.....	9	5	—	4
» » 1955— » » 1956.....	29	20	8	1
» » 1956— » » 1957.....	26	15	—	11
Hele periodens stigning:.....	209	110	47	52
Procentvis fordeling:	100 %	53 %	22 %	25 %
<i>Mænd i alt.</i>				
Apr. kv. 1946—apr. kv. 1947.....	12	—	—	12
» » 1947— » » 1948.....	26	5	12	9
» » 1948— » » 1949.....	16	10	—	6
» » 1949— » » 1950.....	15	5	10	—
» » 1950— » » 1951.....	31	25	—	6
» » 1951— » » 1952.....	31	20	8	3
» » 1952— » » 1953.....	12	5	—	7
» » 1953— » » 1954.....	14	—	10	4
» » 1954— » » 1955.....	13	5	—	8
» » 1955— » » 1956.....	29	20	8	1
» » 1956— » » 1957.....	30	15	—	15
Hele periodens stigning:.....	229	110	48	71
Procentvis fordeling:	100 %	48 %	21 %	31 %

(fortsættes)

Tabel I (fortsat)

Akkordarbejde + tidlønsarbejde.

Hele landet	Stigning ialt	Heraf på grund af:		
		Pristals- regulering	Overens- komstfor- nyelser	Reststig- ning ∞ løn- glidning
	øre/t	øre/t	øre/t	øre/t
<i>Kvinder i alt.</i>				
Apr. kv. 1946—apr. kv. 1947.....	8	—	—	8
» » 1947— » » 1948.....	19	3	9	7
» » 1948— » » 1949.....	10	7	—	3
» » 1949— » » 1950.....	10	3	7	—
» » 1950— » » 1951.....	21	17	—	4
» » 1951— » » 1952.....	19	13	6	—
» » 1952— » » 1953.....	7	4	—	3
» » 1953— » » 1954.....	10	—	7	3
» » 1954— » » 1955.....	9	5	—	4
» » 1955— » » 1956.....	29	20	6	3
» » 1956— » » 1957.....	19	15	—	4
Hele periodens stigning:.....	161	87	35	39
Procentvis fordeling:.....	100 %	54 %	22 %	24 %

Tabel II. Lønglidningen i øre og procent af den totale lønforhøjelse.

April kvartal 1946—april kvartal 1957.

Forudsætning: Overenskomstmæssige tidlønsforhøjelser får tilsvarende virkning på akkord.

	Akkord- arb.	Tid- løns- arb.	Akkord + tidløn	Akkord- arb.	Tid- løns- arb.	Akkord + tidløn
	øre/t	øre/t	øre/t	%	%	%
<i>Hovedstaden.</i>						
Faglærte arbejdere	142	124	135	47	44	46
Ufaglærte »	102	54	79	39	26	33
Samtlige mænd	119	79	100	43	33	39
Kvinder	58	36	51	32	23	30
<i>Provinsen.</i>						
Faglærte arbejdere	91	54	77	37	25	33
Ufaglærte »	52	21	33	25	12	17
Samtlige mænd	71	30	48	31	16	23
Kvinder	30	21	28	20	15	19
<i>Hele landet.</i>						
Faglærte arbejdere	114	89	105	42	36	40
Ufaglærte »	76	34	52	33	18	25
Samtlige mænd	94	52	71	37	25	31
Kvinder	45	29	39	27	19	24

Tabel III. Lønglidning i det første år efter en overenskomstsituation, sammenlignet med lønglidning året efter, d.v.s. året før næste overenskomstsituation.

Forudsætning: Overenskomstmæssige tidlønsforhøjelser får tilsvarende virkning på akkord.

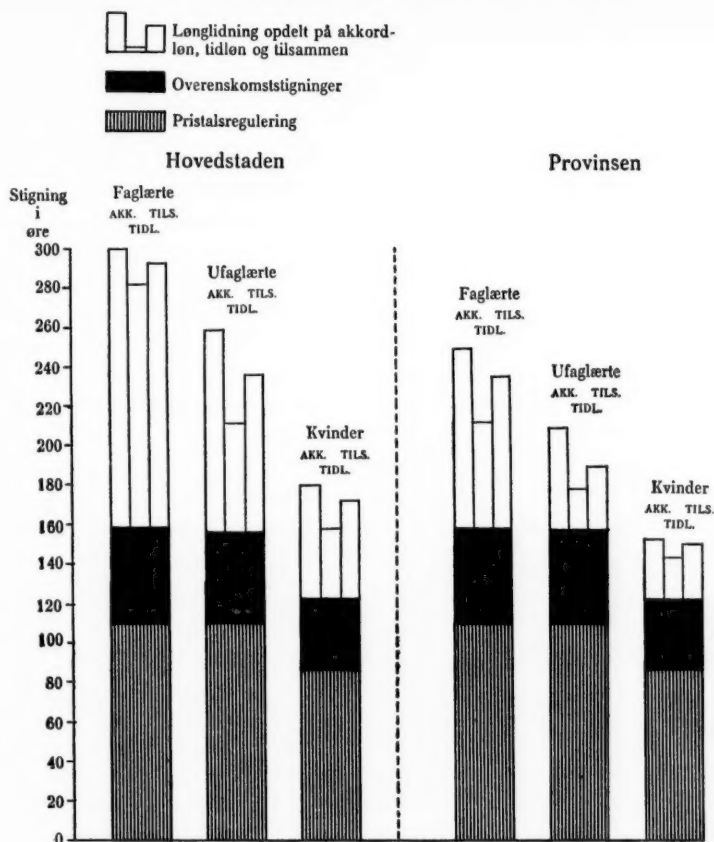
1) Akkordarbejde						
Hovedstaden			Provinsen			
Fagl.	Ufagl.	Kvd.	Fagl.	Ufagl.	Kvd.	
øre/t	øre/t	øre/t	øre/t	øre/t	øre/t	
1948—1950: Første år	8	1	1	2	1	0
Andet »	7	3	5	1	—1	1
1950—1952: Første år	9	11	4	6	10	1
Andet »	9	11	1	8	5	3
1952—1954: Første år	3	5	5	2	2	1
Andet »	14	2	6	8	5	4
1954—1956: Første år	13	7	4	9	2	—1
Andet »	16	10	9	15	8	6
1956—1958: Første år	18	12	4	7	6	4
Andet »	17	8	7	16	11	4
Tilsammen: Første år	51	36	18	26	21	5
Andet »	63	34	28	48	28	18
I alt:	114	70	46	74	49	23
2) Tidlønsarbejde						
1948—1950: Første år	7	—1	0	0	—3	—1
Andet »	5	5	3	2	2	0
1950—1952: Første år	5	—1	1	3	0	—1
Andet »	7	6	2	4	0	3
1952—1954: Første år	8	—3	—4	0	—2	1
Andet »	12	3	4	3	1	—1
1954—1956: Første år	15	8	3	8	0	3
Andet »	16	5	4	7	2	1
1956—1958: Første år	12	7	2	5	3	4
Andet »	15	8	2	8	5	3
Tilsammen: Første år	47	10	2	16	—2	6
Andet »	55	27	15	24	10	6
I alt:	102	37	17	40	8	12

i de følgende tabelforklaringer ordet lønglidning som udtryk for reststigningerne.

Tabel I giver en oversigt for hovedgrupper i hele landet over lønstigninger 1946—1957 fordelt på årsager. Lønstigningen er beregnet på gennemsnitlig timefortjeneste inklusive dyrtidstillæg, men exclusive øvrige tillæg, og det er, som ovenfor nævnt, forudsat, at overenskomstmæssige tidlønsforhøjelser får samme virkning i øre pr. time ved akkordarbejde som ved tidlønsarbejde.

Man ser, at lønglidningen for faglærte arbejdere i denne periode udgør 40 pct. af den totale lønstigning. For ufaglærte arbejdere er den tilsvarende procent på 25 og for de kvindelige arbejdere på 24.

Diagram 4. Lønstigning 1946-1957 opdelt på årsager

I tabel II er lønglidningen i samme periode angivet for hovedfaggrupper i både hovedstaden og provinsen i såvel øre som procent, og der er endvidere delt på akkordarbejde og tidlønsarbejde. Det ses her, at lønglidningen er meget større i hovedstaden end i provinsen. Yderligere bemærkes, at lønglidningen er størst ved akkordarbejde.

Opdelingen belyses også i hestående diagram 4.

For tabellerne og diagrammet gælder, at den anførte periode løber fra april kvartal 1946 til april kvartal 1957. Den sidste overenskomstsituation er følgelig ikke medtaget.

I tabel III er foretaget en undersøgelse af lønglidningen inden for overenskomstperioden. Det skal straks påpeges, at der knytter sig betydelig usikkerhed til den foretagne opspaltning, fordi eventuelle sæsonforskydninger,

som ikke er så sjældent forekommende, let kan forskyde »restbeløb« fra eet år til det næste. Alligevel giver tabellen visse fingerpeg.

Der er delt på »første år og andet år«. I første år har man anvendt lønstigningen fra januar kvartal umiddelbart før en overenskomstaftale til januar kvartal efter. Andet år er herefter det sidste år før en ny overenskomst.

Det ses, at lønglidninger er betydelige i begge årene. For akkordarbejdets vedkommende er lønglidningen i første år kun lidt under lønglidningen i andet år. Nu må man imidlertid erindre, at akkordarbejdere ved lønglidningsberegningerne er tildelt samme overenskomstmæssige stigning som tidlønnede, selv om der ikke overenskomstmæssigt er ydet synderligt til disse. Denne fremgangsmåde retfærdiggøres af, at den viste lønglidning på de to år ikke er særlig forskellig. Hvis man ikke anvendte denne fremgangsmåde, ville den registrerede lønglidning ved akkordarbejde være meget højere det første år end det andet. Man ville registrere hele »afsmitningen« som lønglidning.

Ved tidlønsarbejde er lønglidning størst i andet år. For de faglærte i såvel hovedstaden som provinsen er forskellen dog ikke på mere end 8 øre i perioden (i hovedstaden 55 øre ÷ 47 øre og i provinsen 24 øre ÷ 16 øre).

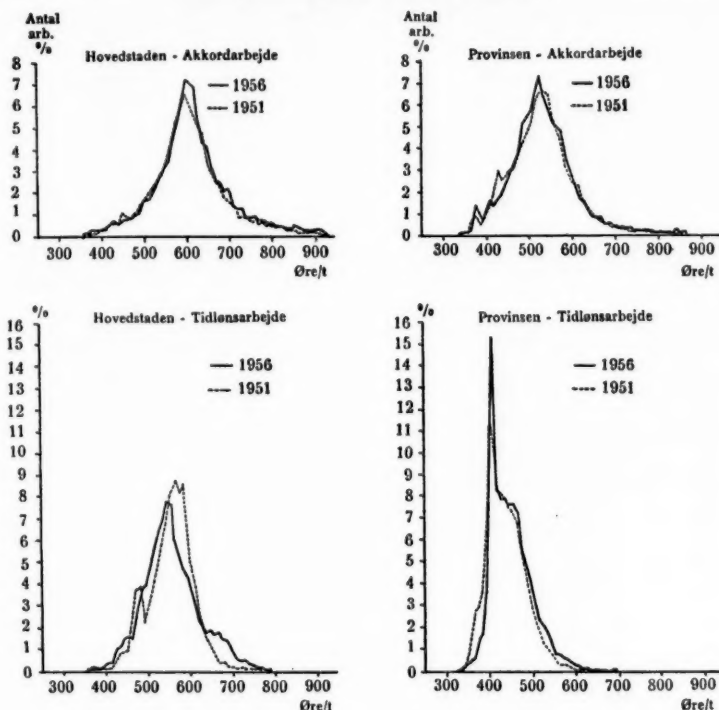
På baggrund af en erkendelse af, at de foretagne opspaltninger af lønstigninger er behæftet med betydelig usikkerhed, skal man nu gå over til at undersøge udviklingen i lønstrukturen.

3. Udviklingen i lønstrukturen – lønspredning m.v.

Arbejdsgiverforeningen har to gange gennemført en omfattende undersøgelse af lønstrukturen, nemlig for april kvartal 1951 og for oktober kvartal 1956. Heraf er hidtil kun offentliggjort tal for 1951-undersøgelsens hovedgrupper, men Arbejdsgiverforeningens beretning for 1957-58 indeholder nogle spredningsdiagrammer fra 1956-undersøgelsen. I øvrigt er 1956-undersøgelsens betydeligste materiale ved den sidste overenskomstsituation bl.a. blevet overgivet til arbejderparten, så materiale desangående hemmeligholdes ikke.

Endvidere har Det statistiske Departement på baggrund af udlånt materiale fra Arbejdsgiverforeningen foretaget en undersøgelse af lønspredningen inden for dele af jernindustrien i 1943. Denne undersøgelse, der bygger på et begrænset materiale, skal ikke omtales her. Derimod skal der foretages en undersøgelse af udviklingen i lønspredningen fra 1951 til 1956, idet dette giver et indtryk af lønstrukturens bevægelighed. Man skal begrænse sig til at sammenligne spredningen for hovedgrupper, d.v.s. faglærte, ufaglærte og kvinder i hovedstaden og provinsen ved henholdsvis akkord-

Diagram 5. Sammenligning af lønspredningerne 1951 og 1956 for *faglærte arbejdere*.
1951-spredningen er relativt forskudt

arbejde og tidlønsarbejde. Dette gøres i de følgende tre diagrammer, hvor spredningskurverne for 1951 og 1956 er indtegnet oven i hinanden – 1951 punkteret. Lønskalaerne er 1956-niveau, og spredningen for 1951 er interval for interval forskudt med samme procent, som gruppens gennemsnit er steget i perioden, hvorefter der er interpoleret til de i 1956-spredningen anvendte tiøresintervaller.

Diagram 5 viser spredningen for *faglærte arbejdere*. Man ser, at spredningerne stort set er uændret fra 1951 til 1956; dette gælder både ved akkordløn og tidløn og såvel i hovedstaden som i provinsen.

Diagram 6 angiver tilsvarende spredningen for *ufaglærte arbejdere*, og også her ser man samme spredning i 1951 og 1956. Dette er især interessant, fordi den solidariske lønpolitik måtte formodes at have medført forskydninger til fordel for de lavtlønnede. Ikke engang lavtlønstillægget ved overenskomstssituationen i 1956 kan må få øje på. Det er derfor nærliggende at slutte, at lavtlønstillægget hurtigt smitter op efter i intervallerne.

Diagram 6. Sammenligning af lønspredningerne 1951 og 1956 for *ufaglærte arbejdere*. 1951-spredningen er relativt forskudt

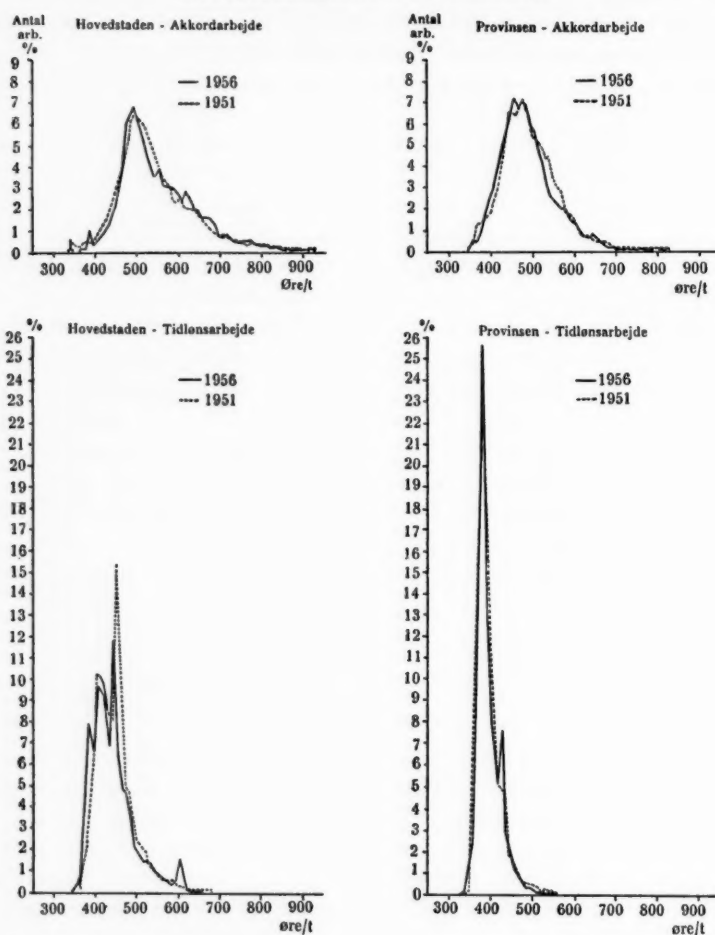
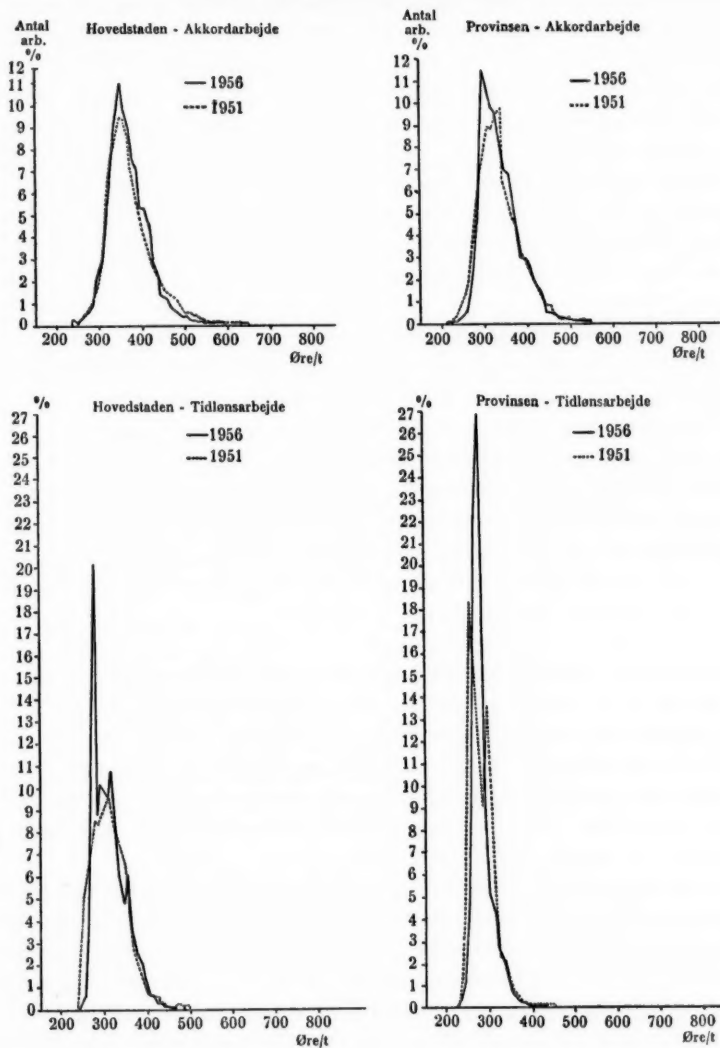

Diagram 7 viser spredningen for *kvinder*. Her ser man også meget ensartede spredninger, men der er dog på tidløn tendens til stærkere ophobning i 1956 end i 1951. Dette kan tyde på, at lavtlønstillægget har virket uden straks at blive fladet ud, og det er vel også, hvad man kan vente, idet løn-glidningen er mindst for kvindernes vedkommende.

Som helhed må man sige, at afvigelser mellem spredningen i 1951 og 1956 stort set bærer tilfældighedens præg. Lønstrukturen er ikke ændret, selv om man i perioden har haft en lønstigning på 30-40 pct., og selv om man på

Diagram 7. Sammenligning af lønspredningerne 1951 og 1956 for kvinder.
1951-spredningen er relativt forskudt

enhver måde har begunstiget de laverelønnede, dels ved lavtlønstillæg, dels ved generelle overenskomstmæssige forhøjelser og samme dyrtidstillægsportioner til alle voksne arbejdere (for kvinder dog først fra marts 1955).

4. Lønstrukturens stabilitet.

Foranstående viser, dels at lønstrukturen er ret ubevægelig, dels at der er stærke tendenser til stort set samme relative lønudvikling for hovedgrupperne. Ensartede løntillæg tilpasses via lønglidning, således at lønstrukturen bevares.

Man kommer, som allerede nævnt, frem til, at lønstrukturen i betydelig grad må være afhængig af markedsforholdene, medens lønniveauet måske mere direkte er bestemt af de kollektive lønaftaler – på den måde, at der efter en lønændring sker en tilpasning til efterspørgsel og udbud på arbejdsmarkedet, og hvis det aftalte er i strid med den eksisterende lønstruktur, følger en tilpasning ved lønglidning, således at den eksisterende lønstruktur bevares. Dog må man ikke glemme, at lønniveauet også påvirkes af en stigende tendens som følge af produktivitetstigningers forhøjende virkninger, især på akkordfortjenesterne. Alligevel bliver følgen, at solidarisk lønpolitik – i sin yderste konsekvens – lavtlønstillæg – tenderer imod at blive illusorisk som sådan, men den virker selvfølgelig som lønmæssig løfte-
stang for samtlige arbejdergrupper.

For kvinderne gælder disse betragtninger vel kun delvis, bl.a. fordi man for disse ikke har nogen større lønglidning, men man har også gennem årene givet kvinderne procentvis mere end mændene både ved overenskomstforhandlingerne og dyrtidstillægsforhøjelser. Dette har øjensynligt ikke smittet over på mændene, formentlig fordi det er på ret få områder, mænd og kvinder arbejder sammen i virksomhederne.

Man kan over for ovenstående betragtninger indvende, at statistiske sammenligninger ikke kan vise noget om årsagssammenhæng. Hvad kom nemlig først – lønen eller ægget? Teoretisk er der selvfølgelig intet i vejen for, at man kan hævde, at eksempelvis lavtlønstillæg modvirker tendenser til øget lønspredning, og heraf slutte, at lønglidningen kommer først, hvorpå der skal ydes kompensation ved overenskomstforhandlingerne til de arbejdere, som lønmæssigt har svært ved at følge med.

Jeg tror ikke, denne betragtning er holdbar. Det, der sker ved overenskomstforhandlingerne, når der ydes lønforhøjelser, er ganske vist, at arbejderne opnår andel i den samfundsmæssige produktivitetstigning. Akkordarbejderne får mere jævnt andel heri og har selvfølgelig ikke samme behov for generelle forhøjelser. For de lavtlønnedes vedkommende er et særligt lavtlønstillæg, som ikke i det lange løb ændrer lønstrukturen, imidlertid af betinget værdi, fordi den medfølgende lønglidning øger inflationen, og man må vel også erkende, at krav om specielle løntillæg til de laveste på lønskalaerne mere er taktisk bestemt end udtryk for særlig social hensyntagen. Det må nemlig heller ikke glemmes, at mange af de arbejdere, der i øjeblikket ligger i de lavere intervaller, efterhånden vil rykke op. Det er ikke

nogen fast gruppe, som er lavtlønnede. Det er ikke noget bestemt »proletariat«. Kun kan man selvfølgelig inden for enkelte faggrupper finde, at disse i sin helhed ligger lønmæssigt lavt, men dette er der formentlig muligheder for at klare overenskomstmæssigt uden generelle lavtlønstillæg og dermed følgende lønglidningsmæssig smittefare.

5. Lønudviklingen for de enkelte faggrupper.

Hidtil er der kun set på lønudvikling og lønstruktur for hovedgrupperne. Nu skal man gå et skridt videre og se på, hvorledes lønudviklingen har været for de »offentliggjorte« faggrupper, men dog undlade undersøgelse af lønspredningen for disse grupper, da dette vil være alt for omfattende og heller ikke skønnes nødvendigt for denne analyse.

Der er for alle sammenlignelige grupper foretaget en beregning af stigninger på »Tilsammen« (gennemsnitlig timefortjeneste i alt inklusive dyrtidstillæg, men exclusive øvrige tillæg). Omlægningen af lønstatistikken fra 1. januar 1953, da søgnehelldagstillæg blev trukket ud som et tillæg for sig, har nødvendiggjort en række korrektioner.

Tabel IV næste side viser fordelingen af stigningerne på 10-øres intervaller.

Det ses, at faglærte – d.v.s. de højere lønnede – er steget mest i øre pr. time, og kvinderne – de lavest lønnede – mindst. Faglærte i provinsen og ufaglærte i hovedstaden har ret ensartede fordelinger. Dette er også tilfældet i tabel V s. 209, der viser fordelingen af de procentvise stigninger.

I denne tabel er der i øvrigt større lighed grupperne imellem. Dog er det tydeligt, at kvinderne procentvis har opnået mest i den pågældende periode.

I begge tabeller er foretaget understregninger i det interval, hvor gennemsnittet er beliggende. Man vil se, at gennemsnittet ingenlunde overalt placerer sig i de intervaller, hvor der er særlig mange iagttagelser. Dette er en naturlig følge af, at grupperne er meget forskellige i størrelse, og hertil kommer, at der jo også kan være foregået visse forskydninger i gruppernes sammensætning i periodens løb.

I de følgende tre tabeller (VI, VII og VIII, side 210-15) for henholdsvis faglærte, ufaglærte og kvinder vises forskydninger i gruppernes rækkefølge efter timefortjenesternes højde. Man vil i disse se, at der er en vis stabilitet i rækkefølgen – især for ufaglærte og kvinder.

Det viser sig i alle tre tabeller, at det er karakteristisk, at faggrupper under den grafiske industri, fra i 1946 at ligge i midten eller nærmest under midten, i 1957 er rykket op blandt de faggrupper, der har de højeste timefortjenester. Ellers er der ingen udpræget karakteristiske forskydninger. For de faglærtes vedkommende ligger grupper fra jernindustrien og byggeindustrien stadig i spidsen i hovedstaden. I provinsen hævder jernindustrielle grupper sig, medens byggeindustriens grupper ligger lidt lavere. For ufaglærte

Tabel IV. Fordelingen af stigningerne for »offentliggjorte« faggruppers gennemsnitlige timefor-
tjeneste tilsammen i perioden 1946—1957.

Stigning i intervaller øre/time	Antal grupper				Kvinder	
	Hoved- staden	Pro- vinsen	Hoved- staden	Pro- vinsen	Hoved- staden	Pro- vinsen
110—119	—	—	—	—	—	1
120—129	—	—	—	—	1	1
130—139	—	—	—	—	3	7
140—149	—	—	—	—	4	8
150—159	—	1	—	1	5	10
160—169	—	—	1	2	7	8
170—179	2	2	1	6	7	1
180—189	2	3	7	12	6	1
190—199	2	7	9	10	1	1
200—209	3	9	5	11	1	—
210—219	5	8	3	5	—	—
220—229	5	6	11	2	1	—
230—239	3	5	1	1	2	—
240—249	7	4	3	—	—	—
250—259	6	4	2	—	—	—
260—269	3	1	2	1	—	—
270—279	3	2	2	1	—	—
280—289	5	1	—	—	—	—
290—299	2	—	1	—	—	—
300—309	5	1	1	—	—	—
310—319	—	—	—	—	—	—
320—329	—	—	1	—	—	—
330—339	2	—	1	—	—	—
340—349	2	2	—	—	—	—
350—359	—	—	—	—	—	—
360—369	2	—	—	—	—	—
370—379	—	—	—	—	—	—
380—389	—	—	—	—	—	—
390—399	1	—	—	—	—	—
Antal grupper i alt .	60	56	51	52	38	38

NB. Understregningerne viser, hvor gennemsnittet er beliggende.

lærte i hovedstaden er grupper fra byggeindustrien i spidsen både i 1946 og 1957. I provinsen ligger en gruppe fra læder- og lædervareindustrien i spidsen i 1946, men er dog i 1957 afløst af en byggegruppe. For kvindernes vedkommende er grupper fra næringsmiddelindustrien i spidsen såvel i hovedstaden som provinsen i begge årene.

Perioden bærer altså ikke præg af store forskydninger. Naturligvis vil tilbagegangsfag sakke agterud og fag med stærk aktivitet opnå særlig store lønstigninger, men man har ikke, bortset fra de grafiske fag, kunnet konstatere egentlige generelle tendenser.

Tabel V. Fordelingen af stigningsprocenter for »offentliggjorte« faggruppers gennemsnitlige timefortjeneste tilsammen i perioden 1946—1957.

Stign.pct. i intervaller pct.	Antal grupper					
	Faglærte arbejdere		Ufaglærte arbejdere		Kvinder	
	Hoved- staden	Pro- vinsen	Hoved- staden	Pro- vinsen	Hoved- staden	Pro- vinsen
Under 50,0.....	1	—	—	—	—	—
50,0— 54,9.....	2	—	—	—	—	1
55,0— 59,9.....	3	1	—	1	—	—
60,0— 64,9.....	1	4	2	1	1	—
65,0— 69,9.....	3	2	5	1	2	—
70,0— 74,9.....	8	5	2	5	—	2
75,0— 79,9.....	6	7	10	8	2	1
80,0— 84,9.....	13	14	14	14	1	1
85,0— 89,9.....	6	7	4	11	2	4
90,0— 94,9.....	5	5	3	6	8	5
95,0— 99,9.....	4	6	5	2	7	7
100,0—104,9.....	2	1	2	2	4	5
105,0—109,9.....	—	—	—	—	5	7
110,0—114,9.....	3	1	1	—	1	2
115,0—119,9.....	—	—	—	1	2	—
120,0—124,9.....	—	1	—	—	1	2
125,0—129,9.....	2	1	1	—	—	1
130,0—134,9.....	—	1	1	—	1	—
135,0—139,9.....	1	—	—	—	—	—
140,0 og derover...	—	—	1	—	1	—
Antal grupper i alt .	60	56	51	52	38	38

NB. Understregningerne viser, hvor gennemsnittet er beliggende.

Man kan nu spørge, om det er minimallønnede fag eller normallønnede, der fører an i lønbevægelserne. Hertil må svares, at lønssystemet som sådant næppe kan gøres ansvarligt for udviklingen. Vel er de grafiske fag hovedsagelig minimallønnede, men dette er givetvis ikke årsagen til lønfremstødene, som skyldes, dels arbejdernes gunstige forhandlingsposition, dels at fagene er udpræget hjemmemarkedsbestemt og ikke særlig udsat for udenlandsk konkurrence. Det rene minimallønssystem træffer man i øvrigt næsten kun i jernindustrien og her har udviklingen fra 1946 til 1957 ikke været anderledes end for andre områder.

6. Lønmaterialets stabilitet i øvrigt.

Arbejdsgiverforeningens lønstatistik udarbejdes, som bekendt, på baggrund af kvartalsvise lønoplysninger fra samtlige medlemmer. Da både medlemsbestanden og beskæftigelsesvilkårene er varierende, kan man følgelig spørge, om dette ikke bevirker en vis usikkerhed med hensyn til løn-

Tabel VI. Gruppernes rækkefølge i 1946 og 1957 efter timefortjenestens højde.

Faglærte arbejdere.							
Hovedstaden				Provinsen			
Antal arb. året 1957	Industri	Rækkefølge (1 højest)		Antal arb. året 1957	Industri	Rækkefølge (1 højest)	
		1946	1957			1946	1957
62	Jernindustri	1	8	20	Jernindustri.....	1	7
49	Byggeindustri	2	1	84	Sten-, ler- og glasind. . .	2	5
442	Jernindustri.....	3	28	6	Tekstilindustri.....	3	25
60	Byggeindustri	4	5	44	Nærings- og nydelses- middelindustri	4	26
1824	Byggeindustri	5	3				
1510	Byggeindustri	6	6	56	Sten-, ler- og glasind. . .	5	9
23	Beklædningsindustri...	7	2	558	Jernindustri.....	6	4
1544	Byggeindustri	8	16	30	Byggeindustri	7	10
107	Læder- og lædervare- industri	9	34	81	Jernindustri.....	8	3
				41	Sten-, ler- og glasind...	9	20
423	Jernindustri.....	10	18	213	Jernindustri.....	10	31
50	Sten-, ler- og glasind. . .	11	15	34	Byggeindustri	11	6
45	Beklædningsindustri...	12	46	39	Træ- og møbelindustri.	12	45
390	Jernindustri.....	13	11	526	Nærings- og nydelses- middelindustri	13	35
2047	Byggeindustri	14	26				
67	Jernindustri.....	15	27	526	Træ- og møbelindustri.	14	15
59	Læder- og lædervarein- dustri	16	45	22	Læder- og lædervareind.	15	16
				30	Træ- og møbelindustri.	16	27
288	Træ- og møbelindustri.	17	36	454	Træ- og møbelindustri.	17	8
207	Træ- og møbelindustri .	18	12	194	Jernindustri.....	18	19
65	Sten-, ler- og glasind. . .	19	25	2935	Byggeindustri	19	18
1082	Beklædningsindustri...	20	35	37	Beklædningsindustri...	20	39
367	Sten-, ler- og glasind. . .	21	20	17884	Jernindustri.....	21	14
588	Grafiske fag og papirin- dustri	22	21	3554	Byggeindustri	22	23
				222	Jernindustri.....	23	28
62	Sten-, ler- og glasind. . .	23	30	14	Træ- og møbelindustri.	24	55
16	Træ- og møbelind.	24	49	93	Jernindustri.....	25	11
17	Byggeindustri	25	31	252	Træ- og møbelindustri.	26	24
203	Jernindustri.....	26	33	119	Grafiske fag og papirin- dustri	27	2
38	Træ- og møbelind.	27	42				
72	Jernindustri.....	28	9	165	do. do.	28	1
10	Beklædningsindustri...	29	14	2345	do. do.	29	12
6	Træ- og møbelindustri .	30	44	40	Jernindustri.....	30	22
15806	Jernindustri.....	31	19	2361	Byggeindustri	31	36
196	Træ- og møbelindustri .	32	23	209	Træ- og møbelindustri.	32	13
37	Træ- og møbelindustri .	33	56	929	Byggeindustri	33	17
767	Byggeindustri	34	13	30	Træ- og møbelindustri.	34	29
146	Træ- og møbelindustri.	35	17	345	Beklædningsindustri...	35	42
821	Træ- og møbelindustri.	36	37	104	Sten-, ler- og glasind...	36	44
619	Træ- og møbelindustri.	37	41	1018	Byggeindustri	37	37
60	Jernindustri.....	38	29	74	Træ- og møbelindustri.	38	38
26	Beklædningsindustri...	39	39	2399	Byggeindustri	39	43

Tabel VI (fortsat)

Faglærte arbejdere.

Antal arb. året 1957	Hovedstaden.		Rækkefølge (1 højest)		Provinsen.		Rækkefølge (1 højest)	
	Industri		1946	1957	Industri		1946	1957
338	Grafiske fag og papirind.		40	4	79	Træ- og møbelindustri.	40	48
548	Grafiske fag og papirind.		41	7	1922	Træ- og møbelindustri.	41	40
1808	Byggeindustri		42	24	218	Grafiske fag og papirind-		
20	Træ- og møbelindustri.		43	54		dustri	42	32
155	Beklædningsindustri. . .		44	52	13	Nærings- og nydelses-		
590	Nærings- og nydelses-					middelindustri	43	49
	middelindustri		45	57	7	Tekstilindustri.	44	52
3166	Grafiske fag og papir-				20	Træ- og møbelindustri.	45	51
	industri		46	10	6	Tekstilindustri.	46	41
22	Træ- og møbelindustri.		47	40	116	Beklædningsindustri. . .	47	47
6	Tekstilindustri		48	47	1083	Træ- og møbelindustri.	48	34
15	Tekstilindustri.		49	51	27	Beklædningsindustri. . .	49	46
20	Byggeindustri		50	32	180	Byggeindustri	50	30
81	Byggeindustri		51	22	13	Byggeindustri	51	50
107	Træ- og møbelindustri.		52	48	285	Nærings- og nydelses-		
208	Byggeindustri		53	43		middelindustri	52	54
279	Beklædningsindustri. . .		54	53	12	Beklædningsindustri. . .	53	53
890	Nærings- og nydelses-				194	Byggeindustri	54	33
	middelindustri		55	55	130	Nærings- og nydelses-		
48	do. do.		56	50		middelindustri	55	21
18	Tekstilindustri		57	58	140	do. do.	56	56
670	Nærings- og nydelses-							
	middelindustri		58	38				
62	Beklædningsindustri. . .		59	60				
61	Nærings- og nydelses-							
	middelindustri		60	59				

udviklingen. Med andre ord – burde man ikke arbejde med standardfordelinger?¹

Beskæftigelsesforskydningerne undersøges nedenfor, men det skal straks anføres, at den tilkomne usikkerhed er ubetydelig for hovedgrupperne. Hvis man beregner 1946-gennemsnit med beskæftigelsesvægte fra 1957, kommer man ikke til gennemsnit, der for hovedgrupperne varierer mere end 2 øre fra de faktiske.

Tabel IX side 216 viser den industrivise fordeling af beskæftigelsen i de løngrupper, hvor lønudviklingen fra 1946 til 1957 er blevet undersøgt.

Man ser her, at det karakteristiske for perioden er en stærk stigning i jern- og metalindustriens andel af de beskæftigede. For de faglærte arbej-

1. Dette gøres af Det statistiske Departement for hovedgrupperne.

Tabel VII. Gruppernes rækkefølge i 1946 og 1957 efter timefortjenestens højde.

Antal arb. året 1957	Hovedstaden		Ufaglærte arbejdere.		Provinsen		Rækkefølge (1 højest)	
	Industri	Rækkefølge (1 højest)	1946	1957	Antal arb. året 1957	Industri	1946	1957
152	Byggeindustri	1	1		426	Læder- og lædervareind.	1	3
1417	Byggeindustri	2	2		956	Kemisk industri	2	5
105	Byggeindustri	3	4		2675	Transportindustri	3	4
125	Nærings- og nydelses- middelindustri	4	11		187	Byggeindustri	4	1
130	Sten-, ler- og glasind.	5	8		446	Kemisk industri	5	28
270	Læder- og lædervareind.	6	10		198	Sten-, ler- og glasind.	6	16
49	Jernindustri	7	3		6209	Byggeindustri	7	26
18	Nærings- og nydelses- middelindustri	8	19		665	Kemisk industri	8	9
4764	Byggeindustri	9	7		1479	Sten-, ler- og glasind.	9	7
92	Byggeindustri	10	13		3732	Byggeindustri	10	13
78	Sten-, ler- og glasind.	11	23		25	Byggeindustri	11	10
224	Jernindustri	12	15		3378	Tekstilindustri	12	19
36	Læder- og lædervareind.	13	26		1342	Sten-, ler- og glasind.	13	23
244	Tekstilindustri	14	17		140	Jernindustri	14	31
1835	Transportindustri	15	16		44	Træ- og møbelind.	15	35
408	Kemisk industri	16	20		15537	Jernindustri	16	15
659	Sten-, ler- og glasind.	17	12		162	Nærings- og nydelses- middelindustri	17	17
46	Kemisk industri	18	24		79	do. do.	18	8
316	Diverse områder	19	36		186	Jernindustri	19	11
199	Kemisk industri	20	25		9	Grafiske fag og papirin- dustri	20	2
73	Træ- og møbelindustri	21	27		4335	Sten-, ler- og glasind.	21	22
13	Sten-, ler- og glasind.	22	43		1703	Nærings- og nydelses- middelindustri	22	32
15136	Jernindustri	23	21		615	Kemisk industri	23	27
312	Nærings- og nydelses- middelindustri	24	29		929	Nærings- og nydelses- middelindustri	24	14
1188	Tekstilindustri	25	18		24	do. do.	25	36
350	Sten-, ler- og glasind.	26	35		334	Sten-, ler- og glasind.	26	18
156	Kemisk industri	27	37		560	Sten-, ler- og glasind.	27	20
360	Nærings- og nydelses- middelindustri	28	22		833	Kemisk industri	28	38
58	Grafiske fag og papirind.	29	6		86	Byggeindustri	29	21
599	Kemisk industri	30	14		659	Kemisk industri	30	39
3584	Nærings- og nydelses- middelindustri	31	28		204	Grafiske fag og papirin- dustri	31	6
570	Kemisk industri	32	38		172	Tekstilindustri	32	29
43	Grafiske fag og papirin- dustri	33	9		11	Læder- og lædervareind.	33	45
17	Nærings- og nydelses- middelindustri	34	33		68	Grafiske fag og papirin- dustri	34	12
205	Kemisk industri	35	39		90	Nærings- og nydelses- middelindustri	35	33

Tabel VII (fortsat.)

Ufaglærte arbejdere.

Hovedstaden			Provinsen		
Antal arb. året	Industri	Rækkefølge (1 højest)	Antal arb. året	Industri	Rækkefølge (1 højest)
1957		1946 1957	1957		1946 1957
682	Grafiske fag og papir- industri	36 5	201	Nærings- og nydelses- middelindustri	36 24
70	Nærings- og nydelses- middelindustri	37 40	430	Sten-, ler- og glasind. . .	37 40
319	Gennemgående fag. . . .	38 34	666	Gennemgående fag. . . .	38 34
101	Diverse områder.	39 30	46	Diverse områder.	39 41
155	Nærings- og nydelses- middelindustri	40 42	198	Kemisk industri	40 25
89	Gennemgående fag. . . .	41 44	75	Gennemgående fag. . . .	41 50
306	Tekstilindustri.	42 45	17	Nærings- og nydelses- middelindustri	42 42
224	Nærings- og nydelses- middelindustri	43 46	79	Tekstilindustri.	43 46
4308	Gennemgående fag. . . .	44 41	6238	Transportindustri. . . .	44 48
2630	Transportindustri. . . .	45 48	467	Nærings- og nydelses- middelindustri	45 37
18	Sten-, ler- og glasind. . .	46 47	27	do. do.	46 43
170	Diverse områder.	47 31	4277	Gennemgående fag. . . .	47 44
330	Grafiske fag og papirind- ustri	48 32	1447	Grafiske fag og papirind.	48 30
217	Gennemgående fag. . . .	49 49	45	Kemisk industri	49 47
			294	Nærings- og nydelses- middelindustri	50 49

dere er der en stigning fra 41,3 pct. til 44,6 pct. i hovedstaden og fra 37,3 pct. til 45,4 pct. i provinsen. De ufaglærte har en stigning fra 28,6 pct. til 34,8 pct. i hovedstaden og fra 18,6 pct. til 23,9 pct. i provinsen. Kvindernes andel i hovedstaden er steget fra 17,7 pct. til 21,7 pct. og i provinsen fra 7,2 pct. til 11,5 pct.

Byggeindustriens andel i beskæftigelsen er totalt faldet lidt, nemlig for de faglærte fra 29,6 pct. til 28,8 pct. og for de ufaglærte fra 17,5 pct. til 15,2 pct. Disse tal er for hele landet, og de er angivet i tabellens note. Årsagen til, at der anføres tal for hele landet, er, at der for flere byggefags vedkommende er sket ændringer i opdelingen på hovedstaden og provinsen i løbet af perioden.

De fleste andre industriers andel i beskæftigelsen er i øvrigt også faldet som modvægt imod stigningen i jern- og metalindustrien.

Usikkerheden med hensyn til rigtig konstatering af lønbewægelsens omfang må på baggrund af det anførte anses for ubetydelig. Vel sker der anseelige forskydninger i lønmaterialets sammensætning, men dette indvirker

Tabel VIII. Gruppernes rækkefølge i 1946 og 1957 efter timefortjenestens højde.

Kvinder.						
Hovedstaden					Provinsen	
Antal arb. året 1957	Industri	Rækkefølge (1 højest)		Antal arb. året 1957	Industri	Rækkefølge (1 højest)
		1946	1957			1946 1957
232	Nærings- og nydelses- middelindustri	1	1	269	Nærings- og nydelses- middelindustri	1 1
47	do. do.	2	20	2152	do. do.	2 2
701	Sten-, ler- og glasind. . .	3	2	281	do. do.	3 5
980	Nærings- og nydelses- middelindustri	4	10	1008	Kemisk industri	4 18
85	Beklædningsindustri . .	5	23	41	Nærings- og nydelses- middelindustri	5 4
110	Jernindustri	6	12	31	Læder- og lædervareind.	6 8
113	Læder- og lædervareind.	7	13	71	Tekstilindustri	7 26
15	Læder- og lædervareind.	8	5	116	Sten-, ler- og glasind. . .	8 10
343	Nærings- og nydelses- middelindustri	9	7	65	Træ- og møbelindustri . .	9 9
962	Grafiske fag og papir- industri	10	8	6226	Tekstilindustri	10 11
1385	Beklædningsindustri . .	11	9	58	Læder- og lædervareind.	11 6
3010	Tekstilindustri	12	17	403	Tekstilindustri	12 17
5507	Jernindustri	13	11	148	Nærings- og nydelses- middelindustri	13 22
2503	Beklædningsindustri . .	14	19	2289	Tekstilindustri	14 13
26	Beklædningsindustri . .	15	6	391	Grafiske fag og papirin- dustri	15 12
368	Tekstilindustri	16	15	356	Nærings- og nydelses- middelindustri	16 3
260	Tekstilindustri	17	14	137	do. do.	17 14
180	Træ- og møbelindustri.	18	27	2401	Jernindustri	18 19
1255	Nærings- og nydelses- middelindustri	19	4	85	Jernindustri	19 34
59	Diverse områder	20	16	155	Sten-, ler- og glasind. . .	20 24
187	Kemisk industri	21	26	184	Transportindustri	21 29
310	Grafiske fag og papirin- dustri	22	3	212	Grafiske fag og papirin- dustri	22 16
410	Nærings- og nydelses- middelindustri	23	31	262	do. do.	23 20
123	Kemisk industri	24	22	100	Nærings- og nydelses- middelindustri	24 7
19	Tekstilindustri	25	25	342	Træ- og møbelind.	25 27
226	Kemisk industri	26	24	186	Tekstilindustri	26 15
115	Nærings- og nydelses- middelindustri	27	30	911	Diverse områder	27 28
22	Træ- og møbelindustri.	28	28	34	Kemisk industri	28 33
428	Nærings- og nydelses- middelindustri	29	18	408	Nærings- og nydelses- middelindustri	29 36
788	Nærings- og nydelse- middelindustri	30	33	55	Kemisk industri	30 23
71	Sten-, ler- og glasind. . .	31	29	695	Diverse områder	31 25
2284	Diverse områder	32	35	298	Tekstilindustri	32 30
				125	Nærings- og nydelses- middelindustri	33 21

Tabel VIII (fortsat).

Kvinder.							
Hovedstaden				Provinsen			
Antal arb. året 1957	Industri	Rækkefølge (1 højest)		Antal arb. året 1957	Industri	Rækkefølge (1 højest)	
		1946	1957			1946	1957
962	Diverse områder.....	33	21	139	Sten-, ler- og glasind. ..	34	31
42	Grafiske fag og papirin- industri	34	34	122	Nærings- og nydelses- middelindustri	35	32
133	Beklædningsindustri ..	35	36	188	do. do.	36	35
10	Kemisk industri	36	37	29	Kemisk industri	37	37
257	Jernindustri.....	37	32				

ikke i særlig grad på gennemsnittene for hovedgrupperne, i hvert fald ikke i den undersøgte periode.

7. Knaphedsfaktorens betydning.

Ved at anerkende efterspørgsel og udbud som særlig vigtige faktorer på arbejdsmarkedet erkendes, at lønstrukturens stabilitet også må være en følge af arbejderstabens sammensætning og eventuelt udviklingen i denne.

Vi har set, at forskydningerne inden for hovedgrupperne ikke er så store, at de er i stand til i væsentlig grad at påvirke gennemsnittene for disse, men vi mangler en undersøgelse af skete forskydninger i de enkelte hovedgruppers andel af totalbeskæftigelsen. Dette skal der derfor ses på i det følgende, og endelig berøres problemerne med den manglende bevægelighed samt konjunkturernes indflydelse.

Forskydninger i hovedgruppernes andel af totalbeskæftigelsen.

Dette belyses i tabel X side 217, som delt på hovedstaden, provinsen og hele landet angiver antal arbejdere i hovedgrupperne i 1938 og hvert andet år siden 1946. Relative tal viser landsdelsvis forholdet mellem antal faglærte, ufaglærte og kvinder gennem perioden, og for hele landet er udviklingen i perioden yderligere belyst ved beregning af beskæftigelsen med 1946 = 100. Det er antal arbejdere, som er medtaget til statistik, som anvendes, og der er foretaget visse korrektioner tilbage i tiden, bl.a. som følge af, at visse månedslønnede grupper ikke er medtaget efter 1953.

Man ser, at i forhold til 1938 er de faglærtes og kvindernes andel faldet betydeligt, og de ufaglærtes andel følgelig steget tilsvarende. I forhold til 1946 gør det samme sig gældende, men i stærk udvisket grad. De faglærtes andel faldt fra 1946 til 1948 fra 33,9 pct. til 32,7 pct., men både i 1956 og 1957 er de faglærtes andel på samme højde som i 1948. Kvindernes andel

Tabel IX. Industrivis fordeling af arbejderantallet i 1946 og 1957 for de grupper, hvis lønudvikling er blevet undersøgt.

	Faglærte arbejdere							
	Hovedstaden				Provinsen			
	Antal arb.		Relativ fordeling		Antal arb.		Relativ fordeling	
	1946	1957	1946	1957	1946	1957	1946	1957
Nærings- og nydelsesm.ind....	2.494	2.259	7,7	5,7	1.256	1.138	3,6	2,7
Tekstilindustri.....	76	39	0,2	0,1	32	19	0,1	—
Beklædningsindustri.....	1.791	1.682	5,6	4,3	435	537	1,3	1,2
Træ- og møbelindustri.....	2.602	2.523	8,1	6,4	4.928	4.732	14,3	11,1
Grafiske fag og papirindustri...	3.917	4.640	12,2	11,8	2.029	2.847	5,9	6,7
Læder- og lædervareindustri...	243	166	0,7	0,4	62	22	0,2	0,1
Sten-, ler- og glasindustri.....	414	544	1,3	1,4	441	285	1,3	0,7
Jern- og metalindustri.....	13.277	17.525	41,3	44,6	12.834	19.305	37,3	45,4
Byggeindustri*.....	7.361	9.935	22,9	25,3	12.368	13.647	36,0	32,1
Tilsammen:.....	32.175	39.313	100,0	100,0	34.385	42.532	100,0	100,0
Ufaglærte arbejdere								
Nærings- og nydelsesm.ind....	3.746	4.865	12,0	11,0	3.726	3.993	7,5	6,0
Tekstilindustri.....	1.531	1.738	4,9	3,9	3.339	3.629	6,7	5,5
Træ- og møbelindustri.....	456	419	1,4	1,0	1.506	3.262	3,0	4,9
Grafiske fag og papirindustri...	1.405	1.543	4,5	3,5	1.388	1.897	2,8	2,8
Læder- og lædervareindustri...	472	306	1,5	0,7	431	437	0,9	0,7
Kemisk industri.....	1.888	2.183	6,0	4,9	3.457	4.417	6,9	6,6
Sten-, ler- og glasindustri.....	1.222	1.248	3,9	2,8	6.591	8.678	13,2	13,1
Jern- og metalindustri.....	8.958	15.409	28,6	34,8	9.268	15.863	18,6	23,9
Byggeindustri*.....	3.725	6.530	11,9	14,8	10.468	10.239	21,0	15,4
Transport og omsætning.....	3.563	4.465	11,4	10,1	6.254	8.913	12,6	13,4
Diverse.....	520	587	1,7	1,3	13	46	—	0,1
Gennemgående fag.....	3.818	4.933	12,2	11,2	3.401	5.018	6,8	7,6
Tilsammen:.....	31.304	44.226	100,0	100,0	49.842	66.392	100,0	100,0
Kvinder								
Nærings- og nydelsesm.ind....	4.824	4.598	19,1	17,7	4.562	4.327	27,0	20,0
Tekstilindustri.....	3.585	3.657	14,2	14,1	5.662	6.483	33,5	29,9
Beklædningsindustri.....	5.240	4.132	20,8	15,9	2.074	2.990	12,3	13,8
Træ- og møbelindustri.....	216	202	0,9	0,8	218	407	1,3	1,9
Grafiske fag og papirindustri...	2.839	2.715	11,3	10,5	1.316	1.567	7,8	7,2
Læder- og lædervareindustri...	335	128	1,3	0,5	43	89	0,3	0,4
Kemisk industri.....	573	546	2,3	2,1	771	1.126	4,6	5,2
Sten-, ler- og glasindustri.....	664	772	2,6	3,0	526	410	3,1	1,9
Jern- og metalindustri.....	4.478	5.617	17,7	21,7	1.222	2.486	7,2	11,5
Transport og omsætning.....	221	257	0,9	1,0	83	184	0,5	0,8
Diverse.....	2.251	3.305	8,9	12,7	408	1.606	2,4	7,4
Tilsammen:.....	25.226	25.929	100,0	100,0	16.879	21.675	100,0	100,0

* Den forskellige udvikling i byggeindustrien i hovedstaden og provinsen er fiktiv, idet den skyldes ændring i opdelingen i 1950. For hele landet falder byggeind.'s andel af de beskæft. fra 29,6 % til 28,8 % for de faglærte og fra 17,5 % til 15,2 % for de ufaglærte.

Tabel X. Antal voksne arbejdere opdelt på hovedgrupper, der indgår i lønstatistikken i 1938 og hvert andet år siden 1946.

	Absolutte tal							
	1957	1956	1954	1952	1950	1948	1946	1938
<i>Hovedstaden.</i>								
Faglærte mænd	39.313	38.684	38.965	37.601	38.542	34.869	32.238	28.151
Ufaglærte »	46.815	45.928	48.132	43.001	43.965	38.464	32.984	24.708
Kvinder	27.978	27.439	30.220	28.777	32.480	29.356	26.636	20.531
Samtl. arbejdere	114.106	112.051	117.317	109.379	114.987	102.689	91.858	73.390
<i>Provinsen.</i>								
Faglærte mænd	42.532	41.214	42.622	40.038	39.469	37.075	34.418	25.748
Ufaglærte »	69.137	67.556	68.109	62.357	63.527	59.047	52.383	32.848
Kvinder	24.602	23.661	25.297	24.072	25.477	20.966	17.704	13.368
Samtl. arbejdere	136.271	132.431	136.028	126.467	128.473	117.088	104.505	71.964
<i>Hele landet.</i>								
Faglærte mænd	81.845	79.898	81.587	77.639	78.011	71.944	66.656	53.899
Ufaglærte »	115.952	113.484	116.241	105.358	107.492	97.511	85.367	57.556
Kvinder	52.580	51.100	55.517	52.849	57.957	50.322	44.340	33.899
Samtl. arbejdere	250.377	244.482	253.345	235.846	243.460	219.777	196.363	145.354
Relative tal								
a) Samtlige arbejdere landelsvis = 100.								
<i>Hovedstaden.</i>								
Faglærte mænd	34,5	34,5	33,2	34,4	33,5	33,9	35,1	38,3
Ufaglærte »	41,0	41,0	41,0	39,3	38,2	37,5	35,9	33,7
Kvinder	24,5	24,5	25,8	26,3	28,3	28,6	29,0	28,0
Samtl. arbejdere	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Provinsen.</i>								
Faglærte mænd	31,2	31,1	31,3	31,7	30,7	31,7	32,9	35,8
Ufaglærte »	50,7	51,0	50,1	49,3	49,5	50,4	50,1	45,6
Kvinder	18,1	17,9	18,6	19,0	19,8	17,9	17,0	18,6
Samtl. arbejdere	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Hele landet.</i>								
Faglærte mænd	32,7	32,7	32,2	32,9	32,0	32,7	33,9	37,1
Ufaglærte »	46,3	46,4	45,9	44,7	44,2	44,4	43,5	39,6
Kvinder	21,0	20,9	21,9	22,4	23,8	22,9	22,6	23,3
Samtl. arbejdere	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
b) 1946 = 100								
<i>Hele landet.</i>								
Faglærte mænd	122,8	119,9	122,4	116,5	117,0	107,9	100,0	80,9
Ufaglærte »	135,8	132,9	136,2	123,4	125,9	114,2	100,0	67,4
Kvinder	118,6	115,2	125,2	119,2	130,7	113,5	100,0	76,5
Samtl. arbejdere	127,5	124,5	129,0	120,1	124,0	111,9	100,0	74,0

er stigende fra 1946 til 1950, men herefter faldende, især på grund af dårlige konjunkturer i de typiske kvindeindustrier (tekstilindustri og beklædningsindustri). Medens 22,6 pct. af de beskæftigede i 1946 var kvinder, var denne procent faldet til 21,0 pct. i 1957. De ufaglærte har øget deres andel fra 43,5 pct. i 1946 til 46,3 pct. i 1957.

I forhold til 1946 er antal faglærte steget 22,8 pct., antal ufaglærte 35,8 pct. og antal kvinder 18,6 pct.

Sammenligninger med 1938 påvirkes af, at beskæftigelsesforholdene var helt anderledes før krigen end efter. Dengang havde man meget højere arbejdsløshed, og da det i særlig grad er de ufaglærte, som herhjemme må bære arbejdsløshedsbyrden, er det naturligt, at de faglærtes andel af beskæftigelsen var højere i 1938 end i 1946. Det er derfor rimeligt i det følgende at koncentrere sig om udviklingen siden 1946.

Her ser man, at der ikke er sket overvældende store forskydninger i efterkrigsperioden. Alle grupper viser betydelig stigning – de ufaglærte er dog, som nævnt, steget mest, og en meget betydelig del af denne stigning hidrører fra jern- og metalindustrien. Stort set må man dog kunne sige, at det er beskedne forskydninger, der er sket.

Der er således intet, der tyder på, at stigningen i efterspørgslen efter højt-kvalificeret arbejdskraft i særlig grad er en følge af en ugunstig udvikling i arbejderstabens sammensætning i form af formindsket tilgang af faglærte. Jo mere man nærmer sig »fuld« beskæftigelse, vil efterspørgslen efter faglært arbejdskraft alligevel stige, og det er klart, at de eksisterende gode konjunkturer har været medvirkende til, at de højtlønnede har kunnet bevare deres relative stilling. Man må dog heller ikke glemme, at de lavtlønnedes lønstigninger også er en følge af konjunkturerne.

Bevægeligheden på arbejdsmarkedet.

Den højtlønnede faglærte arbejdskraft har gennem årene bestræbt sig for at beskytte sin stilling ved at skabe såkaldte »fagmonopoler«. Man har ved lærningebegrænsning mindsket tilgangen til fagene, og man har ved en nøje deling af alt arbejde på faglært og ufaglært formået at skabe uoverstigelige faggrænser på arbejdspladserne. Endelig har boligsituationen i efterkrigs-årene begrænset flyttemulighederne.

Det er klart, at der ad denne vej er skabt monopoler, som man lønmæssigt har kunnet udnytte på arbejdspladserne, og det er selvfølgelig i udpræget grad den højtlønnede arbejdskraft, der har kunnet drage fordele heraf. Jeg tror dog, man forsigtigvis bør undgå at overdrive den lønmæssige betydning af dette. Hvis man nemlig havde haft en stor bevægelighed på arbejdsmarkedet, ville dette også have øget efterspørgslen efter faglært arbejdskraft. Meget arbejde er ikke blevet sat i gang, fordi man simpelthen manglede ar-

bejdskraften, og der var grænser for, hvor store »sortbørstillæg« det kunne svare sig at betale.

Man har ved den manglende bevægelighed fået en mindre rationel produktion. Dette har sandsynligvis været til skade for samtlige arbejdergrupper.

Intet tyder på, at yderligere rationalisering som helhed formindsker behovet for dygtig, veludlært arbejdskraft. Jeg tror derfor heller ikke, at efterspørgslen efter den højtlønnede arbejdskraft vil mindskes ved fagmopolernes bortfald.

Konjunkturernes indflydelse.

For arbejdsmarkedet er det, som nævnt, karakteristisk, at det i særlig grad er den ufaglærte arbejdskraft, som må bære arbejdsløsheden her i landet. Dette gør det klart, at når aktiviteten er stigende, vil der hurtigt opstå mangel på faglært arbejdskraft. Der er simpelthen ikke så mange at tage af, og forholdet mellem antal faglærte og antal ufaglærte kan derfor vanskeligt opretholdes. Den øgede aktivitet giver muligheder for generelle lønforhøjelser, og det er vel egentlig ikke så mærkeligt, at den højtlønnede, som der er særlig mangel på, i lønkapløbet formår at bevare sin relative stilling.

Det kan være naturligt at spørge, om problemstillingen ikke bør være omvendt? Er det ikke de højtlønnedes »sortbørs- eller knaphedstillæg«, de lavere lønnede får kompensation for ved overenskomstforhøjelserne?

Nu må man imidlertid erindre, at de højtlønnede også får de generelle tillæg, så under alle forhold må de generelle løntillæg presse lønniveauet op for alle grupper. Men naturligvis ville de højtlønnedes stilling begunstiges relativt, hvis de lavtlønnede ingen løntillæg fik. Denne begunstigelse ville være en følge af den øgede knaphed på de højtlønnedes arbejdskraft, men lønglidningen ville næppe være af samme omfang, hvis ikke der overenskomstmæssigt var ydet forhøjelser.

Man kan også spørge, om der ikke ville opstå lønglidning for de lavere lønnede, hvis der ingen generelle løntillæg blev ydet?

Hertil må sikkert svares, at det ville der formentlig. Det, der sker ved overenskomstforhøjelserne, er jo nemlig i stor udstrækning, at alle arbejdergrupper opnår andel i produktivitetsstigningerne. Det eventuelt beklagelige kan kun være, at forhøjelserne herved ydes på en sådan måde, at der sker en begunstigelse af visse arbejdergrupper, hvilket let medfører en efterfølgende korrektion via lønglidning, for at de relative lønforskelle grupperne imellem kan bevares.

Efterspørgsel og udbud – knapheden – er formentlig i øjeblikket af afgørende betydning for lønstrukturen og dens stabilitet. På disse områder kan der selvfølgelig ske ændringer fremover, og man har jo heller ikke

kunnet påvise uændret lønstruktur i forhold til mellemkrigsperioden, idet der ikke foreligger lønspredningsundersøgelser fra denne periode. Konjunkturerne spiller ind, og ændringer i teknik kan også efterhånden få stigende betydning, uden at man på forhånd kan sige meget om, hvorledes dette vil indvirke.

Interessant bliver det at se, hvorledes det ved sidste overenskomst-situation indførte lavtlønstillæg vil virke. Til belysning heraf påtænkes i Arbejdsgiverforeningen en ny lønspredningsundersøgelse inden næste overenskomst-situation.

8. Sammenfatning.

Det er konstateret, at relative lønforskelle mellem hovedgrupperne stort set bevares til trods for, at hovedorganisationernes lønftaler siden mellemkrigsperioden har tilstræbt lønudjævning ved ydelse af samme øretillæg til højtlønnede som til lavtlønnede. Den solidariske lønpolitik synes derfor at være blevet noget illusorisk som sådan, idet højerelønnede har opnået erstatning ved hjælp af lønglidning.

Konstatering af lønglidningens størrelse er vanskelig, og der knytter sig en betydelig usikkerhed til de beregnede tal. I perioden april kvartal 1946-april kvartal 1957 anføres en lønglidning (reststigning) for de faglærte arbejdere på 40 pct. af den totale lønstigning. Den tilsvarende procent for ufaglærte er på 25 pct. og for kvinderne på 24 pct. Disse procenter er vel stadig i overkanten, men i hvert fald er det givet, at en betydelig del af lønstigningerne skyldes lønglidning.

Sammenligning af lønspredninger fra 1951 og 1956 viser stor stabilitet for hovedgruppernes vedkommende, og dette i en periode, hvor der har været en almindelig lønstigning på 30-40 pct., og hvor man på enhver måde har begunstiget de laverelønnede - endda med lavtlønstillæg.

Konstatering af lønstrukturens stabilitet er efter min opfattelse af stor betydning for arbejdsmarkedet. Den kaster nyt lys over den solidariske lønpolitiks virkninger og den trækker lønglidningen frem som en regulerende faktor, der i virkeligheden er forudsætningen for, at det eksisterende lønftalesystem kan bevares.

Gennem generelle lønftaler angives en norm for lønudviklingen, som smidigt gives liv ved hjælp af lønglidningen. Vil man begrænse lønglidningen, må man tilstræbe at yde procentvise forhøjelser i stedet for øretillæg, idet sådanne forhøjelser ikke ændrer lønstrukturen. Lavtlønstillæg er naturligvis i særlig grad uoverskuelige i deres virkning, når de smitter op- efter i lønintervallerne. Man bør derfor være forsigtig med at yde specielle lavtlønstillæg, og hvis der er virkelige problemer med hensyn til lavtlønnede, bør disse løses separat, d.v.s. ved underorganisationsforhandlinger eller på de enkelte virksomheder - eventuelt ved lønglidning.

M
DET
VED

Bere

So
sitet
navn

In
ved
gaar
insti
kret
i for
om
de i

FOR

Pa
can
vikl
form
og f
over
rigs
des
sky
en r

A
nem
gru
hen
emp

V
stad
gru
und
kun

LAF

P
mæ
om
hvo
V
bru
gels
ind

MEDDELELSER OG OVERSIGTER

DET VIDENSKABELIGE ARBEJDE

VED KØBENHAVNS UNIVERSITETS ØKONOMISKE INSTITUT

Beretning pr. 31. marts 1959

Som et led i udbygningen af den økonomiske forskning ved Københavns Universitet omdannedes universitetets økonomiske laboratorium i 1958 til et institut med navnet *Københavns Universitets Økonomiske Institut*.

Institutets bestyrelse består af professorerne i nationaløkonomi og statsvidenskab ved Københavns Universitet. Institutets forstander er professor, dr. polit. *P. Nørregaard Rasmussen*. Lektor, cand. polit. *Erling Olsen* fungerer som amanuensis ved institutet, og undervisningsassistent, cand. polit. *Jørgen L. Halck* er institutets sekretær. Endvidere er en række yngre økonomer tilknyttet institutet på deltidsbasis i forbindelse med videnskabelige arbejder, som omtales i det følgende. 2-4 gange om måneden samler forstanderen institutets medarbejdere til fælles drøftelse af de igangværende videnskabelige arbejder.

FORHOLDET MELLEM RÅVAREPRISER OG FÆRDIGVAREPRISER

På grundlag af en bevilling fra *Statens almindelige Videnskabsfond* har sekretær, cand. polit. *Henrik Heie* siden august 1958 arbejdet med en undersøgelse over udviklingen af forholdet imellem råvarernes og færdigvarernes priser. Undersøgelsens formål er dels at belyse den historiske udvikling i bytteforholdet imellem råvarer og færdigvarer, dels at bidrage til diskussionen om bytteforholdets udvikling fremover, herunder specielt den sandsynlige udvikling af Danmarks bytteforhold i udenrigshandelen. Når henses til bytteforholdets afgørende betydning for en række landes økonomiske udvikling, skulle undersøgelsen kunne kaste lys over såvel forskydningerne i verdens økonomiske magtbalance som de specielle vilkår, lande med en ret ensidigt sammensat udenrigshandel har haft og vil få.

Arbejdsplanen deler undersøgelsen op i tre etaper. Første etape omfatter en gennemgang og et referat af den foreliggende, ret omfattende litteratur om emnet. På grundlag heraf foretages i anden omgang en bedømmelse af, om det er muligt og hensigtsmæssigt inden for de givne rammer at fremskaffe og bearbejde yderligere empirisk materiale. Til slut diskuteres den sandsynlige udvikling fremover.

Ved udgangen af marts 1959 befandt undersøgelsen sig på arbejdsplanens første stadium. En ret omfattende litteratur – ca. 30 bøger og artikler om emnet – var blevet grundigt gennemgået og et betydeligt talmateriale udtaget heraf. Det forventes, at undersøgelsens første del kan afsluttes i løbet af efteråret 1959, hvorefter det vil kunne bedømmes, hvorledes opgaven kan føres videre frem.

LANDBRUGETS REALINVESTERINGER OG DERES FINANSIERING

På grundlag af en bevilling fra *Statens almindelige Videnskabsfond* har fuldmægtig, cand. polit. *Leon Buch* siden juni 1958 arbejdet med en undersøgelse over omfanget af landbrugets realinvesteringer i det sidste århundrede samt de måder, hvorpå disse investeringer er blevet finansieret.

Ved undersøgelsen gennemprøves mulighederne for at finde udtryk for landbrugets reale investeringsrate og sammenholde bevægelserne i denne med bevægelserne i øvrige for landbruget relevante størrelser som f.eks. brutto- og nettoindtægten, lånerenten for henholdsvis obligationslån (kreditforeningslån) og spare-

kasselån, løn og beskæftigelse samt ændringer i produktionsomfanget og produktionsstrukturen m.v.

Det er endvidere tanken at undersøge, hvorledes den til investeringerne fornødne kapital er fremskaffet, herunder hvilken rolle selvfinansieringen til forskellige tider har spillet, samt sammenhængen imellem selvfinansieringsgraden og bevægelserne i landbrugets indtjeningssevne.

Undersøgelsen er i overensstemmelse med den forud lagte plan indledt med en undersøgelse af de med etableringen og videreudviklingen af landbrugets andelsvirksomheder forbundne omkostninger og disses finansiering; den er for så vidt angår andelsmejerierne tilendebragt, idet der er frembragt en oversigt over mejeribrugets bruttoinvesteringer i perioden 1882-1955. Ved udgangen af marts 1959 arbejdes der med en tilsvarende oversigt over andelslagteriernes bruttoinvesteringer i tiden 1887-1955. Også denne undersøgelse forventes snarest afsluttet.

Det vigtigste af det materiale, der har været benyttet i den hidtil udførte del af undersøgelsen, har for mejeriernes vedkommende været forhandlingsprotokoller, jubilæumsskrifter, mejeristatistikken, mejerifortegnelser, Mælkeritidende, Andelsbladet og andre periodiske skrifter. For slagteriernes vedkommende arbejdes der endvidere direkte med regnskabstallene for de undersøgte slagterier. Endelig benyttes i al mulig udstrækning den officielle statistik, ligesom der gennemgås en lang række større eller mindre værker om landbrugsforhold.

Efter den nært forstående afslutning af gennemgangen af andelsvirksomhederne er det hensigten at indlede undersøgelsen vedrørende det egentlige landbrugserhverv, men det var ved udgangen af marts 1959 ikke muligt at danne sig noget sikkert skøn over, hvor tidskrævende denne opgaves løsning bliver.

FORBRUGSÆNDRINGER HOS MENNESKER SOM NORMALT RAMMES AF SÆSONLEDIGHED

På grundlag af en bevilling fra *Statens almindelige Videnskabsfond* foretager instituttet en undersøgelse af forbrugsændringerne ved overgang fra beskæftigelse til ledighed og fra ledighed til beskæftigelse for mennesker, som normalt rammes af sæsonledighed. Arbejdet med denne undersøgelse har stået på siden oktober 1958. Det udføres af sekretær, cand. polit. *Ove Per Henningsen*. Undersøgelsens formål er dels at belyse forbrugsreaktionerne, når en forudseelig indkomstnedgang bliver aktuel, dels – og navnlig – at belyse virkningerne på kort sigt af en indkomststigning, som manifesterer sig ved, at en ventet indkomstnedgang udebliver. I heldigste fald skulle undersøgelsen kunne give et fingerpeg i retning af forbrugsvirkningerne på kort sigt af en indkomstforøgelse skabt gennem en ikke forudset stigning i den økonomiske aktivitet.

De ganske betydelige omkostninger, som er forbundet med en sådan undersøgelse, har motiveret en forundersøgelse, som skal klarlægge mulighederne for at opnå resultater, som står i et rimeligt forhold til omkostningerne. Ved udgangen af marts 1959 var forundersøgelsen i fuld gang takket være velvillig bistand fra *Dansk Arbejdsmands Forbund* og *Arbejdsmændenes Arbejdsløshedskasse i Danmark*. På flere områder har *Arbejdsmarkedsrådets sekretariat* bistået ved undersøgelsen.

Forundersøgelsen omfatter interviews med 30 arbejdsmænd, som spørges om deres forbrug i februar 1959. Af disse 30 har 15 været beskæftigede i februar 1959, medens 15 har været ramt af ledighed. Alle 30 har imidlertid været sæsonledige i februar måned i 1957 og 1958. De 30 deltagende arbejdsmænd er udvalgt af jord- og betonarbejdernes og murerarbejdsmændenes fagforeninger i København i sam-

arbejde med kontrolkontoret for København og Frederiksberg. Ved udvælgelsen er det tilstræbt, at de to hold på 15 parvis har nogenlunde samme forbrugsvilkår f.s.v. angår alder, familiestørrelse, børns alder, hustruindkomst og bolig. Interviewene foretages af professionelle interviewere, som tidligere har været beskæftigede ved Det statistiske Departements forbrugsundersøgelse.

Interviewene vil være tilendebragt i første uge af april 1959. Det vil herefter i løbet af sommeren blive klart, om målsætningen har været for ambitiøs, således at undersøgelsen bør indstilles, eller om der er udsigt til, at en større undersøgelse vil vise sig frugtbar. Beslutter man sig til at søge undersøgelsen videreført, tjener forundersøgelsen videre til belysning af det anvendte spørgeskemas hensigtsmæssighed.

PRISSTRUKTUR OG PRODUKTIONSUDVIKLING I DANMARK 1875-1955

Denne undersøgelse, som udføres af lektor, cand. polit. *Anders Ølgaard*, har været i gang siden 1956. Den er et led i et internationalt forskningsarbejde startet på initiativ af professor *Simon Kuznets* og muliggjort gennem støtte fra *The Social Science Research Council* i U.S.A. Beslægtede vækstundersøgelser foretages sideløbende bl.a. i Norge, Sverige, England, Holland, Frankrig og Vesttyskland. Til den danske undersøgelse er der knyttet til tilsynsråd bestående af rektor, professor, dr. polit. *Carl Iversen*, kontorchef, cand. polit. *Kjeld Bjerke* og professor, dr. polit. *P. Nørregaard Rasmussen* (formand).

Undersøgelsens første formål er på empirisk basis at analysere prisudviklingen her i landet siden 1875. Det sker med udgangspunkt i en grov erhvervsopdeling, i første omgang mellem landbrug og byerhverv, idet hensigten er at belyse udviklingen gennem tiden i disse sektors bytteforhold, d.v.s. i forholdet mellem salgspriserne for erhvervets produktion og de priser, hvortil produktionsfaktorerne købes. Eksempelvis fås et samlet udtryk for landbrugets salgspriser ved at sammenveje de priser, der opnås dels ved salg til byerhvervene med henblik på en videre forarbejdning, dels ved salg til »endelige« indenlandske efterspørgere og dels ved salg til udlandet. På samme måde påvirkes prisudviklingen i forbindelse med driftsherrernes indkøb af produktionsfaktorer dels af priserne på importerede produktionsmidler, dels af arbejdslønnen og dels af priserne på det øvrige forbrug af indenlandske produktionsfaktorer. Desuden er prisudviklingen i forbindelse med indkomstanvendelsen af betydning for realindkomstudviklingen; denne sammenhæng søges også inddraget i analysen.

Studiet af den faktiske prisudvikling fører over i en undersøgelse af sammenhængen mellem udviklingen i de forskellige sektors bytteforhold og størrelsen af produktionen i sektorerne gennem tiden. En forklaring af dette samspil nødvendiggør hensyntagen til produktivitetsudviklingen. En tilbundsående analyse af denne problematik forudsætter imidlertid ikke blot et meget omfattende statistisk materiale, men fører også ind på en række teoretiske problemer, som endnu ikke er afklaret i litteraturen. Det er derfor tvivlsomt, hvor langt analysen på dette område vil kunne føres frem.

I den forløbne tid er der dels foretaget en gennemgang af en del af den relevante teoretiske litteratur; nogle af resultaterne heraf er publiceret i artiklen: »Problemstillinger i vækst-teorien«, *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1958.

Desuden har det været nødvendigt at gennemføre en ret indgående analyse af de beregningstekniske problemer ved opstillingen af de nødvendige prisindex. Om disse spørgsmål er publiceret en artikel: »Afgrænsningsproblemer ved anvendelse af prisindex«, *Det danske Marked* 1958.

De første empiriske undersøgelser blev gennemført med henblik på prisudviklingen i udenrigshandelen. Nogle af resultaterne er offentliggjort i: »Det danske bytteforhold i udenrigshandelen 1875-1955«, *Festskrift til Frederik Zeuthen*, København 1958. Det i denne forbindelse indsamlede materiale vil blive offentliggjort i en separat publikation i løbet af 1960 i samarbejde med stud. polit. *Ole Bus Henriksen*. Til fuldendelse af denne undersøgelse har instituttet ansøgt om en bevilling fra *Statens almindelige Videnskabsfond*.

Herudover foreligger bl.a. et foreløbigt udkast om lønudviklingen siden 1875. I øjeblikket analyseres prisudviklingen i landbruget.

Et foreløbigt overblik over prisudviklingen (jfr. ovenfor) skal fremlægges på en konference i august, der afholdes i Jugoslavien af »International Association for Research in Income and Wealth«. Det er tanken i det følgende år (frem til sommeren 1960) at fuldføre den empiriske del af analysen. Det derpå følgende år, som forhåbentlig kan anvendes til studier i U.S.A., skulle muliggøre et studium af en række teoretiske problemer. Hvis det viser sig nogenlunde overkommeligt, kunne dette arbejde suppleres med en undersøgelse af prisudviklingen i U.S.A. ud fra det samme synspunkt som ovenfor beskrevet.

Det endelige resultat af undersøgelsen skulle kunne foreligge i efteråret 1962.

DE ØKONOMISKE IDEERS UDVIKLING I DANMARK I DET 19. ÅRHUNDREDE

Denne undersøgelse er videreførelsen af et arbejde, som bibliotekar, cand. polit. *Knud Erik Svendsen* i 1955 påbegyndte på grundlag af en bevilling fra *Statens almindelige Videnskabsfond* til *Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi*. Undersøgelsen tilsigter at skildre den økonomiske diskussion og begrebsverden gennem århundredet, herunder i hvilket omfang den udenlandske økonomiske debat har præget problemstillingen i den danske diskussion. Desuden søger den at belyse de økonomiske ideers forbindelse med og betydning for den økonomisk-politiske udvikling i Danmark.

For at få en holdbar afgrænsning af den behandlede periode er undersøgelsen ført tilbage til det politiske magtskifte i 1784. Fremstillingen planlægges delt i to afsnit. Det første omfattende tiden fra 1784 til 1820, det andet årtierne efter 1820. En række af kapitlerne til første afsnit forelå ved udgangen af marts 1959 i udkast til manuskript, og dette afsnit må forventes fuldført omkring midten af 1960. Til den tid vil undersøgelsen formentlig formelt være overdraget Københavns Universitets Økonomiske Institut af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi.

LÆREBOG I DANMARKS ØKONOMISKE HISTORIE

Ved udgangen af marts 1959 var lektor, cand. polit. *Erling Olsen* i færd med at sammenskrive forelæsninger over Danmarks økonomiske historie siden ca. 1750 til en lærebog for første dels statsvidenskabelige studerende. Bogen, som vil få et omfang på et par hundrede sider, vil i en almindelig del redegøre for hovedtræk af udviklingen og i en speciel del gennemgå udviklingen indenfor henholdsvis landbrug, håndværk og industri, arbejdsmarked, handel og transport, pengevæsen samt den offentlige sektor. Til slut vil der i et appendix blive redegjort for middelalderens samfundssyn, merkantilismen, fysiokratismen, liberalismen, socialismen, interventionismen og social-liberalismen. Hovedvægten vil blive lagt på den økonomiske politiks historie, herunder specielt på samspeilet imellem den politiske og den økonomiske udvikling. Arbejdet ventes fuldført i løbet af sommeren 1959.

FORBRUGSSTRUKTUREN I DANMARK

I 1955 gennemførte *Det statistiske Departement* en forbrugsundersøgelse. Undersøgelsen omfattede 3100 husstande og var således betydelig større end nogen af de tidligere, tilsvarende undersøgelser. Også bedømt efter international målestok er de indsamlede oplysninger af usædvanligt omfang. En del af undersøgelsens resultater er allerede eller vil i nær fremtid blive offentliggjort af *Det statistiske Departement*. Man har imidlertid ønsket at gennemføre mere vidtgående bearbejdninger, og med henblik herpå er et samarbejde mellem *Det statistiske Departement*, *Københavns Universitets Statistiske Institut* og *Københavns Universitets Økonomiske Institut* blevet påbegyndt. Forberedende undersøgelser tyder på, at man med udbytte vil kunne gennemføre en regressionsanalyse til bestemmelse af de såkaldte Engelkurver (som viser sammenhængen mellem forbrugernes indkomst og udgiften til de forskellige varer). Idet man arbejder med 20 à 25 varegrupper og 12 sociale grupper, og idet man må anse det for ønskeligt at arbejde med en række alternative hypoteser (formentlig 6 alternativer) m.h.t. Engelkurvernes form, vil planen kræve op mod et par tusind regressionsanalyser. Når man derefter ydermere håber at gennemføre disse regressionsanalyser med anvendelse af et par forskellige omregninger til »forbrugsenheder«, kan man komme op på måske 3 à 4000 regressionsanalyser. De hertil hørende beregninger ville tidligere have været praktisk næsten uoverkommelige eller i det mindste meget tidskrævende. Det er imidlertid nu muligt at henlægge hele beregningsarbejdet til den nybyggede elektroniske regnemaskine (DASK).

Arbejdet må formodes at strække sig over et par år. Professor, dr. phil. A. Hald og professor, dr. polit. P. Nørregaard Rasmussen medvirker ved undersøgelsen.

Til dækning af omkostningerne ved den nævnte bearbejdelse på DASK har Københavns Universitets Statistiske Institut og Københavns Universitets Økonomiske Institut i fællesskab ansøgt *Statens almindelige Videnskabsfond* om en bevilling.

LITTERATUROVERSIGT

Fortegnelsen er opstillet på grundlag af, hvad der anskaffes af biblioteker her i landet, og oplysninger i tidsskrifts- og forlagspublikationer. For hvert skrift oplyses forfatter, titel, udgivelsessted og -år, og så vidt muligt sideantal og pris. Endvidere angives, på hvilket bibliotek publikationen ved listens offentliggørelse eventuelt befinder sig; manglende biblioteksangivelse forhindrer således ikke, at bogen evt. senere vil være tilgængelig på et bibliotek. Der anvendes følgende forkortelser: Det kgl. Bibliotek (KB), Handelshøjskolens bibliotek (HB), Universitetets økonomiske institut (Ø), Statistisk Departements bibliotek (Sta), Arbejderbevægelsens bibliotek og arkiv (Ar) og Landbohøjskolens bibliotek (L).

Oversigterne udarbejdes af bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, cand. polit. Knud Erik Svendsen.

- Abramovitz, M. a.o., The allocation of economic resources: Essays in honor of Bernard Francis Haley. Stanford 1959. 244s. § 5. (Stanford Studies in History, Economics, and Political Science. 17.) KB.
 Abs, H. J., Zeitfragen der Geld- und Wirtschaftspolitik. Frankfurt a.M. 1959. 310s.

- Achinger, H., Sozialpolitik als Gesellschaftspolitik. Von der Arbeiterfrage zum Wohlfahrtsstaat. Hamburg 1958. 174s. DM 1,90. (Rowohlts deutsche Enzyklopädie. 47. Sozialwissenschaften.) Ø.
 Adams, D. G., Iraq's people and resources. Berkeley, Calif., 1958. 160s. § 3. HB.

- Administered prices:** Hearings before the Subcommittee on Antitrust and Monopoly of the Senate Judiciary Committee, 85th Congress, 1st session, July-November 1957. I-IV. Washington 1958. 194 + 477 + 502 + 358s.
- Administered prices, steel:** Report of the Senate Judiciary Committee made by its Subcommittee on Antitrust and Monopoly, 85th Congress, 1st session. Washington 1958. 204s.
- Agarwala, A. N. & S. P. Singh** (eds.), The economics of underdevelopment: a series of articles and papers. London 1958. 510s. 30/-.
- Agarwala, A. N.**, Some aspects of economic advancement of underdeveloped economies. Allahabad 1958. 124s. Rs. 3.
- Ahmad, N.**, An economic geography of East Pakistan. Oxford 1958. 360s. 50/-.
- Alamigeon, P., R. Mulot & E.-P. Plagnol**, Les investissements des entreprises. Paris 1958. 250s. 1400 frs.
- Alenius, E.**, Kansainvälistet pääomansilrrot työllisyyspolitiikan välineinä. (International transfers of capital as instruments of employment policy). Helsinki 1958. 166s.
- Amundsen, A.**, Den symmetrisk stabiliserte regresjon: generalisering til fire statistiske variable. Oslo 1958. 14s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 1.8.1958.) KB-HB.
- Amundsen, H. T.**, Notater til innføring i tidsrekkeanalyse. Forelesninger høstsemesteret 1958. Oslo 1958. 36s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 30.10.1958.) KB-HB.
- Anderson, T. J. jr.**, Our competitive system and public policy. Cincinnati 1958. 586s. \$ 6,75.
- Anderson, T. J. jr., A. L. Gitlow & D. E. Diamond**, General economics - a book of readings. Homewood, Ill., 1959. 487s. \$ 3,50.
- Andreasen, V.**, Akts. Faxe Kalkbrud gennem de sidste femogtyve år. Nogle problemer omkring offentlig prisregulering. Faxe 1959. 117s. Dkr. 35. KB-HB-Ø.
- Arntzen, S.**, Norges banks rettslige stilling i forhold til regjering og Storting. Oslo 1958. 60s. Nkr. 10. (Skrifter utg. av den Norske bankforening og Forretningsbankenes felleskontor. 87.) KB-HB.
- Arrow, K. J. & M. Hoffenberg a.o.**, A time series analysis of interindustry demands. Amsterdam 1959. 292s. (Contributions to Economic Analysis. 17.) KB.
- Artle, R.**, Studies in the structure of the Stockholm economy. Towards a framework for projecting metropolitan community development. Stockholm 1959. 197s. Skr. 20. (Företagsekonomiska forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm. Meddelande. 57.) KB.
- Aujoulat, P.**, Aujord'hui l'Afrique. Paris 1958. 400s. 1200 frs.
- Aukrust, O. & J. Bjerke**, Real capital and economic growth, 1900-1956. Oslo 1958. 32s. Nkr. 3,50.
- Avramovic, D. & R. Gulhati**, Debt servicing capacity and postwar growth in international indebtedness. Baltimore 1958. 228s. 40/-.
- Baade, F.**, Die deutsche Landwirtschaft im Gemeinsamen Markt. Baden-Baden 1958. 209s. DM 19,80. (Schriftenreihe zum Handbuch der europäischen Wirtschaft. 4.)
- Baby, J. & E. Kahane**, Puissance actuelle de la Chine. Paris 1959. 74s. 100 frs.
- Balandier, G., S. Bernard, K. Davis, R. Firth, F. J. Fisher, H. Janne**, Changements techniques, économiques et sociaux, étude théorique. Paris 1959. 358s. 1600 frs. KB.
- Bancroft, G.**, The American labor force; its growth and changing composition. New York 1958. 270s. \$ 7,50.
- Bansil, P. C.**, India's food resources and population. Bombay 1958. 252s. Rs. 10. HB.
- Barber, C. L.**, Inventories and the business cycle with special reference to Canada. Toronto 1958. 132s. \$ 3,50. (Canadian Studies in Economics. 10.)
- Barbier, P.**, Progrès technique et organisation du travail, bases du progrès social. Paris 1958. 271s. 1960 frs.
- Barbiero, G.**, Fonti per la storia delle dottrine economiche. Dall'antichità alla prima scolastica. Milano 1958. 515s.
- Barclay, G. W.**, Techniques of population analysis. New York 1958. 311s. \$ 4,75.

- Bareau, P.**, The future of the sterling system. London 1958. 85s. Ø.
- Barre, R.**, Économie politique. I & II. Paris 1957-58. 640+656s. 1440+1600 frs.
- Barrère, A.**, Politique financière. Paris 1959. 595s. 2400 frs.
- Baudhuin, F.**, Histoire économique de la Belgique, 1945-56. Bruxelles 1958. 438s. Bfr. 380.
- Bedriftsskatter i Danmark, Norge og Sverige** (Corporate taxes in Denmark, Norway and Sweden). Oslo 1958. 100s. (Samfundskøkonomiske Studier. 6.) KB-HB.
- Berliner, J. S.**, Soviet economic aid. The new aid and trade policy in underdeveloped countries. New York 1958. 232s. \$ 4,25. HB.
- Bertrand, R.**, Comparaison du niveau des tarifs douaniers des pays du Marché Commun. Paris 1958. 57s. (Cahiers de l'Institut de Science Economique Appliquée. 64.) KB.
- Bertrand, R.**, Analyse du tarif douanier français par industries. Paris 1957. 24s. (Cahiers de l'Institut de Science Economique Appliquée. 61.) KB.
- Bidwell, P. W.**, Raw materials; a study of American policy. New York 1958. 419s. \$ 5,95. HB.
- Bjerve, P. J.**, Planning in Norway 1947-56. Amsterdam 1959. 383s. (Contributions to Economic Analysis. 16.) KB-Ø.
- Billerbeck, K.**, Deutscher Beitrag für Entwicklungsländer. Hamburg 1958. 139s. DM 14. (Schriften d. Hamburg. Welt-Wirtschafts-Archivs. 7.)
- Bjørnsen, M. K.**, Orientering i samfundskønomien. København 1958. 106s. Dkr. 6,75. KB.
- Bishop, C. E. & W. D. Toussaint**, Introduction to agricultural economic analysis. New York 1958. 272s. \$ 5,25.
- Bock, J. & K.-G. Specht**, Verbraucherpolitik. Köln 1958. 298s.
- Boddez, G. R.**, Econometrische studie van de Belgische varkensmarkt met een stabilisatieprogramma en een prognose in het kader van de Europese Economische Gemeenschap. Leuven 1958. 247s. KB.
- Boettcher, E.**, Die sowjetische Wirtschaftspolitik am Scheidewege. Tübingen 1958. 225s. DM 19. (Veröffentl. d. Akad. f. Gemeinwirtschaft Hamburg.) KB.
- Böhrs, H.**, Arbeitsleistung und Arbeitsentlohnung. Wiesbaden 1958. 119s. DM 8,70. (Die Wirtschaftswissenschaften. Reihe A. 9.)
- Bos, H. C. & L.-M. Koyck**, The appraisal of investments in transportation projects. Rotterdam 1958. 30s. (Netherlands Economic Institute. Publications. 17.) HB.
- Bouniatian, M.**, Les fluctuations économiques. Recueil d'études. Paris 1959. 135s. 1200 frs.
- Bowman, E. H. & R. B. Fetter**, Analyses of industrial operations. Homewood, Illinois, 1959. 485s. \$ 7,95.
- Brainard, H. G.**, Economics in action. London 1959. 441s. 45/-.
- Brand, W.**, The struggle for a higher standard of living: the problem of the underdeveloped countries. Glencoe, Ill. 1958. 438s. \$ 7,50.
- Brandt, K.** (ed.), Festschrift zum 70. Geburtstag von Walter G. Waffenschmidt. Meisenheim/Glan. DM 19,30. KB.
- Bratt, E. C.**, Business forecasting. New York & London 1958. 366s. 58/-.
- Brems, H.**, Output, employment, capital and growth. New York 1959. 349s. KB-Ø.
- Browder, E.**, Marx and America: A study of the doctrine of impoverishment. New York 1958. 146s. \$ 3.
- Brown, A. J.**, Introduction to the world economy. London 1959. 212s. 18/-.
- Brown, H. G.**, Some effects of shift work on social and domestic life. Hull 1959. 54s. 10/- (Yorkshire Bulletin of Economic and Social Research. Occasional papers. 2.)
- Budish, J. M.**, People's capitalism - stock ownership and production. New York 1958. 64s. \$ 0,50. Ar.
- Burger, E.**, Einführung in die Theorie der Spiele. Mit Anwendungsbeispielen, insbesondere aus Wirtschaftslehre und Soziologie. 1959. 169s.
- Burns, J. W.**, A study of the antitrust laws. New York 1958. 574s. \$ 12,50. Ø.
- Cagan, P.**, The demand for currency relative to total money supply. New York 1958. 33s. \$ 0,75.

- Cairncross, A.**, The international bank for reconstruction and development. Princeton 1959. 36s. \$ 0,25. (Essays in International Finance. 33.) HB-Ø.
- Campbell, J. R.**, Some economic illusions in the Labour movement. London 1959. 67s. 2/6. (Socialism today series. 2.)
- Canada, Dominion Bureau of Statistics, Research and Development Division**, National accounts, income and expenditure, 1926-1956, with statistical supplement, 1956-1957. Ottawa 1958. 207s. \$ 2.
- Cartter, A. M.**, Theory of wages and employment. Homewood, Illinois, 1959. 193s. \$ 5.
- Centre d'étude des Pays de l'Est**, L'économie soviétique en 1957: Exposés faits à la semaine d'étude sur l'économie soviétique (21-25 Octobre 1957). Bruxelles 1958. 189s. KB.
- Chakravarty, S.**, The logic of investment planning. Amsterdam 1959. 170s. (Contributions to Economic Analysis. 18.) KB.
- The Elizer Kaplan School of Economic and Social Sciences, The Hebrew University**, The challenge of development. A symposium held in Jerusalem June 26-27, 1957. Jerusalem 1958. 232s. \$ 4. KB.
- Chamberlain, J. R.**, The roots of capitalism. London 1959. 222s. 41/6.
- Chamberlain, N. W., F. C. Pierson & T. Wolfson** (eds.), A decade of industrial relations research, 1946-1956. New York 1958. 205s. \$ 3,50. (Industrial Relations Research Association. Publication 19.)
- Chamnard, P. de**, Problèmes pétroliers de la France et de la communauté. Paris 1959. 336s. 2500 frs.
- Chand, G.**, The new economy of China. Bombay 1958. 429s. Rs. 16/-. HB.
- Choh-Ming Li**, Economic development of communist China: an appraisal of the first five years of industrialization. Berkeley, Calif., 1959. 284s. \$ 7,50.
- Clark, L. H.** (ed.), Consumer behavior, research on consumer reactions. New York 1958. 474s. \$ 6,50. HB.
- Clements, R.**, Glory without power: a study of trade unionism in our present society. London 1959. 143s. 11/6.
- Clough, S. B.**, The economic development of Western civilization. New York 1959. 540s. \$ 7,50. KB.
- Coale, A.-J. & M. Hoover**, Population growth and economic development in low-income countries, a case study of India's prospects. Princeton 1958. 389s. \$ 8,50. KB.
- Cohen, J. B.**, Japan's postwar economy. Bloomington 1958. 262s. \$ 6,50.
- Colombat, A.**, Misère de l'économie politique. Paris 1958. 223s. 900 frs.
- Comparison** of state unemployment insurance laws as of January 1, 1958. Washington 1958. 145s.
- Condliffe, J. B.**, The welfare state in New Zealand. London 1959. 35/- KB.
- Conservative Political Centre**, Prospect for capitalism: strength and stress. Six Oxford lectures. London 1958. 80s. 2/6.
- Copland, D. B. & R. Barback** (eds.), The conflict of expansion and stability; documents relating to Australian economic policy 1945-52. New York 1958. 812s. \$ 9. KB.
- Corrado, G. B.**, The H-bomb of economics. London 1959. 247s. 21/-.
- Cotgrove, S. F.**, Technical education and social change. London 1958. 220s. 25/-.
- Cox, O. C.**, The foundations of capitalism. New York 1959. 500s. \$ 7,50.
- Crouzet F.**, L'économie britannique et le blocus continental. Paris 1958. Vol. I: 408s. Vol. II: 419-948s. 3500 frs.
- Czechoslovak** economic papers. Praha 1959. 352s. \$ 3,75.
- Dahlgard, L.**, Den økonomiske politik 1945-56. Holbæk 1958. 27s. KB.
- Dammann, A.**, Investeringspolitikk i Norge efter krigen. Oslo 1958. 122s. Nkr. 7. (Økonomi, Skriftserie utg. av Næringsøkonomisk forskningsinstitutt. 34.) KB.
- Udenrigsministeriet og Det økonomiske sekretariat, Danmark og de europæiske markedsplaner**. 1: Markedsplaner og erhvervsudvikling inden for industrivareområdet. 194s. Dkr. 5. 2: Afsætningsforholdene for landbrugseksporten. 161s. Dkr. 5. 3: Problemer vedrørende arbejdsmarkedet og socialpolitikken. 92s. 4: Konkurrenceforhold og monopolkontrol. 51s. Dkr. 4. 5: Adgang til erhvervsudøvelse. 71s. Dkr. 4. Alle København 1958. KB-HB-Ar.

- Dannemann, W.**, Struktur und Funktionsweise des Kapitalmarktes in der Bundesrepublik Deutschland. Tübingen 1959. 209s. DM 14,50.
- Danske statslån 1951-58.** København 1958. 65s. KB-Ø.
- Danø, S.**, Linear programming in industry: Theory and application. København 1958. 142s.+tillæg. KB-Ø.
- Daus, P. H. & W. M. Whyburn**, Introduction to mathematical analysis with applications to problems of economics. Reading, Mass., 1958. 244s. \$ 6,50.
- Davey, H. W., H. W. Kaltenborn & S. H. Ruttenberg** (eds.), New dimensions in collective bargaining. New York 1959. 203s. \$ 2,75. (Industrial Relations Research Ass. Publication. 21.)
- Degois, G. & A. Semini**, Le marché commun, ses techniques douanières. Paris 1958. 228s. 800 frs.
- Dehem, R.**, Traité d'analyse économique. Paris 1958. 222s. 2500 frs.
- Dempsey, B. W.**, The functional economy; the bases of economic organization. Englewood Cliffs 1958. 526s. \$ 6.
- Denman, D. R., J. F. Q. Switzer & O. H. M. Sawyer**, Bibliography of rural land economy and landownership, 1900-1957. Cambridge 1958. 412s. 35/-.
- Dennison, S. R.**, Investment in the nationalized industries. Manchester 1959. 27s. 8/6.
- Dernburg, T. F., R. N. Rosett & H. W. Watts**, Studies in household economic behavior. New Haven 1958. 144s. \$ 3,75. (Yale studies in economics. 9.)
- Deshmukh, C. D.**, Economic developments in India, 1946-1956: A personal retrospect. Bombay 1957. 167s. Rs. 6.
- Devaux, G.**, La comptabilité publique. I, Les principes. Paris 1957. 248s. 900 frs.
- Development, growth, and state of the atomic energy industry.** Hearings before the Joint Committee on Atomic Energy, 85th Cong., 2nd sess., Feb. 19-Mar. 4, 1958. Washington 1958. 625s.
- Dickson, H.**, Vårt samhälles ekonomi. Stockholm 1958. 87s. Skr. 4,50.
- Di Fenizio, F.**, Le leggi dell'economia. I: Il metodo dell'economia politica e della politica economica. II. Il sistema economico. III: La funzione del consumo. Milano 1958. 361+132+150s.
- Digest of one-hundred selected pension plans under collective bargaining,** Winter 1957-58. Washington 1958. 71s. (BLS bull. 1232.)
- Di Simone, G. M.**, Qualche riflessione intorno a vecchi e nuovi indirizzi di metodologia economica. Roma 1958. 112s.
- Domdey, K. H.**, Die deutschen Monopole auf den äusseren Märkten. Unter besonderer Berücksichtigung der »Integrations- und Freihandelspolitik«. Berlin 1958. 276s. DM 12,50. (Probleme des kapitalistischen Weltmarktes. 1.) KB.
- Dore, R. P.**, Land reform in Japan. Issued under the auspices of the Royal Institute of International Affairs. London 1959. 510s. 55/-.
- Dowd, D. F.** (ed.), Thorstein Veblen, a critical reappraisal: lectures and essays commemorating the hundredth anniversary of Veblen's birth. Ithaca, N.Y., 1958. 328s. \$ 5.
- Durrieu, Y.**, La prévision économique en matière d'électricité pour la France. Paris 1959. 248s. 1800 frs.
- Ebbell, S. B.**, Chile. En økonomisk oversikt. Oslo 1958. 45s. Nkr. 3. HB.
- Economics; a course of selected reading by EC authorities.** New York 1958. 355s. \$ 4,50.
- Edwards, R. S. & H. Townsend**, Business enterprise, its growth and organisation. London 1958. 607s. 60/-.
- Ekonomisk-geografiska studier tillägnade Olof Johansson på hans 65-årsdag.** Göteborg 1959. 227s. (Handelsh. Skriftserie 1959. 1.) HB.
- Elgozy, G.**, La France devant le marché commun. Paris 1958. 301s. 700 frs.
- Elsrud, W. & I. Aavatsmark**, Norsk skogbruk og skogpolitikk. Forelesninger vårsemesteret 1957. Oslo 1957. 37s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 19.12.1957.) KB-HB.
- Employment of the physically handicapped - a bibliography.** President's Committee on Employment of the Physically Handicapped. Washington 1957. 93s.
- Erb, G. & P. G. Rogge**, Preispolitik im teil-

- integrierten Markt. Tübingen 1958. 228s. DM 17. (Veröffentlichungen der List Gesellschaft. 9.) KB-HB.
- Erbe, R.**, Die nationalsozialistische Wirtschaftspolitik 1933-1939 im Lichte der modernen Theorie. Zürich 1958. 196s. Sfr. 19,70. (Basle Centre for Economic and Financial Research. Series B. 2.)
- Erdman, P. E.**, Swiss-American economic relations. Their evolution in an era of crisis. 1958. 200s. \$ 5,50. (Veröffentlichungen der List Gesellschaft. 11.) KB.
- Eriksson, G. A.**, Världens livsmedelsförsörjning. Stockholm 1958. 95s. Skr. 6,75. (Skrifter utg. av Utrikespolitiska institutet.)
- Etudes sur la cybernétique et l'économie.** Paris 1958. 49s. (Cahiers I.S.E.A., ser. N. 2.) KB.
- Fabricant, S.**, Investing in economic knowledge. New York 1958. 108s. (National Bureau of Economic Research. 38th annual report.) KB.
- Fabricant, S.**, Basic facts on productivity change. New York 1959. 49s. \$ 1. (National Bureau of Economic Research. Occasional Paper. 63.) KB.
- Fein, R.**, Economics of mental illness. New York 1958. 164s. \$ 3. (Joint Commission on Mental Illness and Health, Monograph Series. 2.)
- Fenelon, K. G.**, Iraq's national income and expenditure 1950-56. Baghdad 1958. 28s. 100 fils.
- Ferber, R.**, Employers' forecasts of manpower requirements: A case study. Urbana, Illinois, 1958. 88s. \$ 1,50. HB.
- Ferber, R.**, A study of aggregate consumption functions. New York 1958. 72s. (National Bureau of Economic Research. Technical Paper. 8.) KB.
- Finanzprobleme des modernen Imperialismus.** Autorenkollektiv unter der Leitung von Professor Dr. F. Rzesnitzek. Berlin 1958. 248s. DM 9,50.
- Fleck, F. H.**, Untersuchungen zur ökonomischen Theorie vom technischen Fortschritt. Eine dogmengeschichtliche und wirtschaftstheoretische Betrachtung. Freiburg 1958. 186s. Sfr. 14. (Veröffentlichungen des Wirtschafts- und sozialwissenschaftlichen Institutes der Universität Freiburg. 4.) KB.
- Fog, B.**, Prisdannelsen indenfor byggeriet. København 1958. 135s. Dkr. 19. KB-HB.
- Fog, B.**, Priskalkulation og prispolitik. En analyse af prisdannelsen i dansk industri. København 1958. 292s. Kr. 36. [Disp.] KB-HB-Ø.
- Fonkalsrud, A. S.**, Australia. En økonomisk oversikt. Oslo 1957. 132s. Nkr. 5.
- Ford, P.**, The economics of collective bargaining. Oxford 1958. 121s. 10/6. Ø.
- Foreign trade policy.** Compendium of papers on foreign trade policy collected by the staff for the Subcommittee on Foreign Trade Policy of the House Committee on Ways and Means. Washington 1957. 1157s. HB.
- Fourastié, J. & C. Fontaine**, Recherches sur l'évolution des prix en période de progrès technique. Paris 1958. 813s. 560 frs. (Centre d'études économiques. Etudes et mémoires. 43.)
- Fox, K. A.**, Econometric analysis for public policy. Ames, Iowa, 1958. 288s. \$ 4,50.
- François Quesnay et la physiocratie.** I, Préface-études-biographie-bibliographie. II, Textes annotés. Paris 1958. 1056s. 3600 frs. KB.
- Friebe, S.**, Das Kreditwesen in der sowjetischen Besatzungszone Deutschlands. Bonn 1958. 95s. (Bonner Berichte aus Mittel- und Ostdeutschland.) HB.
- Frils, H. (ed.)**, Familien og samfundet. København 1958. 256s. Dkr. 10,75. KB-Ø.
- Frils, H.**, Socialpolitik og samfundsudvikling. Tilbageblik og fremtidsperspektiver efter et kvart århundrede under socialreformen. København 1958. 36s. Dkr. 2,25. (Socialpolitisk Forenings småskrifter. 26.) KB.
- Frisch, R.**, A complete scheme for computing all direct and cross demand elasticities in a model with many sectors. Oslo 1958. 23s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 25.4.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Etterspørselslære. Oslo 1957. 42s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 14.11.1957.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Etterspørselslære. Oslo 1958. Fls.

- (Memorandum fra Universitetets sosial-økonomiske institutt. 1.3.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, General theory of the kernel model. Oslo 1958. 181s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 7.2.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Investeringene som kostnadssele-menter ved å flytte kapasitetsskranker i økonomisk lineærprogrammering. Oslo 1958. 9s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 20.2.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, A method of working out a macroeconomic plan frame with particular reference to the evaluation of development projects, foreign trade and employment. Oslo 1958. 48s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 14.10.58.) KB-HB.
- Frisch, R.**, The multiplex method for linear programming. Oslo 1958. 63s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 12.9.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Noen elementer av økonomisk vekstteori. Oslo 1958. 15s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 22.8.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, A numerical example of a linear programming problem. Oslo 1958. 3s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 1.10.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Et numerisk eksempel på anvendelse av treghetsmetoden for estimering av finansmatriksen. Oslo 1958. 16s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 25.9.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Solving linear equations and inverting matrices when an optimum elimination order is used. Oslo 1958. 20s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 30.9.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Structure of the Norwegian input-output work on 1954 data. Oslo 1958. 5s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 14.8.1959.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Den symmetrisk stabiliserte regresjon. Oslo 1958. 5s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 12.3.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Treghetsmetoden anvendt på de relative avvik i en observasjonsmatriks. Oslo 1958. 32s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 17.9.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Treghetsmetoden til beregning av endringer i en matriks av observasjoner med foreskrevne marginale totaler og andre spesielle betingelser. Oslo 1958. 13s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 15.8.1958.) KB-HB.
- Frisch, R.**, Treghetsmetoden ved observasjonsmatrikser når et vilkårlig antall av elementer eller relasjoner er foreskrevet. Oslo 1958. 43s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 23.8.1958.) KB-HB.
- Fürstenberg, F.**, Probleme der Lohnstruktur, die wirtschaftliche und soziale Bedeutung der Lohnunterschiede. Tübingen 1958. 116s. DM 9,80.
- Galenson, W.** (ed.), Labor and economic development. New York 1959. 304s. \$ 6,75. KB.
- Gammellaard, S.**, Resale price maintenance. Paris 1958. 114s. 8/-. (European Productivity Agency.) KB.
- Gannagé, E.**, Croissance économique et structures au Moyen Orient. Paris 1958. 144s. 1200 frs.
- GATT**, Restrictive business practices. Geneva 1959. 98s. KB-HB.
- Giacalone-Monaco, T.**, Antonio Agostino Cournot. L'uomo e l'economista. Padova 1956. 91s.
- Gilbert, J. C.**, Economic theory and policy: inaugural lecture delivered 5th Nov. 1958. Sheffield 1959. 18s. 1/-. KB-HB.
- Gille, B.**, Recherches sur la formation de la grande entreprise capitaliste. Paris 1959. 165s. 1200 frs.
- Gini, C.**, Pathologie économique. Paris 1959. 187s. 1000 frs.
- Ginzberg, E.**, Human resources; the wealth of a nation. New York 1958. 183s. \$ 3,75.
- Gjermoe, E.**, Rente og prisnivå i perioden 1918-1939. Bergen 1959. 140s. (Handelsh. Samfunnsøkonomisk Institutt Skrifter.) KB-HB.
- Glover, J. G. & R. L. Lagai** (eds.), The development of American industries; their economic significance. New York 1959. 856s. \$ 7,50.

- Goetschin, P.**, L'évolution du marché monétaire de Londres (1931-1952): Politique monétaire et institutions financières. Morges 1958. 570s. Sfr. 38.
- Goldschmidt, W.** (ed.), The United States and Africa. New York, American Assembly, Columbia University, 1958. 252s. \$ 1,25. KB.
- Gopal, M. H.**, Towards a realistic tax policy for India (1959-1966). Mysore 1958. 46s. (Presidential address at the 41st session of the Indian Economic Conference, Lucknow, December 1958.)
- Gottschalk, M., G. de Greef, W. Degryse** a.o., Bruxelles et son agglomération. Enquête socio-économique. Bruxelles 1959. 175s. 170 Bfrs.
- Government of India**, Central Statistical Organisation, Estimates of national income 1948/49-1957/58. New Delhi 1959. 24s.
- Great Britain**, Department of Scientific and Industrial Research, Estimates of resources devoted to scientific and engineering research and development in British manufacturing industry, 1955. London 1958. 50s. 3/-.
- Great Britain**, Ministry of Labour and National Service, Method of construction and calculation of the index of retail prices. 2nd ed. London 1959. 40s. 2/6. (Studies in official statistics. 6.)
- Greyflé de Bellecombe, L.**, Les conventions collectives de travail en Union Soviétique. 1959. 170s. \$ 4. (Etudes sur l'économie et la sociologie des pays slaves. 3.)
- Grossman, M. C., R. R. Hansen, E. S. Hendriksen, H. E. McAllister, K. Okuda & W. Wolmon** (eds.), Readings in current economics. Homewood, Ill., 1958. 352s. \$ 3,95. (Irwin Series in Economics.)
- Gupta, H. C.**, Problems and processes of economic planning in underdeveloped economies. Allahabad 1958. 227s. Rs. 5.
- Haas, E. B.**, The uniting of Europe - political, social, economic forces 1950-1957. Stanford 1958. 552s. \$ 8.
- Habakkuk, H. J., A. Sauvy, P. Saraceno, H. B. Lary & R. Nurkse**, Lectures on economic development. Ankara & Istanbul 1958. 200s. £ 7,20 (tyrkiske).
- Häsele, K. W.**, Europas letzter Weg. Montan-Union und EWG. Frankfurt a.M. 1958. 352s. DM 29,50.
- Häusler, J.**, Theorie und Politik des Aussenhandels. Berlin 1959. 200s. DM 10.
- Hagenbuch, W.**, Social economics. Cambridge 1958. 320s. 12/6. Ø.
- Hamelin, A.**, Les doctrines économiques. Paris 1959. 510 frs.
- Hansen, K. S. & O. B. Henriksen**, Frihandel og fællesmarked. Hvad betyder markedsplanerne? København 1958. 84s. Dkr. 9,75. KB-HB.
- Hanson, A. H.**, Public enterprise and economic development. London 1959. 485s. 42/-.
- Hanson, E. J.**, Dynamic decade. Toronto 1958. 314s. \$ 6. KB.
- Hanson, J. L.**, Economic aspects of industry and commerce. London 1958. 369s. 25/-.
- Hartmann, G.**, Konjunktur und Krise, gestern, heute, morgen. Gibt es eine Wirtschaftskrise? Genf 1958. 162s. Sfr. 14,90.
- Hauser, P. M. & O. D. Duncan** (eds.), The study of population: an inventory and appraisal. Chicago 1959. 864s. \$ 15.
- Haushofer, H.**, Ideengeschichte der Agrarwirtschaft und Agrarpolitik im deutschen Sprachgebiet. Band II, Vom ersten Weltkrieg bis zur Gegenwart. München 1958. 439s. L.
- Hedtkamp, G.**, Instrumente und Probleme westlicher und sowjetischer Wirtschaftslenkung: Nationalbudget und Nationalplan. Giessen 1958. 187s. DM 14,80. (Giesener Abhandlungen zur Agrar- und Wirtschaftsforschung des europäischen Ostens. 6.)
- Heflebower, R. B. & G. W. Stocking** (eds.), Readings in industrial organization and public policy. Homewood, Ill., 1958. 426s. \$ 6. (Republished Articles on Economics. VIII.)
- Held, G.**, Das Weltgesetz der betrieblichen Wirtschaft, Gegensatz, Entsprechung, Relationen, Proportionen, Inversionen. Wiesbaden 1958. 165s. DM 12,50.
- Hell, H.**, Industri og industriproblemer. Forelesninger vårsemesteret 1958. Oslo 1958. 70s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske inst. 4.2.1958.) KB-HB.
- Henderson, W. O.**, The state and the indu-

- strial revolution in Prussia, 1740-1870. Liverpool 1958. 232s. 37/6. KB.
- Herczeg, K. L.**, Zukunft der Weltwirtschaft: Schicksalsfragen der westlichen Welt. Düsseldorf 1958. 326s. DM 16,80.
- Hermes, T.**, Der Aussenhandel in den Ostblockstaaten - Theorie und Praxis. Hamburg 1958. 177s. DM 9,50.
- Higbee, E.**, American agriculture: Geography, resources, conservation. New York 1958. 399s. \$ 7,95.
- Hill, S. E. & F. Harbison**, Manpower and innovation in American industry. Princeton 1959. 85s. KB.
- Hinshaw, R.**, Toward European convertibility. Princeton, N.J., 1958. 33s. (Princeton University Essays in International Finance. 31.) HB.
- Hirschman, A. O.**, The strategy of economic development. New York 1958. 217s. \$ 4,50. (Yale stud. econ. 10.) KB-Ø.
- Die **Hochschullehrer** der Wirtschaftswissenschaften in der Bundesrepublik Deutschland einschl. Westberlin, Österreich und der deutschsprachigen Schweiz. Hrsg. von der Gesellschaft für Wirtschafts- und Sozialwissenschaften. Berlin 1959. 515s. DM 54. KB.
- Hoff, O.**, Automation og beskæftigelse. København 1958. 160s. Dkr. 6,85. KB-Ar.
- Hoffmann, W. G.**, The growth of industrial economies; translated from the German by W. O. Henderson and W. H. Chaloner. Manchester 1959. 183s. 25/-.
- Holland, A.**, Norsk eksport og et europeisk frihandelsområde. Oslo 1957. 113s. Nkr. 3.
- Hollister, W. W.**, China's gross national product and social accounts, 1950-1957. Glencoe, Ill., 1958. 161s. \$ 4.
- Holm, H.**, Arbeidslønn, levestandard og klasseforskjell i Norge. Oslo 1958. 52s. Nkr. 3.
- Hoover, C. B.**, The economy, liberty and the state. New York 1959. 445s. \$ 5.
- Horvitz, P. M.**, Concentration and competition in New England banking. A doctoral dissertation. Boston 1958. 190s. (Research report to Federal Reserve Bank of Boston. 2.)
- Hoth, H. M.**, Beitrag zur Klärung des Produktivitätsbegriffes und zur Produktivitätsmessung im Industriebetrieb. Düsseldorf 1958. 149s. DM 13,80.
- Howland, R. D.**, Some regional aspects of Canada's economic development. Royal Commission on Canada's Economic Prospects. Ottawa 1958. 302s.
- Höfermann, F.**, Geldmarkt und Geldmarktgeschäfte. Köln 1958. 110s. HB.
- Hunck, J. M.**, India's silent revolution. A survey of Indo-German cooperation. Düsseldorf 1958. 172s. DM 7,80.
- Jeanneney, J.-M.**, Economie politique. Paris 1959. 304s. 900 frs.
- Jensen, O. H. & A. S. Svendsen**, Internasjonal økonomisk integrasjon og handeln i Norge. Oslo 1958. 111s. Nkr. 8. (Skrifter fra Norges handelshøyskole. I rekken almene emner. 6.) HB.
- IFO - Institut für Wirtschaftsforschung**, Arbeitszeit und Produktivität. Untersuchungsergebnisse wissenschaftlicher Forschungsinstitute. Band 1, Teil A. Berlin 1958. 105s. DM 18,60. HB.
- Ilaskivi, R.**, Finanssijärjestelmän automaattinen vestavaikutus suhdanteiden vaihteluissa. (The automatic flexibility of government finance in the business cycle. Helsinki 1958. 175s. (Economic studies. 19.)
- Imlah, A. H.**, Economic elements in the Pax Britannica; studies in British foreign trade in the nineteenth century. Cambridge, Mass., 1959. 273s. \$ 6.
- Instituto Gramsci**, Economia politica, corsi di lezioni dell'anno 1954-1955. Roma 1956. 288s.
- Interlocking directors** and officials of 135 large financial companies of the United States. Part 1 of preliminary report of the House Select Committee on Small Business, 85th Cong., 1st sess., Washington 1957. 176s.
- International Monetary Fund**, International reserves and liquidity. Washington 1958. 104s. KB-Ø.
- Johansen, L.**, Forholdet mellom næringene under økonomisk vekst: en litteraturoversikt. Oslo 1958. 22s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 18.4.1958.) KB-HB.
- Johansen, L.**, Et sett av etterspørsels koeffi-

- sienter for en multi-sektor-analyse med variable priser. Oslo 1958. 35s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 24.3.1958.) KB-HB.
- Johansen, L.**, Substitution versus fixed production coefficients in the theory of economic growth: a synthesis. Oslo 1958. 23s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 10.1.1958.) KB-HB.
- Johansen, T.**, Fra teorien om rasjonering og prisregulering. Utarb. på grunnlag av notater fra professor Haavelmo's forelesninger i vårsemesteret 1956. Oslo 1959. 52s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 12.12.1958.) KB-HB.
- Johnsen, E.**, Kompendium i operationsanalyse. København 1958. 123s. Dkr. 22. KB-HB-Ø.
- Johnson, B. F.**, The staple food economies of western tropical Africa. Stanford, Calif. 1958. 305s. § 6.
- Islam, R.**, International economic cooperation and the United Nations. Groningen 1958. 129s.
- Ivestedt, R.**, Företagsekonomi. En orientering om företagets intäkter, kostnader, vinst och utdelning. Stockholm 1958. 105s. Ar.
- Kawan, L.**, La nouvelle orientation du commerce extérieur soviétique. Bruxelles 1958. 317s. Bfr. 275.
- Kennedy, W. F.**, Humanist versus economist: The economic thought of Samuel Taylor Coleridge. Berkeley 1958. 96s. § 2. (University of California Publications in Economics. XVII.) HB.
- Khare, G. P.**, Planning in India. Allahabad 1958. 148s. Rs. 3,75.
- Kilger, W.**, Produktions- und Kostentheorie. Wiesbaden 1958. 131s. DM 8,70. (Die Wirtschaftswissenschaften, Lfg. 4 = Reihe A. 13.)
- Kimmel, L. H.**, Federal budget and fiscal policy, 1789-1958. Washington 1959. 337s. § 5.
- Klaman, S. B.**, The volume of mortgage debt in the postwar decade, New York 1958. 143s. § 2. (National Bureau of Economic Research. Technical Paper. 13.) KB.
- Klein, S.**, The pattern of land tenure reform in East Asia after World War II. New York 1958. 260s. § 10.
- Knapp, G. F. & F. Bendixen**, Zur staatlichen Theorie des Geldes. Ein Briefwechsel. 1905-1920. Basel 1958. Sfr. 19,80. (Veröffentlichungen der List-Gesellschaft. 10. Reihe B. Studien zur Ökonomik der Gegenwart.) KB.
- Kneschaurek, F.**, Die volkswirtschaftlichen Gesamtrechnungen als Mittel der Wirtschaftsanalyse und Wirtschaftspolitik: Die nationale Buchhaltung unter Berücksichtigung ihrer Anwendungsmöglichkeiten in der Schweiz. Zürich 1958. 212s. (St. Galler wirtschaftswissenschaftliche Forschungen. 14.)
- Kolak, R. a. o.**, Yugoslavia: Economic guide. Belgrade 1958. 325s.
- Krause, W.**, Die Entstehung des Volkseigentums in der Industrie der DDR. Berlin 1958. 191s. DM 7.
- Kreyberg, H. J.**, Sosialøkonomisk jamføring mellom alternative anvendelser av elektrisk kraft i Norge. Rapport nr. 1: Opplegg, hovedtabeller og analyse av allokeringsalternativer. Oslo 1958. 60s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 14.5.1958.) KB-HB.
- Krieghoff, H.**, Technischer Fortschritt und Produktivitätssteigerung. Berlin 1959. 151s. DM 16,60. (Frankfurter Wirtschafts- und Sozialwiss. Studien. 4.)
- Kristensen, T. (ed.)**, De europæiske markedsplaner. København 1958. 352s. Dkr. 19,75. KB-HB-Ø-Ar.
- Kühne, K.**, Funktionsfähige Konkurrenz. Monopolistische Restriktion und Wettbewerbsproblem in der modernen Wirtschaft. Berlin 1959. 282s. DM 26. (Volkswirtschaftliche Schriften. 39.)
- Kungliga Utrikesdepartementet**, Förhandlingarna 1956-58 om ett europeiskt frihandelsområde. Stockholm 1959. 90s. KB.
- Kurihara, K. K.**, The Keynesian theory of economic development. London 1959. 219s. 21/-. KB-Ø.
- Labour Party, Great Britain**, Plan for progress: Labour's policy for Britain's economic expansion. London 1958. 56s. 1/-. Ar.
- Landbruksdepartementet**, Fjellbygdenes økonomiske problemer. Innstilling fra Komitéen til undersøkelse av fjellbygdenes øko-

- nomiske problemer. Oppnevnt ved kgl. res. av 14. sept. 1954. Avgitt 1. mars 1958. Oslo 1958. 216s. KB.
- Lange, O.**, Wstep do ekonometrii. Warszawa 1958. 370s. Engelsk udgave: Introduction to econometrics. London 1959.
- Larna, K.**, The money supply, money flows and domestic product in Finland 1910-56. Helsinki 1959. 227s. Ø.
- Lassmann, G.**, Die Produktionsfunktion und ihre Bedeutung für die betriebswirtschaftliche Kostentheorie. Köln 1958. 208s. DM 18,50. (Beiträge zur betriebswirtschaftl. Forschung. 16.) HB.
- Lattre, A. de**, Les finances extérieures de la France 1945-58. Paris 1959. 391s. 1800 frs. KB.
- Legislation to relieve unemployment.** Hearings before the House Committee on Banking and Currency, 85th cong., 2nd sess., Apr., May 1958. Washington 1958. 1349s.
- Leiserson, M. W.**, Wages and economic control in Norway, 1945-1957. Cambridge, Mass., 1959. 174s. § 4,50.
- Leiter, R. D.**, Labor economics and industrial relations. New York 1958. 320s. § 1,95. (College Outline Series. 81.)
- Lenz, F.**, Politische Ökonomie in unserer Zeit. Gegenstand und Aufgabe. Tübingen 1958. 42s. (Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart. 215/216.)
- Lesourne, J.**, Technique économique et gestion industrielle. Paris 1958. 619s. 5800 frs. (Finance et économie appliquée. 5.)
- Lê Thánh Khôi**, L'économie de l'Asie du Sud-Est. Paris 1958. 128s. 177 frs.
- Letiche, J. M.**, The balance of payments and economic growth. 1959. 400s. § 6. KB-Ø.
- Letwin, W.**, Sir Josiah Child, merchant economist. Harvard University 1959. 76s. § 2.
- Levin, H. J.** (ed.), Business organization and public policy: a book of readings. New York 1958. 550s. § 7.
- Levine, S. B.**, Industrial relations in post-war Japan. Urbana 1958. 213s. § 4,25.
- Lewis, J. P.**, Business conditions analysis. New York 1959. 602s. Ø.
- L'huillier, F.**, Fondements historiques des problèmes du Moyen-Orient. Paris 1958. 900 frs.
- L'huillier, J.**, La coopération économique internationale 1957-1959. Paris 1959. 144s. 900 frs.
- Li, C. M.**, Economic development of Communist China - an appraisal of the first five years of industrialization. Berkeley 1959. 284s. § 7,50.
- Lindholm, R. W.** (ed.), Public finance. The Committee on Public Finance, a collaborative writing group of public finance professors. New York 1959. 798s. § 7,25.
- Link, R. G.**, English theories of economic fluctuations, 1815-1848. New York 1959. 226s. § 5. (Columbia Studies in the Social Sciences. 598.)
- Livi, L.**, Corso di statistica economica. Padova 1959. 307s.
- Livi, L.**, Previsioni economiche. Torino 1958. 117s.
- Lochner, N.**, Niederländische und europäische Verkehrspolitik. Göttingen 1958. 68s. (Münster. Universität, Institut für Verkehrswissenschaft. Vorträge. 16.) HB.
- Lojewski, W. v.**, Der Gemeinsame Markt in Europa. Frankfurt am Main 1958. 185s. DM 1,90. (Wir diskutieren. 3.)
- Long, C. D.**, The labor force under changing income and employment. 512s. Princeton, N.J., 1959. § 10. (National Bureau of Economic Research. 65.) KB.
- Louis Albert, N.**, Recherches sur l'évolution et l'orientation de l'épargne par le capitalisme en France, 1913-1956. Paris 1959. 3750 frs.
- Lubell, H. a.o.**, Israel's national expenditure 1950-54. Jerusalem 1958. 93s. § 2.
- Lüke, R. E.**, Von der Stabilisierung zur Krise. Hg. vom Basle Centre for Economic and Financial Research. Zürich 1958. 363s. Sfr. 29.
- Lyng, J.**, Veksten i statens makt. Streiftog i reguleringspolitikken. Oslo 1958. 231s. Nkr. 20.
- McKenna, J. F.**, Intermediate economic theory. New York 1958. 319s. § 4,90.
- McIvor, R. C.**, Canadian Monetary, banking and fiscal development. Toronto 1958. 263s. § 6,50. KB.
- Malliso, H.**, Cost estimation methods in unemployment insurance, 1909-1957. New York 1958. 153s.

- Marc, A.**, L'évolution des prix depuis cent ans. Paris 1958. 128s. 177 frs. (Que sais-je?. 784.)
- Markham, J. W.**, The fertilizer industry: study of an imperfect market. Nashville, Tenn., 1958. 249s. § 6.
- Marsh, D. C.**, The changing social structure of England and Wales 1871-1951. London 1958. 266s. 28/-.
- Mason, E. S.**, Economic planning in underdeveloped areas: Government and business. New York 1959. 87s. § 2,50. KB.
- Maury, R.**, Économie politique. Paris 1959. 292s. 1800 frs.
- Maury, R.**, L'Intégration européenne. Paris 1958. 338s. 1800 frs.
- Maury, R.**, Problèmes économiques de l'intégration européenne. Paris 1958. 1800 frs. Kronologisk ordnet liste over memoranda fra Sosialøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo, for perioden august 1947-juni 1958. Oslo 1958. 32s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 8.12. 1958.) KB-HB.
- Mendès-France, P. & G. Ardan**, Økonomi i teori og praksis. Oslo 1958. 231s. Nkr. 10.
- Meyer, J. R., M. J. Peck, J. Stenason & C. Zwick**, The economics of competition in the transportation industries. Cambridge, Mass., 1959. 359s. § 7,50. (Harvard Economic Studies. 107.) Ø.
- Meynaud, J.**, L'élaboration de la politique économique. Paris 1959. 1400 frs.
- Ministry of Labour and National Service**, The length of working life of males in Great Britain. London 1959. 24s. 3/6.
- Mintz, S.**, Trades balances during business cycles: U.S. and Britain since 1880. New York 1959. 99s. § 1,50. (National Bureau of Economic Research. Occasional Paper. 67.) KB.
- Misra, B. R.**, Economic aspects of the Indian constitution. Calcutta 1958. 140s. Rs. 7.
- Mollner, J.**, Les métamorphoses d'une théorie économique. Le revenu national chez Boisguilbert, Quesnay et J. B. Say. Paris 1958. 116s. (Centre d'études économiques, Études et mémoires. 40.) KB.
- Mookerjee, S.**, Factor endowments and international trade - a statement and appraisal of the Heckscher-Ohlin theory. Bombay 1958. 99s. Rs. 8,75.
- Moon, R. W.**, Business mergers and take-over bids. London 1959. 210s. 25/-.
- Morgenstern, O.**, International financial transactions and business cycle. Princeton 1959. 591s. § 12. (National Bureau of Economic Research.) KB-Ø.
- Morse, C. (ed.)**, Fact and theory in economics, the testament of an institutionalist: collected papers of Morris A. Copeland. Ithaca, N.Y., 1958. 347s. § 6.
- Moussa, P.**, Les nations prolétaires. Paris 1959. 204s. 800 frs. KB.
- Mouzon, O. T.**, International resources and national policy. New York 1959. 752s. § 7,50.
- Munkman, C. A.**, American aid to Greece: a report on the first ten years. London 1959. 306s. 30/-.
- Musgrave, R. A.**, The theory of public finance. New York 1959. 645s. § 12,50. KB-HB-Ø.
- Mutén, L.**, Inkomst eller kapitalvinst. Inkomstskatteproblem vid obligations- och fastighetsaffärer. Stockholm 1959. 316s. Skr. 39. [Disp.] KB-HB.
- Myers, C. A.**, Labor problems in the industrialization of India. Cambridge, Mass., 1958. 314s. § 6,50.
- Myrdal, G.**, Verdens økonomiske ulighed. København 1958. 191s. Dkr. 13,75. KB-Ar.
- Nacou, D.**, Du Kolkhoze au Sovkhoze. Paris 1958. 277s. 1800 frs.
- Narayana, D. L.**, Employment and economic development. Waltair 1958. 289s.
- Negotiations for a European free trade area:** documents relating to the negotiations from July, 1956, to December, 1958. London 1959. 237s. 10/6. HB.
- Nelson, J. C.**, Railroad transportation and public policy. Washington 1959. 512s. § 7,50.
- Neuordnung der Finanzpolitik.** Vorträge und Diskussionen d. 11. Arbeitstagung d. Aktionsgemeinschaft Soz. Marktwirtsch. am 12. und 13. juni 1958 in Bad Godesberg. Ludwigsburg 1958. 200s. DM 9,90. (Aktionsgemeinschaft Soz. Marktwirtsch. Tagungsprotokoll. 11.)

- Newman, P.**, Studies in the import structure of Ceylon. Colombo 1958. 108s.
- Niehans, J.**, Probleme einer konjunkturgetreuen Steuerpolitik. Basel 1958. 37s. DM 5,80.
- Nieschlag, R.**, Binnenhandel und Binnenhandelspolitik. Berlin 1959. 496s. DM 24,60. HB.
- Nord-Norge.** Næringsliv og økonomi. 6 foredrag fra Studieselskapets årsmøte 1958. Bodø 1958. 109s. (Studieselskapet for nord-norsk næringsliv. 22.)
- Det norske skattesystemet 1958.** Oslo 1958. 158s. (Samfundøkonomiske studier. 7.) KB-HB-Ø.
- O.E.E.C.**, The elimination of double taxation. Report of the fiscal committee of the O.E.E.C. Paris 1958. 63s. 5/-. KB.
- Der öffentliche Haushalt in der volkswirtschaftlichen Gesamtrechnung.** Hrsg. von österreichischen Statistischen Zentralamt und dem österreichischen Institut für Wirtschaftsforschung. Wien 1958. 75s. Sh. 25. KB.
- Osborn, F.**, Population: An international dilemma. A summary of the proceedings of the conference committee on population problems, 1956-57. New York 1958. 97s.
- Palander, T.**, Om ovisshet, värderingsenheter, riskvärdering och förväntningsspridning. Stockholm 1958. 112s. Gratis. KB.
- Parodi, M.**, Essai sur la structure des salaires ouvriers dans l'industrie de la région ouvriers dans l'industrie de la région marseillaise. Aix-en-Provence 1958. 1200 frs.
- Peach, W. N., M. Uzair & G. W. Rucker.**, Basic data of the economy of Pakistan. Karachi 1959. 236s. 25/-.
- Pedersen, R.**, Skatt på utgifter som alternativ til skatt på inntekter - en teoretisk drøftelse. Oslo 1958. 67s. Nkr. 6. (Økonomi, Skriftserie utg. av Næringsøkonomisk forskningsinstitutt. 33.) HB.
- Perroux, F.**, La coexistence pacifique. I-II. Paris 1958. 406s. 800+800 frs. KB.
- Piettre, A.**, Pensée économique et théories contemporaines. Paris 1959. 517s.
- Planification indicative et développement économique.** J. Bénard: Problèmes et instruments de synthèse d'un plan indicatif. J. W. Hackett: Sur les investissements dans un plan indicatif pluriannuel de développement - l'exemple du IIIe plan français de modernisation et d'équipement. Paris 1958. 73s. 1000 frs. (Cahiers. 67.) KB.
- Pohmer, D.**, Grundlagen der betriebswirtschaftlichen Steuerlehre. Berlin 1959. 184s. DM 16. (Wirtschaftswiss. Abhandl. 12.)
- Ponsard, C.**, Histoire des théories économiques spatiales. Paris 1958. 202s. 1200 frs.
- Pradel, P.-M.**, L'épargne et l'investissement. Paris 1959. 128s. 200 frs. (Que sais-je?)
- Problems of United States economic development.** Vol. I-II. New York 1958. 650s. § 5.
- Qubain, F. I.**, The reconstruction of Iraq: 1950-1957. New York 1959. 398s. § 6.
- Rasmussen, P. N.**, Forelæsninger om biblioteksbenyttelse og opgaveskrivning. København 1958. 66s. Dkr. 5. (Memorandum fra Københavns Universitets økonomiske institut. 2.) KB-HB-Ø.
- Rasmussen, P. N. & L. Stetting.**, Matematik for økonomer. I-II. København 1958. 475s. Dkr. 45. KB-HB-Ø.
- Rayback, J. G.**, A history of American labor. New York 1959. 465s. § 6.
- Reis, T.**, Aspects économiques des applications industrielles de l'énergie nucléaire. Paris 1958. 372s. 4600 frs.
- The relationship of prices to economic stability and growth.** Compendium of papers submitted by panelists appearing before the Joint Economic Committee. Washington 1958. 712s. § 1,25. HB-Ø.
- Richardson, J. H.**, Economic and financial aspects of social security. An international survey. 1959. 256s. § 4,25.
- Roberts, B. C.**, National wages policy in war and peace. London & New York 1958. 180s. § 3,50.
- Robinson, J. & S. Adler.**, China: an economic perspective. London 1958. 20s. 1/6. (Fabian Tract. 314.) Ar.
- Röper, H.**, Die Automatisierung. Neue Aspekte in Deutschland, Amerika und Sowjetrussland. Stuttgart 1958. 242s. Ar.
- Romeuf, J.**, L'économie planifiée. Paris 1958. 128s. 195 frs. (Que sais-je? 329.)
- Romus, P.**, Expansion économique régionale et communauté européenne. Leiden 1958.

- Fl. 18,75. («Aspects européens», Collection d'études relatives à l'intégration européenne.)
- Rosen, G.**, Industrial change in India: Industrial growth, capital requirements, and technological change, 1937-55. Glencoe, Ill., 1958. 243s. \$ 4. (Center for International Studies, Massachusetts Institute of Technology.)
- Roux, J.**, Vers une nouvelle conception de la comptabilité nationale. Paris 1959. 184s. 1250 frs.
- Rowe, E. K.**, Analysis of health and insurance plans under collective bargaining, late 1955. Washington 1957. 81s. (BLS bull. 1221.)
- Ryan, W. J. L.**, Price Theory. London 1958. 396s. 31/6.
- Sanke, H.** (ed.), Politische und ökonomische Geographie. Einf. von K. Eggert u.a. Berlin 1958. 576s. DM 16,40.
- Sartois, J.**, Les crises économiques. Paris 1959. 630 frs.
- Saudeau, R.**, Représentations figurées des physiocrates. Paris 1958. 79s. 600 frs.
- Schlicher, R.**, Geldfunktionen und Buchgeldschöpfung. Ein Beitrag zur Geldtheorie. Berlin 1958. 219s. DM 24. (Wirtschaftswiss. Abhandl. 11.)
- Schiller, K.**, Neuere Entwicklungen in der Theorie der Wirtschaftspolitik. Tübingen 1958. 26s. DM 2,50. (Walter Eucken Institut. Vorträge und Aufsätze. 1.)
- Schimanski, S.**, Zur Theorie des Konsumtenkredits. (Als Ms. vervielf.) Tübingen 1958. 144s. DM 8,90. (Beiträge zur reinen u. angewandten Wirtschaftstheorie aus d. Wirtschaftswissenschaftlichen Seminar d. Universität Kiel. 3.) HB.
- Schmmler, H.**, Der Lagerzyklus. Lagerbewegung und Konjunkturverlauf in empirischer Sicht. Mit e. Anhang: Multiplikatorprinzip, Acceleratorprinzip, ungewünschte Kapitalgüterbestände und Erwartungen der Produzenten. Berlin 1958. 113s. DM 12. (Volkswirtschaftliche Schriften. 38.)
- Schmidt, J. L. & K. H. Domdey** (eds.), Staatsmonopolistischer Kapitalismus und kapitalistischer Aussenhandel. Berlin 1958. 240s. DM 20. (Probleme des kapitalistischen Weltmarktes. 2.)
- Schott, T. H.**, The evolution of Latin American exchange-rate policies since world war II. Princeton 1959. (Essays in International Finance. 32.) Ø.
- Schumacher, U.**, Nationalbudget und öffentlicher Haushalt. Stuttgart 1958. 101s. DM 11,50. (Beiträge zur Erforschung der wirtschaftlichen Entwicklung. 2.)
- Schupp, W.**, Die Sicherung der Vollbeschäftigung nach der neoliberalen Theorie. Zürich 1958. 268s. Sfr. 17,10. (Schriften des Schweizerischen Wirtschaftsarchivs. 12.)
- Sellæg, J.**, Fiskeri og fiskeripolitikk. 2. Forelesninger høstsemesteret 1957. Oslo 1958. 13s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomiske institutt. 15.10.1958.) KB-HB.
- Sellæg, J.**, Fiskeri og fiskeripolitikk. Forelesninger høstsemesteret 1957. Oslo 1958. 14s. (Memorandum fra Universitetets sosialøkonomisk inst. 17.1.1958.) KB-HB.
- Sheldon, H. D.**, The older population of the United States. New York & London 1958. 223s. \$ 6. (Census Monograph Series.)
- Shenoy, B. R.**, Problems of Indian economic development. Madras 1958. 236s. Rs. 10.
- Shibata, K.**, Dynamic and dialectic theories of world capitalism. Kyoto 1959. 268s.
- Shoup, C. S. & R. A. Musgrave** (eds.), Readings in the economic of taxation. Homewood, Ill., 1959. 581s. \$ 6. (Series of Republished Articles of Economics. 9.)
- Shubik, M.**, Strategy and market structure. Competition, oligopoly and the theory of games. New York 1959. 387s. \$ 8. HB-Ø.
- Siegel, J. S.**, The population of Hungary. Washington 1958. 196s. \$ 1. (Bur. Census. Internat. pop. stat. rept., Ser. P-90. 9.)
- Silcock, T. H.**, The commonwealth economy in Southeast Asia. Durham 1959. 276s. \$ 4.
- Silcock, Schiller, Kirby & Abegg**, Studien zur Entwicklung in Südost- und Ostasien. Frankfurt am Main 1958. 84s. DM 7,60. (Schriften des Instituts für Asienkunde in Hamburg. 2.)
- Simpson, K. & H. C. Benjamin**, Manpower problems in economic development: a selected bibliography. Princeton, N.J., 1958. 93s. \$ 2.

Sozia
Wi
19
Spa
W
Sp
ter
19
Le S
pa
Ste
ne
fin
\$
Sti
pr
In
St
Sti
ve
fü
Ki
Str
in
th
ca
Str
Yo
Stre
th
12
Stud
Yo
Stüt
ch
bi
Sver
st
ni
19
to
St
av
Sver
p
3.
no
Tae
Pr
Taft

- Sozialpolitische Aufgabe** der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. Tagungsbericht 1958. Berlin 1959. 109s. DM 9,80.
- Spatz, L. H.**, Productivity - a bibliography. Washington 1957. 182s. (BLS bull. 1226.)
- Spiro, H. J.**, The politics of German code-termination. Cambridge, Mass., London 1958. 180s. 32/-.
- Le Statut de Paris**. Vol. II, L'agglomération parisienne. Paris 1959. 187s.
- Stelner, W. H., E. Shapiro & E. Solomon**, Money and banking - an introduction to the financial system. New York 1958. 740s. § 7.
- Stisser, R.**, Grundlagen und Entwicklungsprobleme im ökonomischen Aufbau der Indischen Union. Kiel 1959. 218s. (Kieler Studien. 50.) KB-HB.
- Stisser, R.**, Problems of India's economic development. Kiel 1958. 83s. DM 8. (Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel.)
- Strassmann, W. P.**, Risk and technological innovation: American manufacturing methods during the nineteenth century. Ithaca, N.Y., 1959. 249s. § 4.
- Strayer, P. J.**, Fiscal policy and politics. New York 1958. 305s. § 4.
- Streber, J.** (ed.), US industrial relations - the next twenty years. East Lansing 1958. 125s. § 5.
- Studenski, P.**, The income of nations. New York 1958. 554s. § 25. KB.
- Stützel, W.**, Volkswirtschaftliche Saldenmechanik. Ein Beitrag zur Geldtheorie. Tübingen 1958. 270s. DM 26.
- Svennilson, I.**, Kapitalbildning som framstegsfaktor. Några synpunkter i anknytning till europeisk ekonomi. Föredrag vid 1958 års ordinarie bankmöte den 17. oktober 1958 samt efterföljande diskussion. Stockholm 1958. 42s. Skr. 3. (Skrifter utg. av Svenska bankföreningen. 85.) HB.
- Svennilson, I.**, Vem vinner och vem förlorar på inflationen? Stockholm 1958. 42s. Skr. 3. (Livsförsäkringsbolagens samhällsekonomska nämnd. Skrift. 2.) HB.
- Taeuber, I. B.**, The population of Japan. Princeton 1958. 461s.
- Taft, P.**, The A.F. of L. from the death of Gompers to the merger. New York 1959. 510s. § 7,50.
- Teichert, P. C. M.**, Economic policy revolution and industrialization in Latin America, Mississippi 1959. 282s. § 7.
- Teitelbaum, P. D.**, Nuclear energy and the U.S. fuel economy, 1955-1980. Washington 1958. 187s. § 3. (National Planning Association Reports on the Productive Use of Nuclear Energy.)
- Thalberg, B.**, Grunntanker bak økonomiske utbyggningskrav i Norge 1945-1955. Oslo 1957. 104s. KB.
- Thore, S. A. O.**, Hushållens sparande år 1955. En provundersökning. Del II: Ekonometrisk metodstudier. Stockholm 1959. 141s. Skr. 4,50. (Meddelanden från Konjunkturinstitutet. B: 26.) [Del I, se U.Wallberg.] KB-HB-Ø.
- Tintner, G.**, Einkommenselastizitäten im österreichischen Konsum. Ökonometrische Untersuchungen zur österreichischen Konsumerhebung 1954/55. Wien 1959. 18s.
- Tomm, A.**, Mechanisierung, Automatisierung und Arbeitsproduktivität. Berlin 1958. 104 s. DM 4,80.
- Torrens, R.**, Letters on commercial policy. London 1958. 80s. 18/-, (Series of reprints of scarce works on pol. econ. 14.) KB.
- Travaux** du Congrès des économistes de langue française, 1957. L'autofinancement de la grande unité interterritoriale et les dimensions temporelles de son plan, par M. Byé. L'effet de la concurrence imparfaite dans les relations économiques internationales sur le plan monétaire, par D. J. Delivanis. Paris 1958. 144s. 540 frs.
- Triffin, R.**, The future of the European payments system. Stockholm 1958. 43s. (Wicksell lectures 1958.) KB-HB.
- Tripathy, R. N.**, Fiscal policy and economic development in India. Calcutta 1958. 318s. Rs. 15.
- Tsuru, S.**, Essays on Japanese economy. Tokio 1958. 241s. (Hitotsubashi Un. Economic Research Series. 2.)
- Udbyttedelingsordninger** og skattefradrag. København 1958. 16s. (Udbyttedelingsnævnet. Meddelelser. 1.) KB-HB.
- Unemployment** compensation. Hearings before the Senate Committee on Finance,

- 85th Cong., 2nd sess., May 13-16, 1958. Washington 1958. 478s.
- Unemployment** statistics. Hearings before a subcommittee of the House Committee on Education and Labor, 85th Cong., 2nd sess., Mar. 19-20, 1958. Washington 1958. 67s.
- United Nations** Department of Economic Affairs, Structure and growth of selected African economies. New York 1958. 201s. § 2. KB.
- United Nations**, Department of Economic and Social Affairs, The development of manufacturing industry in Egypt, Israel, and Turkey. New York 1958. 131s. § 1,50. KB.
- United States**, Committee on Banking and Currency, Federal reserve policy and economic stability 1951-1957. Report. Washington 1958. 85s. HB.
- United States**, Joint Economic Committee, Fiscal policy implications of the current economic outlook. Hearings before the subcommittee on fiscal policy. Washington 1958. 222s. HB.
- United States** monetary policy. The American Assembly, Columbia University. New York 1958. 231s. KB.
- Växandets ekonomi**. Föredrag vid företagsledarkonferens i Tylösand juni 1958. Stockholm 1958. 73s. (Studieförbundet Näringsliv och Samhälle, Studier och debatt 1958. 1.) HB.
- Vallon, L.**, La France fait ses comptes. Paris 1958. 158s. 800 frs. KB.
- Vazsonyi, A.**, Scientific programming in business and industry. New York 1958. 474s. § 13,50. HB.
- Vigger, S.**, Universitetsregnskap og nasjonalregnskap for budsjettårene 1900/01. Oslo 1958. 11s. (Memorandum fra Universitetets sosialekonomiske institutt. 2.8.1958.) KB-HB.
- Vito, F.**, Economia politica. Milano 1958. 374s.
- Vosschmidt, T.**, Die westdeutschen Kreditgenossenschaften. Ihre Stellung auf dem Kreditmarkt. Karlsruhe 1958. 97s. DM 8. (Quellen und Studien des Instituts für Genossenschaftswesen an der Universität Münster. 11.)
- Vuaridel, R.**, La demande des consommateurs, épistémologie et règles du choix économique. Paris 1958. 213s. 1200 frs. (Centre d'études économiques, Etudes et mémoires. 42.)
- Wallberg, U.**, Hushållens sparande år 1955. En provundersökning. Del I: Undersökningens genomförande och resultat. Stockholm 1959. 175s. (Meddelanden från Konjunkturinstitutet. B: 25.) Skr. 5,50. [Del II, se S. A. O. Thore.] KB-HB-Ø.
- Warntz, W.**, Toward a geography of price: a study in geo-econometrics. London 1959. 117s. 40/-.
- Wasland, E.** (red.), Økonomisk håndbok for menigmann. Oslo 1958. 226s. Nkr. 18.
- Waterman, M. H.**, Investment banking functions: Their evolution and adaptation to business finance. Univ. of Michigan 1958. 190s. § 2. (Michigan Business Studies. Vol. 1.) HB.
- Wattal, P. K.**, Population problem in India - a census study. New Delhi 1958. 228s. Rs. 10.
- Weber, C. E.**, Die Kategorien des ökonomischen Denkens. Berlin 1958. 120s. DM 9,60. (Volkswirtschaftliche Schriften. 37.)
- Werner, K.**, Die Industriestatistik der Bundesrepublik Deutschland. Berlin 1958. 171s. DM 16,60.
- Werner, K. H.**, Die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft (EWG). Entwicklung. Frage. Wege. 1958. 53s. § 2,15.
- Whitney, S. N.**, Antitrust policies: American experience in twenty industries. New York 1958. Vol. I: 560s. Vol. II: 541s. § 10.
- Wiggins, J. W. & H. Schoeck**, Foreign aid re-examined: a critical appraisal. Washington 1958. 250s. § 5.
- Wilensky, H. L. & C. N. Lebeaux**, Industrial society and social welfare; the impact of industrialization on the supply and organization of social welfare services in the U.S. New York 1958. 401s. § 5. Ø.
- Wilhite, V. G.**, Founders of American economic thought and policy. New York 1958. 442s. § 6.
- Wilhelm, J.**, Danmark og markedsplanerne. København 1958. 46s. Dkr. 3,50. KB.
- Willerslev, R.**, Københavnske maskinarbejderes løn- og indkomstforhold 1850-1914.

- Arhus 1958. 84s. Dkr. 7,50. (Acta Jutlandica. 30.) KB-HB-Ar.
- Williams, E. W.**, Freight transportation in the Soviet Union: A comparison with the United States. New York 1958. 38s. \$ 0,75. (National Bureau of Economic Research. Occasional Paper 65.) KB.
- Winder, G.**, A short history of money: the story of the evolution of money with an explanation of the mechanism by which inflation in Great Britain has been brought about. London 1959. 177s. 15/-.
- Winding, P.**, Det danske kapitalmarked. Bidrag til en belysning af dets struktur og funktion. Udg. af Bikuben i anl. af dens 100 års dag. København 1958. 605s. + tavlehefte. Dkr. 60. KB-HB-Ø-Ar.
- Witthauer, K.**, Die Bevölkerung der Erde. Verteilung und Dynamik. Gotha 1958. 336s.
- Worrell, A. C.**, Economics of American forestry. New York 1959. 451s. \$ 9,75.
- Wszelaki, J.**, Communist economic strategy: The role of East-Central Europe. Washington 1959. 132s. \$ 3.
- Zaleznik, A. a.o.**, The motivation, productivity, and satisfaction of workers; a prediction study. Boston 1958. 464s. \$ 6,00. HB.
- Yates, P. L.**, Forty years of foreign trade: a statistical handbook with special reference to primary products and underdeveloped countries. New York 1959. 255s. \$ 9.
- Youngson, A. J.**, Possibilities of economic progress. Cambridge 1959. 325s. 32/6. KB.
- Zinke, G. W.**, The American economy: an introductory analysis. New York 1959. 704s. \$ 6,75.
- Ølgaard, A.**, Danmarks økonomi og udlandet. København 1959. 96s. Dkr. 8. KB-HB-Ø.
- Ølgaard, A.**, Efterspørgselen efter produktionsfaktorer. København 1958. 45s. Dkr. 4,50. (Memorandum fra Københavns Universitets Økonomiske Institut. 1.) KB-HB-Ø.
- Akerlund, H.**, Guldparistandarden. Stockholm 1959. 223s. Skr. 18. [Disp.] KB-HB.

BOGANMELDELSE

J. Aitchison and J. A. C. Brown: The Lognormal Distribution With Special Reference to Its Uses in Economics. Monograph No. 5. University of Cambridge. Department of Applied Economics. Cambridge University Press. 1957. 176 pp. 35 shillings.

Bogens indhold falder i fire dele: (1) en gennemgang af den logaritmisk-normale fordelings egenskaber, (2) en gennemgang og sammenligning af estimationsmetoder for parametrene, (3) en kort opremsning af anvendelser af fordelingen indenfor forskellige fagområder efterfulgt af en dyberegående diskussion af anvendelser i økonomien, samt (4) en tabelafdeling med hjælpefunktioner, som er nyttige ved beskrivelsen af fordelings egenskaber og ved estimation af parametrene.

De første tre kapitler giver en historisk indledning, en gennemgang af fordelings egenskaber samt en redegørelse for Kapteyns og Kolmogoroffs udledelser af fordelingen ud fra forudsætninger om den grundlæggende stokastiske proces.

Kapitel 4 indeholder en redegørelse for konstruktionen og anvendelsen af 65 stikprøver af logaritmisk-normalt fordelte observationer, beregnet ud fra normalt fordelte tilfældige tal.

I de to følgende kapitler foretages en sammenligning af fem estimationsmetoder: maksimaliseringsmetoden, momentmetoden, fraktilmetoden, en grafisk metode (logaritmisk-sandsynlighedspapir) samt blandede metoder. Maksimaliseringsmetoden anbefales for små stikprøver, medens fraktilmetoden foreslås anvendt for større stikprøver, fordi den er meget simpel i beregningsmæssig henseende og har en høj efficiens.

Kapitel 7 indeholder en gennemgang af probitmetoden med henblik på de anvendelser, som forf. senere foreslår ved bearbejdelsen af husholdningsregnskaber.

Endelig gennemgås teorien for estimation af parametrene i afstumpede fordelinger.

Kapitel 10 indeholder en kort gennemgang (med litteraturhenvisninger) af anvendelser

af den logaritmisk-normale fordeling til beskrivelse af partikelfordelinger, fordelinger i økonomi, sociologi, biologi, antropometri, fysik, industri, astronomi, demografi og filologi. Litteraturlisten indeholder 217 numre.

Kapitel 11, der bærer titlen: »The distribution of income«, er ikke så generelt, som titlen lader formode, men indskrænker sig til en redegørelse for de forsøg på at formulere modeller for indkomstfordelingen, som fører til en logaritmisk-normal fordeling. Desuden diskuteres det til denne fordeling svarende Lorenz-diagram, og nogle engelske og amerikanske data præsenteres på logaritmisk-sandsynlighedspapir. Forf. drager heraf følgende konklusion: »The evidence studied by the authors suggests that the more homogeneous the group of income recipients is, the more likely is the lognormal curve to yield a good description of the income distribution; this is again more nearly true if the income is derived from a single source«.

Fra et økonomisk synspunkt er kapitel 12: »Applications of lognormal theory in the analysis of consumers' behaviour« det mest interessante. I dette kapitel fortsætter forf. det arbejde, som Prais og Houthakker påbegyndte i samme series nr. 4, idet de anvender den kumulerede logaritmisk-normale fordeling til beskrivelse af Engel-kurver. Udgangspunktet er en analogi med probitanalysen i biologien, hvor den kumulerede fordeling anvendes til beskrivelse af reaktionsprocentens størrelse som funktion af påvirkningens størrelse. Hvis man først betragter forbruget af et udeleligt, varigt gode, som en husstand normalt kun besidder eet eksemplar af i et givet tidsrum, kan man for husstande i forskellige indkomstklasser registrere brøkdelen af husstande, som er i besiddelse af dette gode. Denne brøkdel vil være stigende med indtægten, og sammenhængen kan tænkes beskrevet ved en kumuleret logaritmisk-normal fordeling. Dette fortolkes på den måde, at hver husstand har sin tolerance eller tærskel med hensyn til

det pågældende gode, således at husstanden først vil anskaffe godet, når husstandens indtægt overstiger tolerance-indtægten. Såfremt disse tolerancer for den undersøgte befolkningsgruppe er logaritmisk-normalt fordelt, fremkommer ovennævnte beskrivelse af sammenhængen.

Denne teori generaliseres til også at omfatte forbruget af delelige goder, hvoraf følger, at Engel-kurven kan skrives på formen

$$q = \kappa \Phi \left(\frac{\log y - \mu}{\sigma} \right),$$

hvor q er gennemsnitsudgiften til den pågældende vare for husstande med indkomsten y , κ angiver mætningspunktet for varen, d.v.s. den øvre grænse for forbruget, og Φ angiver den kumulerede normale fordeling.

En bearbejdelse af det i monograph no. 4 publicerede materiale har vist, at skønnet over σ ikke afviger signifikant fra 1 for de undersøgte varegrupper. Engel-funktionen kan derfor forenkles til følgende

$$q/\kappa = \Phi(\log ay).$$

Dette betyder, at alle Engel-kurver ved en ændring af målestokkene på akserne kan transformeres til samme kurve. Gennemsnitsforbruget q (svarende til indkomsten y) skal måles med det asymptotiske forbrug κ (mætningspunktet, forbruget svarende til en uendelig stor indtægt), og indkomsten y skal omregnes til »effektiv indkomst m.h.t. den pågældende vare« ved hjælp af faktoren α . Forf. anfører resultaterne af en analyse af hovedgrupperne i forbruget på grundlag af ovennævnte materiale, og overensstemmelsen mellem observationerne og de af modellen beregnede Engel-kurver ser ud til at være forbavsende god.

Forf. foretager yderligere en meget interessant udvidelse af modellen, først ved indførelse af en parameter til beskrivelse af husstandstypen (denne parameter svarer til de i andre undersøgelser anvendte forbrugsenheder) og dernæst ved indførelse af variable, hvorved modellen kan anvendes til analyse af såvel husholdningsregnskaber

som markedsdata over priser og omsatte mængder. Et videre arbejde efter disse retningslinier må imødeses med meget stor interesse.

Bogen indeholder ikke meget nyt, idet de fleste af de omtalte resultater findes i tidsskrifterne. Da litteraturen om den logaritmisk-normale fordeling imidlertid er meget spredt, og da fordelingen hidtil ikke har fået den udbredelse i økonomisk statistik, som den fortjener, kan det foreliggende samleværk anbefales på det bedste som en introduktion til teorien for og anvendelsen af den logaritmisk-normale fordeling.

A. Hald.*

* Dr. phil., professor ved Københavns Universitet.

Robert V. Roosa: Federal Reserve Operations in the Money and Government Securities Markets. Federal Reserve Bank of New York. July 1956, 108 sider.

Denne bog er en klar og letlæselig redegørelse for den måde, hvorpå Federal Reserve Systems transaktioner i markedet foregår i praksis gennem »The Trading Desk« i Federal Reserve Bank of New York.

Emnets afgrænsning er temmelig snæver, idet open market politikken videre konsekvenser på de økonomiske forhold ikke behandles. Heller ikke spørgsmålet om denne politiks sammenhæng med andre dele af kreditpolitikken behandles explicit og naturligtvis end mindre sammenhængen med den økonomiske politik som helhed. Det er en teknisk bog, som ikke interesserer sig for, hvorfor »the Federal Open Market Committee« vil stramme eller lempe open market politikken, men alene for, hvorledes denne politik bliver gennemført.

Forfatteren indleder med at fremhæve, at open market politikken dels skal sikre, at alle de mere tilfældige og uønskede påvirkninger på pengemarkedet og herunder på bankernes reserver bliver neutraliseret, dels gennemføre den nettopåvirkning af pengemarkedet og likviditetsforholdene, som målsætningen for kreditpolitikken måtte kræve under de herskende forhold.

Udgangspunktet for beskrivelsen af denne politikts praktiske udformning er en grundig redegørelse for forholdene på pengemarkedet i New York, dets institutioner og sædvaner, dets karakter og udviklingstendenser. Og på denne baggrund redegøres for de problemer, som open market politikken står over for i den daglige udførelse af Federal Open Market Committee's direktiver. Den centrale vanskelighed for denne daglige politik er, at man ikke kan få noget præcist talmæssigt kendskab til de forskellige påvirkninger af pengemarkedet, som man skal neutralisere, før bagefter, og man må derfor søge at kombinere forudsigelser på grundlag af erfaringerne med »the 'feel' of the market« og på dette ret usikre grundlag gribe ind med køb og salg og belåningsarrangementer i det omfang og på de områder, som man anser for hensigtsmæssigt.

Selv om bogen altså er temmelig teknisk præget vil den utvivlsomt være af interesse for enhver, som er interesseret i et indblik i amerikanske bankforhold og kreditpolitik. Den tilfredsstillende på et centralt område et sikkert ret udbredt behov for at vide, hvordan »det foregår i praksis«.

John Vibe-Pedersen.*

* Lektor ved Aarhus Universitet.

Troels Glud: Om renteforskelle og emissionspolitik på obligationsmarkedet. København 1957. 286 sider.

Et sted i ovennævnte bog mindes forfatteren en gammel sentens: »Traditionen fra de døde slægtled hviler som en mare på de levendes hjerner«. Rent bortset fra, at vi jo unægtelig har modtaget en del meget nyttige traditioner fra vore forfædre, kan det ikke nægtes, at der er noget om snakken. Og netop på det felt – kapitalmarkedet og emissionspolitikken – som forfatteren med stor energi har sat sig for at belyse, forefindes der traditioner, som virkelig er en byrde for de levende. Bogen har derfor et særdeles praktisk sigte. Dette udelukker imidlertid ikke, at den samtidig har en teoretisk værdi, og det er naturligt for anmelderen at bekræfte dette.

I nyere tids økonomik har fremstående økonomer lejlighedsvis fremhævet forventninger og stemninger med hensyn til renteforhold som afgørende for rentens højde. Anmelderen er stærkt tilbøjelig til at istemme de over for denne opfattelse kritiske bemærkninger, som forfatteren flere steder fremkommer med. Jeg nøjes med følgende citat: »At stemninger har indflydelse på markedets daglige noteringer er utvivlsomt, men selv i et kortere tidsrum skabes stemninger af markedets muligheder« (side 114).

Forskellige ejendommeligheder i rentestrukturen er hidtil ofte søgt forklaret i irrationelle handlinger hos køberne af obligationer. Forfatteren benægter ikke, at sådanne kan forekomme, men de giver sig efter hans skøn intet håndgribeligt udtryk. Argumentationen synes på dette punkt som på andre særdeles velovervejede, og der er her meget, som vil interessere alle, som interesserer sig for rente- og kursforhold. Det gælder ikke i mindre grad de følgende afsnit. Thi forfatteren nøjes ikke med dette – i sig selv negative resultat – vedrørende efterspørgselssiden. Han spørger nemlig, om den efterlyste irrationalitet ikke snarere findes på udbudssiden. Han gennemgår derefter udbudssiden lige så grundigt som efterspørgselssiden. Den afgørende mangel på rationalitet finder forfatteren i, at man ikke fra kreditforeningernes side går ind for udstedelse af højrentede obligationer under højt renteniveau her i landet, således at kurstabet derved kan undgås. Han forklarer, at det skyldes, at de bestemmende instanser hidtil har hyldet den teori, »at udstedelse af højrentede obligationer trykker kursen for de lavrentede og således i almindelighed forhøjer renteniveauet. En sådan opfattelse er urigtig, idet renten under alle omstændigheder må være afhængig af udbud og efterspørgsel på kapitalmarkedet, hvilke faktorer ikke bliver påvirket af, om der trykkes den ene eller den anden rente på obligationerne...«

Hvad betyder det nu i praksis, at låntageren ikke kan gældsætte sig i så højt rentede obligationer, at kurstabet undgås? Det betyder, at de lider et kurstab, de ikke nogensinde senere kan indhente – eller hvis

de går andetsteds hen for at få lån, kommer ud for långivere, som kan betinge sig vilkår, der er ugunstige for låntagerne. Mangel på ovennævnte mulighed har endvidere skabt en stor interesse for »korte obligationer«, udover hvad denne låneform egentlig kan bære.

Forfatteren har også fundet andre mangler ved vort kreditsystem, først og fremmest manglen på uamortisable statsobligationer, og han beskriver på side 166-167 med tør humor de følger, som denne mangel har. Også andre mangler omtales, som det her vil føre for vidt at kommentere, men som det vel er værd at stifte bekendtskab med.

Hermed være da denne bog anbefalet alle, der interesserer sig for kapitalmarkeds- og renteforhold.

Niels Lindberg.*

* Dr. polit., professor ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Jan Kobbarnagel: Konkurrenceens retlige regulering I. Einar Harecks Forlag. København 1957. 343 s.

Professor Kobbarnagels bog er første del af et værk, der vil udfylde et hul i dansk juridisk litteratur. Medens økonomer har skrevet alt fra specielle tidsskriftsartikler til store oversigtsværker om afsætningskonkurrence, er der ikke på dansk udgivet noget samlet overblik over den juridiske side af dette emne.

De specielle juridiske værker – ofte tidsskriftsartikler – har kun omfattet en enkelt side af problemet og har derfor kun sjældent kunne påkalde interesse hos en større kreds af økonomer – hvis disse overhovedet har kendt værkernes eksistens. Efter det foreliggende bind I at dømme, vil der nu fra Jan Kobbarnagels hånd fremkomme en samlet oversigt over de juridiske aspekter af afsætningskonkurrencen, som de økonomer, der beskæftiger sig med denne problemkreds, sikkert vil have stort udbytte af at læse visse afsnit af.

Værket, der skal omfatte 3 bind, deles i en »almindelig del« og en »speciel del«. Denne opdeling, der også kendes fra andre

retsvidenskabelige værker, er meget naturlig; dog forekommer det mærkeligt, at det foreliggende bind I foruden almindelig del også omfatter et afsnit af den specielle del.

Kapitel 1 i almindelig del hedder »Konkurrencens begreb og funktion«. De definitioner, forfatteren opstiller heri, svarer i en vis udstrækning til dem, økonomerne bruger; men man mærker alligevel, at Jan Kobbarnagel bevæger sig i noget andre tankebaner end dem, økonomer er fortrolige med.

»Erhvervsfrihed og konkurrenceregulering«, som kapitel 2 er blevet kaldt samt kapitel 3, »Konkurrencerettens område«, er begge korte kapitler, der omhandler forskellige definitoriske problemer.

Derefter følger et historisk afsnit: Træk af konkurrencerettens udvikling.

I kapitel 5 begynder gennemgangen af de egentlige problemer i konkurrenceretten med en behandling af sandhedsprincippet.

Omtalen af eneretten ville have været nok så logisk anbragt under den specielle del, men professoren har placeret den som kapitel 6 i almindelig del.

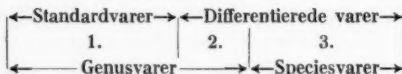
Goodwill har naturligvis fået et kapitel i første del, og det samme gælder redelig forretningskik.

Det afsnit fra speciel del, der er kommet med i det foreliggende bind er reklameretten. Heri findes et kapitel, der omhandler retsbeskyttelsen for reklamer og et, hvori forfatteren søger at finde reklamefrihedens grænser.

Professor Kobbarnagel har kaldt sin bog: »Konkurrenceens retlige regulering«. Snarere burde den have heddet: »Afsætningskonkurrenceens retlige regulering«, da andre konkurrenceformer ikke omtales. Desuden afgrænser forfatteren sin opgave til de lege lata betragtninger, idet han siger: »At kritisere eller diskutere den (gældende danske konkurrenceret) falder uden for rammerne af en retsvidenskabelig fremstilling«. Bogen er dog ikke mere retsvidenskabelig, end at der rundt omkring findes flere vurderende og kritiske betragtninger – f.eks. under omtalen af apotekerloven.

Som tidligere antydet er der visse forskelle imellem juristernes og økonomernes definitioner, og forfatteren er flere steder

inde på dette forhold. På side 23 nævnes således økonomernes sondring mellem standardvarer og differentierede varer og heroverfor opstilles juristernes: Genuskøb contra specieskøb. Dette forhold er søgt illustreret i nedenstående figur, og til yderligere illustration skal der anføres tre eksempler:

1. Stabelvarer er standardvarer og samtidig generisk bestemt.
2. Mærkevarer er differentierede varer, men alligevel genusvarer.
3. De fleste antikviteter tilhører speciesgruppen og er differentierede.

På side 46-47 anføres et andet eksempel på forskelle imellem juridiske og økonomiske definitioner. Her drejer det sig om ordet monopol, som både jurister og økonomer benytter. Medens økonomer tager ordet »mono« ret bogstaveligt, idet de herudover også anvender begrebene duopol, oligopol og polypol, er juristernes begreb meget videre, således at den juridiske anvendelse af ordet monopol dækker over flere forskellige former for konkurrencebegrænsning. Det må siges at være en svaghed, at lovgivningen ikke noget sted har en klar definition af ordet monopol. Den vigtigste lov hedder »Lov om tilsyn med monopoler og konkurrencebegrænsninger«, og disse to begreber sidestilles næsten overalt; men ingen af dem og heller ikke forskellen er defineret juridisk set.

Til trods for sådanne definitoriske skillelinier kan økonomer få stort udbytte af at læse værket. Her skal kun omtales et par afsnit, som især må påkalde interesse hos økonomer.

Enerettigheder er ofte basis for de såkaldt legale monopoler, hvorfor det er naturligt, at forfatteren har et kapitel med overskriften: »Eneretten som konkurrencemiddel«. Ved læsning af dette kapitel ser man tydeligt, at de legale monopoler nødvendigvis må have forskellig betydning i de forskellige brancher. Forfatteren nævner syv

former for eneret, og det anføres udtrykkeligt, at denne opregning ikke er udtømmende.

Opfinderret eller patentret samt mønsterret er de to former for enerettigheder, der har den største samfundsmæssige betydning. Dels på grund af deres store betydning, dels fordi de til en vis grad kan finde anvendelse på de samme goder, knytter der sig en særlig interesse til dem set med en økonoms øjne. Patenthaveren nyder større beskyttelse end indehaveren af en mønsterret, og årsagen hertil er vel bl.a., at lovgivningsmagten mener, at nogle produktioner fortjener større beskyttelse end andre. Fra et juridisk synspunkt kan det også fremføres, at afgrænsningsproblemer kan tale for varierende beskyttelse.

Derimod er det vanskeligt at finde en forklaring på, at ikke flere opfindelser kan patenteres; forfatteren opstiller syv krav, der skal opfyldes, og dette indskrænker gruppen af goder, der kan patenteres, meget væsentligt. Hvorfor skal en opfindelse angå en teknisk ide for at kunne patenteres? Hvorfor kan en kommerciel eller organisatorisk ide ikke beskyttes med patent?

Det kan undre, at forfatteren ikke rejser dette spørgsmål. For det første kan det være vanskeligt at afgøre, hvad der skal forstås ved en teknisk ide, og for det andet forekommer den nuværende lovgivning i høj grad at udøve forskelsbehandling over for de forskellige grupper af ophavsmænd til gode ideer.

»Reklameretten« er som tidligere nævnt første afsnit af den specielle del. Det kan ikke betegnes som et nyt indlæg i den standende diskussion, men det danner en udmærket baggrund for reklamedebatterne.

Sådanne debatter indeholder ofte tre elementer: Et etisk, et økonomisk og et juridisk. Om det etiske kan man som bekendt diskutere i det uendelige; litteraturen bærer tydeligt præg af, at man heller ikke kan blive enig om det økonomiske. Med professor Kobbernagels bog er det juridiske spørgsmål sat på plads i den forstand, at der nu findes en overskuelig og ganske udtømmende oversigt over den gældende lovgivning for reklameret.

Det omtalte afsnit er delt i tre kapitler. I det første drøftes de definitiviserende problemer, i det andet den ophavsretlige beskyttelse, der nødvendigvis må findes og i det tredje (med overskriften: »Reklamefrihedens grænser«) går forfatteren ind på de etiske og økonomiske spørgsmål. Som eksempler på de etiske spørgsmål nævnes bl.a. friluftsklamer og reklamer for præventive midler.

De økonomiske virkninger af lovgivningsmagtens indgriben i reklameringsvanerne fremgår tydeligst af afsnittene »Regulering ud fra forbrugerinteresser« og »Regulering ud fra konkurrentinteresser«. Her fremdrager Jan Kobbernagel på udmærket vis, at nogle reguleringer officielt er gennemført for at beskytte forbrugerne, mens det i virkeligheden er konkurrentinteresser, der har været bestemmende. Som eksempler nævnes apotekerloven og margarineloven. Den nugældende apotekerlov stammer fra 1954 og favoriserer apotekerne med det resultat, at danske medicinalfabrikker flytter visse dele af deres produktion til udlandet. Margarine-lovgivningen varetager her i landet som i så mange andre lande landbrugsinteresser. At ordet »Margarine« skal stå på margarinepakningerne kendes flere steder – ligeså bestemmelser om at margarinen skal indeholde et såkaldt røbestof.

Et vigtigt spørgsmål i forbindelse med reguleringen ud fra konkurrentinteresser er sammenlignende reklame. Sammen med regler, der bekæmper sådanne fænomener nævner forfatteren generalklausulen, d.v.s. bestemmelsen om redelig forretningsgik i konkurrencelovens § 15.

Denne bestemmelse, der åbner mulighed for at bringe etikken ind i domspraksis, rummer jo samtidig en risiko for misbrug, idet der til en vis grad gøres plads for subjektive skøn. Forfatteren omtaler generalklausulen rosende, og alt i alt må man vel give ham ret. Det virker dog foruroligende at sagsanlæg angående overtrædelse af § 15 kun kan foretages, når sagsøgeren finder tilslutning hos en erhvervsorganisation, hvem handelsministeriet har givet påtaleret.

I den foreliggende del af professor Jan Kobbernagels værk er det specielt reklame-

retten, økonomer bør gøres opmærksom på. Det er udmærket for folk, der tager del i reklamediskussioner at se problemerne fra en synsvinkel, der kun sjældent tages i anvendelse. Bind III, der skal omhandle salgets retlige regulering, må derfor imødeses med interesse.

Sigurd Bennike.*

* Institutet for Husholdningsanalyse.

I. M. D. Little: A Critique of Welfare Economics. Second Edition, Oxford University Press 1957, Pris 30 s. VII + 302 sider.

Den første udgave af Little's bog kom i 1950, men da den ikke tidligere har været anmeldt i dette tidsskrift, kan der måske være grund til en lidt mere omfattende anmeldelse, end der ellers tilkommer en bogs anden udgave.

Formålet med Little's bog har været at analysere fundamentet for den moderne velfærdsøkonomi med henblik på at kunne bedømme, i hvilket omfang denne teoribygning hviler tilstrækkeligt solidt – både med hensyn til sin egen logiske opbygning og med hensyn til realismen i det sæt af forudsætninger om virkeligheden, som anvendes i denne opbygning – til at man kan bruge dens konklusioner til noget som helst.

Da dette formål kun kan nås ved en grundig analyse af velfærdsøkonomiens centrale dele, indeholder bogen naturligvis også en fremstilling af velfærdsøkonomien i hovedtræk. Alt i alt er bogen derfor utvivlsomt velegnet som introduktion til velfærdsøkonomien, selv om den ingenlunde er let kost. Men som Samuelson siger »... welfare economics is a rather complicated subject, with, however, the one saving grace that, once understood it turns out to be a fairly simple theory after all«. På ét område må fremstillingen hos Little set ud fra denne synsvinkel imidlertid siges at være mangelfuld, nemlig for så vidt angår den videre udbygning af det specielle teoretiske apparat, som anvendes af de moderne »velfærdsfunktionsteoretikere« (Samuelson, Bergson). Hvor stor værdien af et kendskab til dette apparat er, er så måske ret tvivlsomt.

Little fremhæver stærkt, at velfærdsøkonomien må opfattes som opbygget på grundlag af værdidomme, og dermed altså er af etisk karakter. Den individualistiske velfærdsøkonomi kan således opfattes som et system, hvis konklusioner er udledt af de to fundamentale værdidomme: 1) Samfundets velfærd er en stigende funktion af de enkelte individers velfærd, og 2) individets velfærd kan »måles« ved dets præference-skala, således at dets velfærd er højere, hvis det er i en »chosen position« (d.v.s. på en højere indifferenslinje eller med Little's betegnelse på en højere adfærdslinje).

Diskussionen, som fører frem til denne grundopfattelse af velfærdsøkonomien, er af betydelig interesse. Bl.a. argumenterer Little for, at antagelsen om, at disse grundlæggende værdidomme vil blive accepteret i vide kredse, baseres på, at der trods alt er en rimelig empirisk understøttet formodning for, at folk ofte vil være lykkeligere og mere tilfredse des længere ude ad deres præferenceskala de befinder sig. Selv om dette naturligvis ikke helt kan afvises, er det måske muligt at finde et bedre argument for disse værdidomme i følgende citater fra W. A. Lewis:

»The advantage of economic growth is not that wealth increases happiness, but that it increases the range of human choice. It is very hard to correlate wealth and happiness...

The case for economic growth is that it gives man greater control over his environment, and thereby increases his freedom.«¹

Såfremt man på denne måde opfatter det fundamentale værdipostulat i velfærdsøkonomien som begrundet ikke i det enkelte individs faktiske lykke, men i dets *muligheder* for at indrette sig mere lykkeligt og menneskeværdigt, bliver det formentlig også muligt at finde en mere tilfredsstillende løsning på spørgsmålet om »external effects in consumption«, som volder visse kvaler. For så vidt disse external effects består i, at det ene individs forbrugsstigning formindsker det andet individs lykke på grund af misundelse, kan man tilsyneladende ikke

tage hensyn til dem, uden at systemet taber enhver praktisk anvendelighed. Hvis man begrundet velfærdsøkonomiens værdipostulat som her foreslået, ses det imidlertid direkte, at man heller ikke *skal* medtage denne form for external effects in consumption, idet det enkelte individs *muligheder* normalt ikke formindskes på grund af det andet individs forbrugsstigning.

Derimod kan der naturligvis være grund til at formode, at ønsket om at undgå for megen misundelse kan være en medbestemmende faktor ved afgørelsen af, hvilken indkomst- og formuefordeling man anser for optimal.² Dette er et spørgsmål om, på hvilket niveau man vil lade disse external effects påvirke analysen.

Selv om man således kan argumentere for, at visse former for external effects in consumption legitimt kan udelukkes allerede i fortolkningen af de grundlæggende værdidomme, kan man næppe komme udenom, at dette i andre tilfælde ikke lader sig gøre. Og i så fald volder det naturligvis besværlige principielle problemer. For mens external effects på produktionssiden dog som regel må være principielt målelige, så er de på forbrugssiden normalt ikke målelige. Little synes at ville se fuldstændig bort fra dem, og der kan derfor måske være grund til at fremhæve, at det særdeles vel kan være et centralt punkt i diskussionen om bestemte foranstaltningers velfærdsfremmende virkninger (boligpolitikken synes her i landet at være et område, hvor de stridende parter har et noget forskelligt syn på betydningen af sådanne external effects).

Little's diskussion af, hvorvidt anvendelsen af individernes præferenceskalaer som velfærds-kriterium er tilladelig, koncentrerer sig om spørgsmålet om, hvorvidt individerne er tilstrækkelig konsekvente til, at deres forbrugsvalg kan fortolkes som udslag af en sådan præferenceskala. Little's konklusion er her, at selv om dette næppe kan gælde for enkelte individer eller hus-

1. W. Arthur Lewis: The Theory of Economic Growth, London 1955, p. 420-21, jfr. også de følgende sider.

2. Dette spørgsmål om hvorledes man skal tage hensyn til external effects in consumption diskuteres på et mere teknisk plan i M. W. Reders anmeldelse af J. de V. Graafs bog i KYKLOS 1958 p. 85-86.

holdninger, så kan det utvivlsomt med tilstrækkelig god tilnærmelse siges at gælde for »gennemsnitsindivider« eller for »typiske repræsentanter for en mindre, homogen gruppe«, og at det i virkeligheden er det, som har interesse.

Det kriterium for en stigning i samfundets velfærd, som Little udvikler ud fra sin diskussion af de enkelte individers velfærd, er følgende:

Samfundets velfærd foreges ved en bestemt foranstaltning, såfremt (1) de individer, der taber ved foranstaltningen ikke med fordel kan bestikke dem, der vinder, til at stemme imod forandringen, og (2) den omfordeling af velfærd, som foranstaltningen medfører, kan anses for god.

Dette kriterium angiver en tilstrækkelig (men ikke nødvendig) betingelse for en stigning i samfundets velfærd, og det er utvivlsomt en nødvendig forbedring af Kaldor-Hicks-Scitovsky analysen, som opstiller kriterier for velfærdsforøgelse uden noget hensyn til fordelingen.

Naturligvis er dette kriterium ikke særlig elegant³, men Little's argumentation for dets praktiske anvendelighed i modsætning til velfærdsfunktionsteoretikernes mere pretentiose fremgangsmåder forekommer overbevisende.

Den sidste del af bogen er dels en udledning og diskussion af de såkaldte marginale ligevægtsbetingelser for optimum, dels en diskussion af velfærdsteoriens anvendelighed på en række andre problemer (prispolitik i offentlige virksomheder, vurderingen af nationalindkomsten, international handel). I mange henseender kan denne del af bogen opfattes som en analyse af, hvilke betingelser der skal være opfyldt, for at den usynlige hånd virkelig skal lede os frem til den bedste af alle verdener.

John Vibe-Pedersen*

* Lektor ved Aarhus Universitet.

J. de V. Graaff: Theoretical Welfare Economics. Cambridge University Press 1957. Pris 22 s. 6 d., X + 178 sider.

3. jfr. følgende karakteristik i F. Zeuthen: *Videnskab og Velfærd i økonomisk Politik*, København 1958, p. 34: »en Dobbeltthed, der hindrer Enhed i Målsætningen«.

Graaff's bog er i mange henseender en modsætning til den netop omtalte af Little. Det er en elegant og klar fremstilling af den type af moderne velfærdsteorier, som man har kaldt velfærdsfunktionsteoriene. Fremstillingen bygger på meget generelle forudsætninger og virker derfor ret abstrakt, men den giver en fortrinlig introduktion til det formelle apparat, som disse velfærdsteorier benytter sig af. I selve teksten er den anvendte matematik af nogenlunde elementær karakter og begrænset omfang, men efter flere af kapitlerne følger et appendix med udførlig matematisk behandling. Det er afgjort ikke en bog for begyndere, derimod vil den være en værdifuld genvej til tidsskriftlitteraturen for enhver, som ønsker at trænge lidt dybere ned i emnet.

Grundtonen i bogen er kritisk, med stærk understregning af de forudsætninger, som må være opfyldt, for at man kan drage nogen konklusioner inden for velfærdsøkonomi. På dette punkt kan bogen i visse henseender opfattes som et yderligere supplement til Little's i forvejen meget kritiske holdning.

De specielle områder, der behandles efter udledningen og diskussionen af de marginale optimumsbetingelser er stort set de samme som hos Little, nemlig udenrigshandel og told, »marginal cost pricing« og nationalindkomst og indextal. Diskussionen af den optimale toldstruktur fortjener især at fremhæves...

Selv om den meget kritiske holdning, som både Little og Graaff har til store dele af velfærdsøkonomien, er solidt underbygget, kan man vanskeligt undgå at spørge sig selv efter læsningen, navnlig af de V. Graaff's bog, om ikke denne kritik trods alt er overdrevet. Hvad er, når det kommer til stykket, alternativet til anvendelsen af velfærdsøkonomien som grundlag for at systematisere økonomisk-politiske studier og betragtninger?

Men netop fordi man næppe kommer uden om anvendelse af velfærdsøkonomiens principper i praksis, er det utvivlsomt nødvendigt at kende de vanskeligheder, som en sådan anvendelse støder på. Studiet af velfærdsøkonomi må derfor være et nødvendigt led i økonomens uddannelse, og både til

dette formål og til nærmere studium for ældre økonomer forekommer de her omtalte bøger (navnlig Little's) at være velegnede.

*John Vibe-Pedersen**

* Lektor ved Aarhus Universitet.

International Bibliography of Economics. Prepared by the International Committee for Social Sciences Documentation in co-operation with the International Economic Association. Published by UNESCO. Vol. I-VI. Paris 1955-9. (Works published in 1952-6). 429 + 384 + 434 + 588 + 474 + 544 s. \$ 7,50 + 7,50 + 8 + 10 + 8 + 8.

En værdifuld indsats af UNESCO indenfor samfundsvidenskaberne består i udarbejdelsen af en række bibliografier for statsvidenskab, sociologi, retsvidenskab og økonomi. Den sidste har nået sit femte bind og dækker hermed publikationer fra årene 1952-56.

Hvert år sker der forbedringer i denne bibliografi, således at den i stadig større grad nærmer sig den opstillede målsætning at skabe »en virkelig international bibliografi, der skal omfatte alle publikationer, ligemeget hvilket land de stammer fra, og hvilket sprog de er skrevet på«. Bibliografien optager »alle videnskabelige publikationer uanset i hvilken form de forefindes (bøger, tidsskriftartikler, dupliserede rapporter), men udelukker ikke-offentliggjorte værker (f.eks. maskinskrevne disputater), artikler i dagspressen o.l. En særlig opmærksomhed rettes mod officielle regeringspublikationer...«

I det sjette bind, der dækker 1957 er der optaget ialt 7.706 titler (bøger og artikler) opstillet i en speciel og let overskuelig systematik, hvoraf det fremgår, at »economics« foruden nationale økonomi også omfatter driftsøkonomi og socialpolitik, men ikke befolkningslære, der indgår i den sociologiske bibliografi. Bibliografien omfatter ikke blot »teoretisk« litteratur, men også beskrivende studier, f.eks. med lokalt sigte.

Foruden denne systematiske opstilling er bindene forsynet med forfatterindeks og et ret specificeret alfabetisk emneregister samt

en liste over de tidsskrifter, hvorfra der er medtaget artikler (i 5. bind således ca. 750 tidsskrifter). Benyttelsen af værket forudsætter derfor ikke særlig biblioteksmæssig træning eller andre former for tålmodighed.

Det er i de sidste år på flere videnskabelige biblioteker blevet mere almindeligt at anvende trykte bibliografier fremfor de systematiske kataloger over bibliotekernes egne litteratur. Når man kender f.eks. denne UNESCO bibliografi, vil man kunne forstå dette. Her findes næsten hele den relevante litteratur opstillet efter en moderne systematik, d.v.s. også de bøger, som ikke alle biblioteker har midler til at anskaffe (og det er ikke få), men som evt. kan fremskaffes ved lån i udlandet. Og ikke mindst optagelsen af tidsskriftartikler er afgørende. I forhold til en katalog på et bibliotek som f.eks. den systematiske katalog for Det kgl. Biblioteks nyere samling af udenlandsk litteratur (d.v.s. litteratur udgivet i 1950 og senere), der iøvrigt er afpasset efter UNESCOs systematik, er der dog den ulempe ved den trykte bibliografi, at den kun dækker litteraturen i en kortere periode, i dette tilfælde eet år, hvorfor man nødsages til at slå op i flere bind. Med det omfang den økonomiske litteratur har antaget, er der imidlertid ikke noget at gøre ved denne ulempe. En selektiv årlig bibliografi forekommer nærværende anmelder at være en næsten umulighed. At skære stærkt ned på den optagne litteratur, vil nok forekomme de fleste, ihvertfald undertegnede, at være en vederstyggelighed. En vis begrænsning ligger der naturligvis i vendingen »videnskabelige publikationer« – ikke alene de danske bibliografiske bidragsydere, men også de øvrige synes dog at være rimeligt rundhåndede i denne henseende.

Man kan kun ønske, at bibliografien vil vinde indpas på alle større biblioteker og institutter og i alle administrative organer og større firmaer, der har brug for at følge med i den økonomiske litteratur. Udgifterne ved anskaffelsen vil hurtigt kunne indtjenes.

*Knud Erik Svendsen.**

* Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek.

Tokutaro Yamanaka and Yoshio Kobayashi: The History and Structure of Japan's Small and Medium Industries. — With two Special Surveys. The Science Council of Japan. Division of Economics & Commerce. Economic Series No. 15. Tokyo 1957. 89 sider. (Iflg. forordet fordeles seriens publikationer gratis til professionelt interesserede personer og institutioner).

De formentlig mest repræsentative videnskabelige kredse i Japan står bag udgivelsen af ovennævnte publikation, der yderligere, som fremstillet på den japanske stats trykningskontor, bærer et vist officielt stempel. Hvis hensigten — udover den videnskabelige oplysning — er propagandamæssig: At skabe forståelse og sympati for visse af Japans økonomiske problemer, må det siges at være med ualmindelig sobre og nøgterne virkemidler, man søger at nå dette mål.

Bogen giver en saglig og veldokumenteret fremstilling af visse ejendommeligheder i Japans industrielle struktur. Det påvises således, at den japanske industri sammenlignet med andre industrilande (særligt USA og England) har usædvanligt mange små og middelstore virksomheder, idet 50% af den industrielle arbejdskraft er beskæftiget i virksomheder med under 50 beskæftigede mod 20% i England og 16% i USA.

Endvidere, at der ikke blot er en størrelsesforskel, men også en artsforskel mellem den japanske storindustri og de små og middelstore virksomheder, historisk begrundet derved, at storindustrien kom til Japan som et fremmedlegeme udefra med en ukendt teknik og nye organisations- og finansieringsformer og fremstillede nye, hidtil delvis ukendte produkter. Den konkurrerede derfor ikke direkte med de gamle håndværksprægede industrier, som passede deres og kun langsomt omorganiseredes og mekaniseredes efter mere moderne retningslinier. Krige og omvæltninger har nu og da forskudt relationerne mellem de små og store virksomheders betydning til den ene eller den anden side, men resultatet er i al fald blevet, at Japan i dag har en særdeles heterogen og disharmonisk industriel struktur.

Man har en højkapitalistisk, bankfinansieret storindustri, ret effektiv, med gode fortjenstmuligheder, relativt høje (og stigende) lønninger og med »moderne« modstående industrielle organisationer i form af ret stærke fagforeninger og arbejdsgiverforeninger.

Ved siden heraf ligger småvirksomhederne, ofte kapitalfattige og i ringe grad eller slet ikke mekaniserede i moderne forstand, enten arbejdende i deres særlige brancher, hvor storindustrien ikke kommer (f.eks. forarbejdelse af legetøj), eller forarbejdende halvfabrikata og delstykker til storindustrien (dette gælder særligt i automobilindustrien, hvor samlefabrikkerne er storvirksomheder, mens autodelene fremstilles på småvirksomheder). I denne del af industrien udgør årslønningerne kun knapt 40% af storindustriens lønninger, arbejdskraften er uorganiseret og de sociale vilkår ringere end i de store virksomheder. Forholdene forværres ved, at storindustrien, som på grund af småindustriens lavere lønninger har fordel af at udlicitere delarbejde til småindustriene, i krisetider synes i stand til at vælte en væsentlig del af tilbagegangen over på disse underentreprenører.

Japans middelsmå virksomheder bidrager imidlertid så væsentligt til nationalproduktionen, at de må fortsætte, og afhandlingen konkluderer derfor i, at der tiltrænges dybtgående undersøgelser af disse virksomheders problemer for om muligt at råde bod på de mest påtrængende vanskeligheder.

Kirsten Rudfeld.*

* Fuldmægtig i Socialministeriet.

Tibor Scitovsky: Economic Theory and Western European Integration. Georg Allen and Unwin Ltd. London 1958. 154 p., 16 s. net.

I denne bog samler forfatteren fire afhandlinger. Tre har tidligere været offentliggjort som tidsskriftsartikler. Det drejede sig dels om en gennemgang af betalingsbalanceteorien i relation til problemerne omkring en fælles europæisk valuta, dels om en analyse af stordriftens fordele på

linie med den, som findes i Scitovskys kendte værk »Welfare and Competition«, og endelig om en fremstilling af visse af Det europæiske Kul- og Stålfællesskab's problemer i lys af doktrinen om de komparative fordele som afgørende for samhandelsmønstre og faktorallokation. Alle disse arbejder er skarpsindige analyser i nær tilknytning til den statiske velfærdsteori, og de alene gør bogen værd at læse. Men det, der gør læsningen til en sand fornøjelse, er afhandlingen om de sandsynlige virkninger af økonomisk integration i Vesteuropa. Denne afhandling, som ikke tidligere har været offentliggjort, beslaglægger iøvrigt omkring halvdelen af bogens sidetal.

Forfatteren retter her skytset imod to af de hyppigst anvendte argumenter for økonomisk integration. For det første finder Scitovsky det ikke godtgjort, at de nationale europæiske markeder er for små til at muliggøre rationel serieproduktion. Når masseproduktionen har så ringe vilkår i Europa, skyldes det efter Scitovskys mening først og fremmest de høje avancer. Hergennem bliver mange varige konsumgoder så dyre, at kun over- og middelklassen kan anskaffe dem. Og da disse købergrupper i Europa er »the most slavish followers of fashion and the greatest sticklers for individuality and the conformity of products to individual tastes and idiosyncrasies« (p. 29), giver end ikke deres behovsdækning mulighed for serieproduktion. Avancerne kan imidlertid ikke sænkes, da producenterne i de enkelte lande er beskyttet imod udenlandsk konkurrence, da de står i nær kontakt med hinanden, og da den europæiske forretningsmoral fordømmer priskonkurrence landsmænd imellem. Hvis skranke for den europæiske samhandel fjernes, bortfalder også en række hindringer for en effektiv konkurrence. Avancerne re-

duceres, de varige konsumgoder bliver tilgængelige for arbejderklassen, og serieproduktion muliggøres. Men det samme kunne opnås, hvis blot konkurrencen blev effektiv inden for de enkelte nationalt afgrænsede markeder.

For det andet finder Scitovsky det usandsynligt, at integrationen vil give anledning til væsentlige forskydninger i faktorallokationen mellem landene, da produktionsbetingelserne uden for landbruget stort set er ens overalt i Vesteuropa, og da handelen med landbrugsvarer af politiske grunde ikke kan ventes frigjort. Derimod forudser Scitovsky betydelige ændringer i faktorallokationen indenfor hvert enkelt land. Dette forklares ved, at der i samtlige vesteuropæiske lande eksisterer store, moderne, veldrevne virksomheder side og side med små, gammeldags, dårligt drevne, fordi statsmagten beskytter de små gennem en lovgivning, som diskriminerer imod de store.

Når udenrigshandelen frigøres, må denne diskrimination ventes bragt til ophør, fordi ingen stat vil lade en national industri med et sundt naturgivent grundlag bukke under i den internationale konkurrence. De små virksomheder elimineres, og produktionen koncentrerer på de store. Den herved tilvejebragte forøgelse af produktiviteten kunne dog være opnået uden nogen frigørelse af udenrigshandelen, hvis blot man havde fjernet hindringerne for fri konkurrence imellem små og store virksomheder.

Det empiriske grundlag for forfatterens udsagn er gennemgående spinkelt, og hans konklusioner drages mange steder lidt for hårdt. Scitovsky har imidlertid tilført integrationsdebatten nye synspunkter og gjort det på en yderst inciterende måde.

Erling Olsen.*

* Lektor ved Københavns Universitet.

BOGANMELDELSER I DETTE HEFTE

Side

<i>J. Aitchison and J. A. C. Brown: The Lognormal Distribution With Special Reference to Its Uses in Economics. (A. Hald)</i>	242
<i>Robert V. Roosa: Federal Reserve Operations in the Money and Government Securities Markets. (John Vibe-Petersen)</i>	243
<i>Troels Glud: Om renteforskel og emissionspolitik på obligationsmarkedet. (Niels Lindberg)</i>	244
<i>Jan Kobbernagel: Konkurrencens retlige regulering I. (Sigurd Bennike)</i>	245
<i>I. M. D. Little: A Critique of Welfare Economics. (John Vibe-Petersen)</i>	247
<i>J. de V. Graaff: Theoretical Welfare Economics. (John Vibe-Petersen)</i>	249
<i>International Bibliography of Economics (Knud Erik Svendsen)</i>	250
<i>Tokutaro Yamanaka and Yoshio Kobayshi: The History and Structure of Japan's Small and Medium Industries. - With two Specified Surveys. (Kirsten Rudfeld)</i>	251
<i>Tibor Scitovsky: Economic Theory and Western European Integration (Erлинг Olsen)</i>	251

MODTAGEN LITTERATUR

BREMS, HANS: Output, Employment, Capital, and Growth. Harper & Brothers, New York 1959, 349 s. - FABRICANT, SOLOMON: The Study of Economic Growth. Thirtieth Annual Report. New York, 91 s. - HICKS, J. R.: Essays in World Economics. Clarendon Press: Oxford University Press. London 1959, sh. 21/-, 274 s. - LEKACHMAN, ROBERT: A History of Economic Ideas. Harper & Brothers, New York 1959, 427 s. - LIDEN, LARS og JAN WALLANDER: Skriftarbejde i Verktadsindustrin. Industriens Utredningsinstitut, Stockholm 1959, sv. kr. 9,50, 131 s. - LÖNNQVIST, AKE: Konjunkturbarometern. Konjunkturinstitutet, Stockholm 1959, sv. kr. 6,75, 212 s. - RISE, ALLAN og JENS DEGERBØL: Grundregler i Dansk Arbejdsret. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck, København 1959, kr. 12,50, 182 s. - SANTIS, VINCENT P. DE: Republicans face the Southern Question, The New Departure Years, 1877-1897. John Hopkins Press, Baltimore 1959, 275 s. - SMITH, AUGUSTUS H.: Economics for Our Times. McGraw-Hill House, London 1959, sh. 43/-, 596 s. - STÖWE: Ökonometrie und Makroökonomische Theorie. - Gustav Fischer Verlag, Stuttgart 1959, dm. 17,50. - BOETTCHER: Die Sowjetische Wirtschaftspolitik am Scheidewege. J. C. B. Mohr, Tübingen 1959, d.m. 22,50, 307 s. - GATT: International Trade 1957-58. Geneva, 1959, § 2-, 318 s. - Kommunikationsrådets Publikationer: Samfærdselstatistisk Årsbok för Finland, Helsinki 1958, 139 s. - Konjunkturinstitutet, Meddelanden från. Serie B:28: Nationalbokföring för Sverige 1938/39, 1946-1958. Stockholm 1959, sv. kr. 2,50, 85 s. - O.E.E.C.: A Comparison of National Output and Productivity of the United Kingdom and the United States. Paris 1959, § 3.50, 245 s. - S.O.U. 1959:28: Besparingar inom Statsverksamheten. Stockholm 1959, 278 s. - S.O.U. 1959:22: Den Statliga Centrala Rationaliserings- och Revisionsverksamhetens Organisation. Stockholm 1959, 238 s. - S.O.U. 1959:13: Familjebeskattningen. Stockholm 1959, 175 s. - S.O.U. 1959:14: Reviderad Nationalbudget för År 1959. Stockholm 1959, 112 s. - S.O.U. 1959:16: Riksdagens Budgetarbete. Stockholm 1959, 56 s.

Bøgerne kan fås til anmeldelse ved henvendelse til redaktionen.

KØBENHAVNS KREDITFORENING

GAMMELTORV 4 . C. 7236

